

MIKÄ SELITTÄÄ ELÄKEIÄN NOSTOHALUKKUUTTA?

Analyysi työssäkäyvien mielipiteistä EU27-alueella

Heidi Niinikoski
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
syksy 2016

Tiivistelmä

MIKÄ SELITTÄÄ ELÄKEIÄN NOSTOHALUKKUUTTA?

Analyysi työssäkävien mielipiteistä EU27-alueella

Heidi Niinikoski

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaajat: Teppo Eskelinen ja Ilkka Virmasalo

Syksy 2016

Sivumäärä: 76 sivua ja 3 liitettä

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää, mitkä tekijät selittävät eläkeiän nostohalukkuutta. Eläkeiän nosto on nähty monissa aiemmissa tutkimuksissa välttämättömäksi keinoksi vastata väestön ikääntymisen mukanaan tuomiin haasteisiin.

Keskeisimpiä käsitteitä tutkimuksessani ovat eläkeikä, eläkejärjestelmät ja eläkeregiimiteoria. Käyn läpi, miten väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen kasvu ovat nostaneet tarpeen päivittää sosiaaliturvaa ja eläkejärjestelmiä. Tarkastelen myös, mitä meneillään oleva yhteiskuntien ikääntymiskehitys tarkoittaa sukupolvisopimuksen näkökulmasta. Lisäksi avaatan työurien pidentämiskeskustelua, joka usein liitetään eläkeiän nostoon ja julkisten talouksien tasapainottamiseen.

Tutkimuksen aineistona käytin kvantitatiivista kyselyaineistoa, vuoden 2011 Eurobarometrin lisäosaa 76.2. Otos on rajattu EU27-alueen työssäkävyyiin. Tutkimuksen analyysimenetelmänä käytin sekä ristiintaulukointia että hierarkkista binääristä logistista regressioanalyysiä.

Tutkimustulokseni osoittavat, että myönteisyys eläkeiän nostoa kohtaan lisääntyy iän myötä ja on voimakkaimmillaan yli 65-vuotiailla työssäkävillä. He, jotka arvoivat jaksavansa työssään vain 55–59-vuotiaiksi asti, näyttävät analyysin valossa suhtautuvan negatiivisimmin eläkeiän nostoa kohtaan. Myönteisimpien joukossa ovat he, jotka uskovat jaksavansa työssään yli 70-vuotiaiksi asti. Työssäjaksamisella onkin merkitystä työuran jatkamiseen loppupäästä. Halu jatkaa työssä yli eläkeiän ja kiinnostus osa-aikatyöhön ovat myös voimakkaasti yhteydessä eläkeiän nostohalukkuuteen. Eläkeregiimi osoittautui selittäväksi tekijäksi eläkeiän nostohalukkuudelle. Voimakkain myönteisyys eläkeiän nostoa kohtaan on liberaalissa eläkeregiimissä. Kaiken kaikkiaan eläkeiän nosto ei ole kovin suosittu reformi. Sitä kannattaa vain 35 prosenttia EU27-alueen työssäkävivistä.

Avainsanat: eläkkeet, eläkeikä, eläkejärjestelmät, eläkepolitiikka, eläkkeelle siirtyminen, sukupolvi, sukupolvisopimus

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Tutkimuskysymykset.....	2
1.2	Tutkielman rakenne.....	3
2	TEOREETTINEN JA YHTEISKUNTAPOLIITTINEN TAUSTATEORIA.....	5
2.1	Eläkejärjestelmät Euroopan unionin alueella.....	5
2.1.1	Jakoperusteiset ja rahastoivat järjestelmät.....	5
2.1.2	Eläkejärjestelmän kolme pilaria.....	7
2.1.3	Eläkeiät nyt ja tulevaisuudessa.....	8
2.1.4	Eläkejärjestelmän uudistamisen sääntöjä.....	10
2.1.5	Tiukennuksia varhaiseläke-ehdoin.....	13
2.1.6	Eläkeläisten tuloerot.....	14
2.2	Väestöllinen muutos Euroopan unionin alueella.....	15
2.3	Eläkeregimit.....	16
2.4	Sukupolvisopimus.....	21
3	AIEMPI TUTKIMUS.....	26
3.1	Väestön ikääntyminen vaatii muutoksia eläkejärjestelmiin.....	26
3.2	Suhtautuminen eläkeiän nostoon.....	29
3.3	Työurien pidentämisen vaikutus eläkejärjestelmien rahoitukseen.....	32
3.4	Työurien pidentämisen vaikutus ikääntyvien työllisyyteen.....	34
3.4.1	Ageismi estää ikääntyvien työhön osallistumista.....	36
3.4.2	Työssäjaksamisen vaikutus ikääntyvien työurien pidentämiseen.....	38
4	AINEISTO JA MENETELMÄT.....	40
4.1	Eurobarometri 76.2.....	40

4.2	Ristiintaulukointi ja hierarkkinen binäärinen logistinen regressioanalyysi	46
5	ELÄKEIÄN NOSTOHALUKKUUS	48
5.1	Myönteinen suhtautuminen eläkeiän nostoa kohtaan	50
5.2	Eläkeiän nostohalukkuuden selittäjät.....	55
5.3	Yhteenveto	59
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA JATKOTUTKIMUSKYSYMYKSET	60
6.1	Iän myötä eläkeiän nostaminen alkaa houkutella	60
6.2	Työssään jaksavat ovat eläkeiän noston puolella	62
6.3	Regiimit ovat yhä olemassa	63
6.4	Jatkotutkimuskysymykset	65
7	POHDINTAA	66
	AINEISTO	70
	LÄHTEET	70

Liite 1. Eurobarometri 76.2:n kysymyslomake käytettyjen muuttujien osalta

Liite 2. Hierarkkisen binäärisen logistisen regressioanalyysin tunnusluvut

Liite 3. Post-hoc -analyyseja

Taulukkuuettelo

Taulukko 1 Eläkeiät ja niiden kehitys EU-alueella	10
Taulukko 2 Aineiston rajaus.....	42
Taulukko 3 Eläkeregiiimit Soeden ja Vroomanin (2008) mukaan.....	44
Taulukko 4 Aineiston kuvailu (% , EU27-maat, n=12 298).....	45
Taulukko 5 Tilastollisen merkitsevyyden merkintätapa.....	47
Taulukko 6 Ristiintaulukko myönteisesti eläkeiän nostamiseen suhtautuvien osuudesta selittävien muuttujien luokissa (% , EU27-maat, n=12 298).....	54
Taulukko 7 Hierarkkinen binäärinen logistinen regressioanalyysi myönteisesti eläkeiän nostamiseen suhtautumisesta (% , EU27-maat, n=12 298)	58

Kuuiouettelo

Kuuiou 1 Eläkeregiiimit	19
Kuuiou 2 Luottamus Suomen eläkejärjestelmään EVAn asennetutkimuksen mukaan.....	31
Kuuiou 3 Eläkeiän nostohalukkuus (% , EU27-maat, n=12 298)	50
Kuuiou 4 Suomalaisten mielestä hyviä keinoja työurien pidentämiseksi EVAn asennetutkimuksen mukaan.....	67

1 JOHDANTO

Tässä tutkielmassa selvitetään eroja työikäisten suhtautumisessa eläkeiän nostoon. Aineistona käytän Eurobarometriä vuodelta 2011, mikä mahdollistaa vertailun Euroopan unionin 27 jäsenmaan välillä.

Aihe on yhteiskuntapoliittisesti relevantti, sillä eläkekysymykset ovat yksi yhteiskuntapolitiikan keskeisimmistä tutkimuskohteista. Eläkepolitiikassa kuohuu tällä hetkellä erityisesti, sillä globaali finanssikriisi aiheutti shokin myös eurooppalaisiin eläkevaroihin. Taantuman aiheuttama pudotus työllisyyteen heikentää paitsi eläkemaksujen karttumista, myös ajaa ihmisiä nopeammin eläkkeelle. Eliniän odotettu nousu ei ole siis ainoa syy ottaa eläkejärjestelmät ja niiden uudistustarpeet jälleen keskusteluun.

Omasta mielenkiinnosta johtuen tarkastelen eläkejärjestelmään kohdistuvia reformeja. Väestön ikääntyminen vaatii myös monia muita reformeja, jotka edesauttavat julkista taloutta pysymään tasapainossa, vaikka huoltosuhte muuttuu. Ajatus siihen, että tämä tutkielma tulee käsittelemään eläkekysymyksiä jollakin tasolla, oli selkeä hyvin aikaisin, sillä ne ovat yksi syy, miksi olen alun perin hakeutunut yhteiskuntapolitiikan pääaineeseen. Keskityn omassa tutkielmassani eläkeiän nostoon, sillä se on kansalaisten näkökulmasta hyvin konkreettinen ja ymmärrettävä, vaikkei aina suosittu tapa, uudistaa eläkejärjestelmää. Viime aikoina Suomessa on julkaistu paljon eläkejärjestelmää koskevaa tutkimusta, mutta ei sellaista, jossa olisi selvitetty eläkeiän nostamisen vaihtoehtoja (Oksanen 2014, 7). Yritänkin tuoda esille eri näkökulmia eläkeikäkeskustelun ympäriltä.

Euroopan komission mukaan sosiaaliturvajärjestelmät vaativat uudistamista, erityisesti eläkkeet. Näin varmistetaan sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys sekä selvitään väestön ikääntymisen tuomista haasteista. (Euroopan komissio 2005, 2–3.) Eläkeiän noston voi nähdä tarpeelliseksi, kun ottaa huomioon järjestelmän kehityskulun. Ensimmäinen julkinen eläkejärjestelmä otettiin käyttöön Saksassa vuonna 1889. Silloin keskimääräinen elinikä oli 45 vuotta ja eläkeikä 65 vuotta. Nyt keskimääräinen elinikä OECD-maissa on 76 vuotta, mutta eläkeikä yhä 65 vuotta. (Julkunen ja Pärnänen 2005, 10.)

Väestön ikääntyminen nähdään usein uhkana yhteiskunnan taloudelliselle ja sosiaaliselle kestävyydelle. Ennusteiden mukaan yli 65-vuotiaat tulevat muodostamaan yli 30 prosenttia Euroopan unionin väestöstä vuoteen 2060 mennessä, mikä on yli puolet enemmän kuin tämän päivän osuus 17 prosenttia. Samaan aikaan työikäisten (15–64-vuotiaiden) lukumäärä saavutti huippunsa 67 prosenttia vuonna 2010 ja tulee laskemaan 59 prosenttiin vuoteen

2060 mennessä. Huolta julkisten tukijärjestelmien kestävydestä on lisännyt Euroopan nykyinen heikko taloustilanne. Kasvavan eläkeläisjoukon eläkkeiden rahoittaminen nostamalla pienentyvän työvoiman verotusta ei ole tavoiteltavaa, eikä sukupolvien välinen solidaarisuus tällaista kestäisikään. Eläkkeiden tason leikkaaminen ei ole myöskään helppo tapa selvitä taloudellisesta paineesta, sillä se heikentää luottamusta eläketurvaan, mikä näin ollen heikentäisi osaltaan legitimitettä. (European Foundation 2012, 3.)

Keskimääräinen eläkeikä OECD-maissa on laskenut 1900-luvun loppupuolella melkein kahdella vuodella: 62,5 vuoteen miehillä ja 61,1 vuoteen naisilla. Valmistellut lakimuutokset nostavat kummankin sukupuolen eläkeiän melkein 65 vuoteen 2050 vuoteen mennessä, mutta miesten eläkeikä saavuttaa vuoden 1950 tason vasta vuonna 2040. (OECD 2011, 20;34.).

Suuret ikäluokat siirtyvät pian tai parhailaan eläkkeelle, ja huolimatta kansallisista syntyvyysasteista, työelämään siirtyvät nuoremmat kohortit eivät pysty kompensoimaan eläkkeelle siirtyvien suurta lukumäärää. Koska useimmissa EU-maissa on käytössä julkisin varoin ylläpidetty jakoperusteinen pay-as-you-go -järjestelmä, jossa tämän päivän työssäkäyvät maksavat tämän päivän eläkeläisten eläkkeet, on tuleva ikääntymiskehitys uhka eläkejärjestelmän kestävyydelle. (Gil-Alonso 2012, 48.)

Eläkeiän nosto nähdään välttämättömäksi eläkepoliittiseksi reformiksi eliniänodotteen jatkuvasti kasvaessa. Eläkejärjestelmän legitimitetin takia reformeilla tulee olla myös kansalaisten hyväksyntä. Jos sukupolvisopimus rappeutuu, myös eläkejärjestelmä on vaarassa. Ikääntyviä kohtaan asetetaan paineita jatkaa pidempään työelämässä, jotta he osaltaan olisivat keventämässä nuoremman ikäpolven taakkaa. Mikäli nuoret eivät luota sosiaaliturvajärjestelmän tulevaisuuteen, voi koko hyvinvointivaltion legitimitetti kärsiä. Nuorten myönteisyys hyvinvointivaltiota kohtaan riippuu osin siitä, uskovatko he itse saavansa vastaavia etuuksia vanhetessaan (Vaarama 2009, 17). Järjestelmään liittyvän julkisen keskustelun ongelmakeskeisyys on omiaan lisäämään epäluottamusta järjestelmään (Kahma ja Takala 2012, 67). Nuorten onkin todettu luottavan eläkejärjestelmän oikeudenmukaisuuteen ja eläkevarojen luotettavaan hoitoon, vaikkeivat he usko itse hyötyvänsä aikanaan järjestelmästä (Kahma ja Takala 2012, 55).

1.1 Tutkimuskysymykset

Tämä tutkielma on tehty aineistolähtöisesti. Empiirisenä aineistona käytin kvantitatiivista eli määrällistä kyselyaineistoa, Eurobarometrin lisäosaa 76.2 vuodelta 2011. Se mahdollis-

taa eläkkeisiin kohdistuvan tutkimusongelman tarkastelun laajentamisen Euroopan unionin jäsenmaiden tasolle. Aineisto ja sen mahdollistama tutkimusasetelma on kvantitatiiviselle tutkimukselle ominaisesti vaikuttanut paljon tutkimuskysymysten muotoon. Tässä tutkielmassa tarkastellaan, mitkä tekijät selittävät eläkeiän nostohalukkuutta EU27-alueella. Tutkimuskysymysten avulla etsitään taustalla vaikuttavia tekijöitä ja ilmiöitä. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitkä demografiset muuttujat selittävät eläkeiän nostohalukkuutta EU27-alueella?
2. Mitkä eläkkeisiin liittyvät mielipideväittämät selittävät voimakkaimmin eläkeiän nostohalukkuutta EU27-alueella?
3. Selittääkö eläkeregimi eläkeiän nostohalukkuutta EU27-alueella?

1.2 Tutkielman rakenne

Tutkielma etenee niin, että johdantoluvun jälkeen luvussa kaksi määrittelen keskeisimmät käyttämäni käsitteet. Kuvaan millaisia eläkejärjestelmiä Euroopan unionin alueella on tällä hetkellä ja mitä muutoksia niihin ollaan tekemässä. Taustoitan myös tilannetta, jossa yhteiskunnat ikääntyvät nopeasti Euroopan unionin alueella ja millaisia paineita huoltosuhteen heikkeneminen aiheuttaa valtioiden budjetteihin ja sosiaaliturvajärjestelmille. Luvussa 2.3 esittelen eläkeregimiteorian, joka on keskeinen analyysini kannalta. Hylkään Gøsta Esping-Andersenin (1990) esittelemät kolme perinteistä hyvinvointivaltioregimiä, ja käytän regimiteoriaa, joka jakaa maat niiden 2010-luvun alun eläkejärjestelmän mekanismien mukaan. Näin voin tutkia, vaihteleeko eläkeiän nostohalukkuus eläkeregimistä toiseen. Lopuksi kerron, miksi sukupolvien välinen solidaarisuus on merkityksellistä eläkejärjestelmän legitimitietin kannalta.

Luvussa kolme tarkastelen aikaisempaa eläkeiän nostamiseen liittyvää tutkimusta. Paitsi että kerron, mitä jo ennestään tiedetään suhtautumisesta eläkeiän nostoon, käyn myös läpi siihen läheisesti liittyvää tutkimusta työurien pidentämisestä ja väestön ikääntymisestä. Tutkimusta eläkeiän nostamisesta itsestään on entuudestaan kovin vähän. Kuvaan millaisia vaikutuksia eläkeiän nostolla ja työurien pidentämisellä tiedetään olevan paitsi eläkejärjestelmien rahoitukseen myös ikääntyvien työllisyyteen. Ikääntyvien työllisyys on aihe, joka aiheuttaa huolta ja on tärkeää ottaa huomioon tällaisia reformeja tehtäessä. Kerron myös millaisia muita uudistuksia aiemman tutkimustiedon perusteella eläkejärjestelmiin tulisi tehdä, sillä eläkeiän nosto ei pelkästään ole riittävää eläkejärjestelmien kestävyysden kan-

nalta. Avaan yhteyttä väestön ikääntymisen, työurien pidentämisen ja eläkeiän nostamisen välillä.

Luvussa neljä kuvailen aineistoani Eurobarometria 76.2, perustelen rajaukseni tutkielman otokseksi ja kerron, mitä muutoksia aineisoon on tehty. Kerron myös miksi olen valinnut ristiintaulukoinnin ja hierarkkisen binäärisen logistisen regressioanalyysin tutkimuskysymysten ratkaisemiseksi.

Empiirisessä osiossa luvussa viisi selitän myönteistä suhtautumista eläkeiän nostoon sekä demografisilla muuttujilla että eläkkeisiin liittyvillä mielipidemuuttujilla, kuten työssä jaksamisella, huolella huoltosuhteen heikkenemisestä sekä omakohtaisella halukkuudella jatkaa työssä yli eläkeiän. Kolmanneksi tarkastelen, onko eläkeregiimillä merkitystä eläkeiän nostohalukkuuteen.

Luku kuusi kokoaa yhteen johtopäätökset tutkimuskysymyksittäin ja teen avauksia jatkotutkimuskysymyksiin. Luvussa seitsemän on pohdintaa esillä olleiden teemojen ja tulosten pohjalta.

2 TEOREETTINEN JA YHTEISKUNTAPOLIITTINEN TAUSTATEORIA

2.1 Eläkejärjestelmät Euroopan unionin alueella

Määritelmän mukaan eläke on tukimuoto, joka suojaa vanhuuden, työkyvyttömyyden, perhehuoltajan kuoleman ja ikääntyneen henkilön työttömyyden varalta. Se mahdollistaa osa-aikatyön, mutta myös osa-aikaeläkkeen. (Hietaniemi ja Ritola 2007, 9.) Eläkepolitiikan tehtävä on tuottaa toimeentulo ihmisille, jotka eivät ole enää työelämässä (Jyrkämä 2009, 157). Eläkeikäällä tässä tutkielmassa tarkoitetaan lyhyesti virallista ikää, jolloin voi jäädä vanhuuseläkkeelle.

Euroopan eläkejärjestelmät ovat kaikki lakisääteisiä, ne rahoitetaan yhdessä työntekijöiden ja työnantajien maksuilla, ne ovat useimmiten jakojärjestelmällisiä ja etuusperusteisia, eläkeikä on 60–65-ikävuoden välillä ja eläke karttuu myös suunnilleen samaa 1,5–2 prosentin vuosivauhtia (Kari 2008, 84). Kaiken kaikkiaan eurooppalaisessa eläkejärjestelmässä on nähtävissä samanlainen rakenne, vaikka erottavia piirteitäkin löytyy.

Eläkkeet ovat julkisen talouden suurin yksittäinen menoerä (Oksanen 2014, 1). Siksi eläkemenojen kurissa pitäminen on julkisille talouksille yksinkertainen keino hallita budjettia. Kansantalous koostuu sekä kotitalouksista, yrityksistä, rahoitus- ja vakuutuslaitoksista, voittoa tavoittelemattomista yhteisöistä että julkisyhteisöistä (stat.fi). Julkisella taloudella tarkoitetaan julkisyhteisöjä, kuten valtiota, kuntia, kuntayhtymiä, maakuntia ja lakisääteisiä työeläkeyhtiöitä ja -laitoksia sekä muita sosiaaliturvarahastoja (vm.fi). Valtiontalous on sekä kansantalouden että julkisen talouden alakäsite, joka kattaa valtion talousarvion alaisen talouden.

2.1.1 Jakoperusteiset ja rahastoivat järjestelmät

Eläkejärjestelmät voidaan jakaa määritelmällisesti etuusperusteisiin ja maksuperusteisiin. Etuusperusteiset eläkkeet määräytyvät osuutena jonkin tietyn ajan palkasta ja maksuperusteiset eläkkeet määräytyvät suoraan maksettujen eläkemaksujen perusteella. (Eckstein 2001, 8.) Maksuperusteisissa eläke-etuus perustuu siihen, paljonko on itse maksanut eläkemaksuja, mikä kannustaa työskentelemään pidempään. Maksuperusteiset ovat lähes aina rahastoituja. (Soede ja Vrooman 2008, 14–15.)

Eläkejärjestelmät eroavat myös sen perusteella, ovatko ne rahoituspohjaltaan jakoperusteisia vai rahastoivia. Jakoperusteisessa järjestelmässä, toisin sanoen ”pay-as-you-go -

järjestelmässä, nykyiset eläkkeet maksetaan nykyisillä eläkemaksuilla, kun taas rahastoi-
vassa järjestelmässä eläkemaksut rahastoidaan käytettäväksi myöhemmin. Eläkemaksut
maksetaan aikanaan eläkemaksun suorittaneille työntekijöille rahastoon kertyneestä pää-
omasta ja sen tuotosta. (Eckstein 2001, 47.) On olemassa myös näiden yhdistelmiä, esi-
merkiksi Suomessa käytettävä osittain rahastoiva järjestelmä.

Pay-as-you-go (PAYG) on rahoituksellisesti neutraali järjestelmä silloin, kun ikäluokat
ovat saman suuruisia ja talouskehitys on samankaltaista (Kautto 2010, 312). Gustavo De
Santis (2012, 5) kirjoittaa artikkelissaan, kuinka PAYG-järjestelmä on osoittautunut pitkäl-
lä aikavälillä kannattamattomaksi, ainakin alkuperäisessä muodossaan, ja tämä on aiheut-
tanut jatkuvia heikennyksiä järjestelmiin. Niinpä sitä on alettu pitää huonoimpana mahdol-
lisena tapana järjestää taloudellista turvaa vanhuuden varalle (De Santis 2012, 5). Taina
Ecksteinin (2001, 7–10) mukaan jakoperusteisen eläkejärjestelmän menot kasvavat eläke-
läisten määrän lisääntyessä, mikä heikentää sen kestävyyttä väestön vanhetessa. Kun sa-
malla työtä tekevän väestön määrä vähenee, pitäisi eläkemaksuja nostaa, jotta eläkkeet
voisi pitää sovitun suuruisina. Jos eläkemaksuja ei nosteta tai eläke-etuuksia lasketa, jää
järjestelmän alijäämä rasittamaan valtion budjettia, jolloin on karsittava sen muista me-
noista. Sen sijaan täysin rahastoivat järjestelmät ovat inflaatioalttiita (Oksanen 2014, 11).
Suomessa käytössä oleva, osittain rahastoiva järjestelmä, on pärjännyt suhteessa hyvin
sekä ikärakenteen muuttuessa että korkotason pysyessä alhaisena.

EU-alueella melkein kaikissa maissa jakoperusteinen rahoitus on yleisempää kuin rahas-
tointi, ja julkinen eläkejärjestelmä on yleisempi kuin yksityinen (Eckstein 2001, 8). On
myös olemassa vaihtoehto rahastoivan ja jakoperusteisen järjestelmän rinnalle. Se on fik-
tiivinen maksuperusteinen eläke, ja se on käytössä sekä Ruotsissa, Puolassa että Italiassa.
Fiktiivinen maksuperusteinen eläke tarkoittaa sitä, että eläke kertyy suoritettujen eläke-
maksujen perusteella, kuten rahastoidussa järjestelmässäkin, mutta rahoituspohja on jako-
perusteinen. Maksujen ja etuuksien välinen yhteys on siinä selkeämpi, eivätkä eläkemaksut
tunnu enää niin veroluonteisilta. Se myös kannustaa jatkamaan töitä pidempään, sillä eläke
määräytyy koko työhistorian perusteella. Fiktiivinen maksuperusteinen järjestelmä siis
yhdistää rahastoidun järjestelmän kannustimet ja jakoperusteisen järjestelmän rahoitusmal-
lin. (Eckstein 2001, 14.) Järjestelmä toimii siis niin, että tänään maksettu etuus menee ny-
kyisille eläkeläisille. Kuitenkin henkilön maksamat etuudet otetaan huomioon hänen oman
eläkkeensä tullen ja hänen eläke-etuutensa määräytyy sen perusteella. (Soede ja Vrooman
2008, 14–15.)

2.1.2 Eläkejärjestelmän kolme pilaria

Eläkejärjestelmän kolme pilaria ovat julkinen pakollinen eläkejärjestelmä, yksityinen työeläkejärjestelmä sekä yksilölliset lisäeläkkeet. Ensimmäinen pilari eli julkinen pakollinen eläkejärjestelmä on usein jakoperusteisesti rahoitettu ja etuusperusteinen. Julkinen eläke on luonteeltaan vahvasti sosiaalivakuutuksellinen. Lähes kaikissa EU-maissa se on ansioperusteinen. Vain Tanskassa, Alankomaissa ja Iso-Britanniassa on käytössä tasasummaeläkkeet. (Eckstein 2001, 8–9.) Ensimmäistä pilaria voi toteuttaa käytännössä toimeentulotuen, kohdistettujen vanhusiän tulo-ohjelmien, perus-/kansaneläkkeenä tai ansiosidonnaisen eläkejärjestelmän minimieläkkeen muodossa (Soede ja Vrooman 2008, 14). Ensimmäisen pilarin pakolliset eläkemaksut ovat korkeimmillaan Italiassa (32 prosenttia) ja alimmillaan Belgiassa ja Luxemburgissa (16 prosenttia). EU-alueen keskiarvo on noin 20 prosenttia. (Eckstein 2001, 11.)

Toinen pilari käsittää yksityiset työeläkkeet ja ne ovat useimmiten täysin rahastoituja. Näin ollen työntekijä kerryttää eläkettä kuin omalle tililleen ja saa kertyneen pääoman ja tuoton eläkeiän tullen itselleen. Tällainen eläke on maksuperusteinen. (Eckstein 2001, 9.) Toinen pilari voi kuitenkin olla myös etuus pohjainen. Tällöin eläke-etuus perustuu joko työvuosiin tai -tuloihin. Toiset järjestelmät käyttävät määräytymisen perustana koko työhistoriaa, toiset viimeisimpiä vuosia. (Soede ja Vrooman 2008, 14–15.) Toisen pilarin eläkemaksut ovat useimmissa maissa vapaaehtoisia, paitsi pakollisia Ranskassa. (Eckstein 2001, 11.) Useimmissa EU-maissa toisen pilarin osuus eläketulosta on ensimmäistä pienempi. Poikkeuksia ovat vain Iso-Britannia, Alankomaat ja Irlanti. (Eckstein 2001, 9.)

Kolmas pilari on vapaaehtoista yksityistä eläkesäästämistä täysin markkinaehtoisesti yksilöllisten maksuperusteisten lisäeläkkeiden, kuten pankkien ja vakuutusyhtiöiden eläkerahastojen avulla. Eläkesäästämistä on hankala erottaa muusta pitkäaikaisesta säästämisestä, mutta erityisissä eläkesäästöohjelmissa on usein rajoitettu sitä, minkä ikäisenä säästöt saa nostaa. Niissä voi olla myös jokin verokannustin. Kolmannen pilarin merkitys on parantaa yksilön eläketuloa ensimmäisestä ja toisen pilarista saatavien etuuksien päälle. Myös jotkin ryhmät, joilla ei ole mahdollisuutta toisen pilarin eläkkeeseen voivat hyödyntää tätä. Euroopan parlamentin tutkimuksessa arvioidaan, että ensimmäisen pilarin tarveharkintaisuus ei kannusta säästämään yksityisesti ja tämä selittäisi sitä, miksi pienimmän eläketulon saajat eivät panosta kolmannen pilarin eläkkeeseen. Kolmannen pilarin eläkkeelle on myös tyypillistä, että sen sijoituksen riskin kantaa yksilö, toisin kuin toisen pilarin eläkesäästämässä. Kaikissa EU-maissa paitsi Kyproksella on kolmannen pilarin eläkkeitä. Niiden

määrä ja osuus eläketurvasta on kuitenkin hyvin vähäinen EU-maissa. (Policy Department A 2004, 34–36.) Tässä työssä keskityn ensimmäisen ja toisen pilarin eläkkeisiin.

Matti Kari (2008) pitää Suomen työeläkejärjestelmää erinomaisena sen ensimmäisen pilarin erityisluonteisuuden takia. Kaikista muista maista poiketen, Suomen eläkejärjestelmää hoitavat yksityiset työeläkelaitokset, kun muissa maissa se on julkisen hallinnon alaista. Muissa maissa työmarkkinajärjestöt ovat mukana toisen pilarin eläkkeiden hoitamisessa, kun Suomessa poikkeuksellisesti myös ensimmäisen pilarin eläkkeissä. Kari näkee tämän legitimizeettiä lisäävänä, kun työntekijöillä ja työnantajilla on mahdollisuus vaikuttaa itse keräämiinsä eläkerahoihin, eikä esimerkiksi valtiovarainministeriö pääse ”lainaamaan” eläkerahoista tiukan paikan tullen, mitä muualla on tehty. Legitimizeetti tarkoittaa yksinkertaisimmillaan ihmisten antamaa hyväksyntää tietyille järjestelmälle, kuten eläkejärjestelmälle (Palomäki 2013, 8). Lisäksi Karin mielestä hyvä piirre on, että työmarkkinajärjestöt pystyvät myös tekemään uudistuksia niin halutessaan, kun muissa maissa työmarkkinajärjestöt ovat usein olleet julkisen hallinnon ehdottamia muutoksia vastaan, jolloin eläkejärjestelmien muokkaaminen on ollut hankalaa. Muissa maissa myös ensimmäisen pilarin eläkkeiden rahastointi on vähäistä, vaikkakin se on yleistä toisen pilarin eläkkeissä. Ensimmäisen pilarin ansiokaton puuttumisen johdosta, Suomessa ei juurikaan ole toisen pilarin lisäeläkejärjestelmiä, eikä kolmannen pilarinkaan yksityistä säästämistäkään oikeastaan tarvita. (Kari 2008, 84–86.)

2.1.3 Eläkeiät nyt ja tulevaisuudessa

Eläkeikä on eläkejärjestelmän kaikkein näkyvin mittari. Sellaisenaan se välittää ihmisille viestin, milloin voi jättäytyä pois työelämästä. (OECD 2011, 20.) 65-vuoden eläkeikä on tällä hetkellä hyvin yleinen Euroopassa. Maissa, joissa eläkeikä ei vielä ole tällä tasolla, ollaan sitä nostamassa lähivuosina. Espanjassa, Tanskassa, Saksassa ja Ranskassa on päätetty eläkeiän nostamisesta 65 vuodesta vielä 67 vuoteen. Iso-Britanniassa ja Irlannissa tavoiteikä on 68 vuotta. Muutokset ajoittuvat 2020–2030-luvuille. (etk.fi a.) Myös koko OECD¹-alueella on jo alettu nostaa eläkeikää: vuoteen 2050 mennessä, keskimääräinen eläkeikä nousee 65 vuoteen (OECD 2011, 13).

Alankomaissa, Italiassa, Kreikassa, Portugalissa, Kyproksella, Slovakiassa ja Tanskassa eläkeikä on sidottu elinajanodotteen kehitykseen. Myös Suomessa eläkeikä sidotaan elin-

¹ OECD-maat ovat Belgia, Espanja, Alankomaat, Irlanti, Itävalta, Islanti, Iso-Britannia, Italia, Kanada, Kreikka, Luxemburg, Norja, Portugali, Ranska, Ruotsi, Saksa, Sveitsi, Tanska, Turkki, Yhdysvallat, Japani, Suomi, Australia, Uusi-Seelanti, Meksiko, Tshekki, Unkari, Puola, Etelä-Korea, Slovakia, Chile, Slovenia, Israel ja Viro

ajan odotteeseen vuoden 2017 alusta (eläkeuudistus.fi). Muutos tarkoittaa Suomessa sitä, että vuonna 2050 eläkkeen alaikäraja nousee 67 vuoteen. Tanskassa eläkkeen alaikäraja nousee EU-alueen korkeimmaksi, 72 vuoteen. Myös Isossa-Britanniassa elinajanodotteen nousu otetaan huomioon eläkeikä uudistettaessa ja Tshekissä eläkeikä nousee joka vuosi kahdella kuukaudella ilman ylärajaa. (etk.fi a.) Elinaikakerroin suhteuttaa eläkkeelle jäävän ikäluokan eläkkeet sen ikäluokan odotettavissa olevan eliniän pituuteen (Julkunen ja Pärnänen 2005, 44).

Keskimääräinen todellinen eläkeikä on korkein Romaniassa, Bulgariassa ja Irlannissa, yli 64 vuotta, Ruotsissakin 63,8. Toisessa päässä ovat Slovakia, jossa keskimääräinen todellinen eläkeikä on 59. Seuraavaksi alimmat todelliset eläkeiät ovat Ranskassa ja Puolassa. EU27-keskiarvo on noin 61 vuotta. (Gil-Alonso 2012, 38). Eläkeikä vaihtelee Euroopan tasolla siis suuresti, vaikka pyrkimystä yhtenäistämiseen on.

Vuonna 2010 keskimääräinen eläkkeelläoloaika oli miehille 18,5 vuotta. Naiset ovat eläkkeellä keskimäärin 5 vuotta kauemmin kuin miehet. Puolella OECD-maista on ollut jossain vaiheessa eri eläkeikä naisille ja miehille – ja naisille aina matalampi. Pisimpään eläkkeellä ollaan maissa, joissa eläkeikä on 60 tai alhaisempi: Belgiassa, Ranskassa, Italiassa ja Kreikassa. Eläkkeen pituus on lyhin miehille Puolassa ja Slovakiassa, mikä on merkki vain miesten lyhyemmästä eliniästä näissä maissa. Eläkkeen kesto on lyhyt miehille ja naisille EU:n ulkopuolisissa maissa Islannissa ja Norjassa, joissa eläkeikä on jo korkeammalla. (OECD 2011, 26; 28.)

Eläkepäiviä vietetään nykyään kauemmin kuin ennen. Eläkeläisten eliniänodote on nousut: vuoteen 2050 mennessä jäljellä oleva eläkeikä on miehillä 20,3 vuotta ja naisilla 24,5 vuotta. Tämä siitä huolimatta, vaikka eläkeikä nousisi. Eliniänodote nousee siis nopeammin kuin eläkeikää nostetaan (OECD 2011, 19).

Vuoden 2015 eläkeiät ja tuleva kehitys näkyvät taulukosta 1. Jos maissa on erikseen kansaneläkeikä, on se mainittu erikseen työeläkeiän jälkeen. Tulee huomata, että useissa maissa on varhaiseläkejärjestelmiä ja osassa varhaiseläkkeelle pääsee, mikäli työura on ollut jo tietyn pituinen.

Taulukko 1 Eläkeiät ja niiden kehitys EU-alueella

EU-MAAT	Nykyinen eläkeikä (2015)	Tuleva eläkeikä
	Miehet / Naiset	Yleinen eläkeikä tai miehet / naiset
Alankomaat	65 v 3 kk	67+ (2024)
Belgia	65	67 (2030)
Britannia	65 / 62 v 4 kk	67+ (2028), 68 (2046)
Bulgaria	64 v 4kk / 61 v 4 kk	65 (2017) / 63 (2020)
Espanja	65 v 3 kk	67 (2027)
Irlanti	66	68 (2028)
Italia	66 v 3 kk / 63 v 9 kk	67+ (2022)
Itävalta	65 / 60	65 (2033)
Kreikka	67	67+ (2021)
Kroatia	65 / 61 v 3 kk	67 (2038) / 65 (2030); 67 (2038)
Kypros	65	65+ (2018)
Latvia	62 v 6 kk	65 (2025)
Liettua	63 v 2 kk / 61 v 4 kk	65 (2026)
Luxemburg	65	–
Malta	62	65 (2027)
Portugali	66	66+ (2016)
Puola	65 v 7 kk / 60 v 7 kk	67 (2020) / 67 (2040)
Ranska	65	67 (2023)
Romania	65 / 60	65 (2015) /63 (2030)
Ruotsi	61-67; 65	–
Saksa	65 v 3 kk	67 (2031)
Slovakia	62 / 58 v 3 kk - 62 v	62+ (2017)
Slovenia	64 v 6 kk	65 (2016)
Suomi	63-68; 65	65+ (2027)
Tanska	65; 67	67+ (2022; 2030)
Tshekki	62 v 10 kk / 58 v - 62 v	67 (2041)
Unkari	62 v 6 kk	65 (2022)
Viro	63 / 62 v 6 kk	65 (2026) / 63 (2016); 65 (2026)

Elinajanodotteen mukaan nouseva eläkeikä +

Lähde: <http://www.etk.fi/elakejarjestelmat/kansainvalinen-vertailu/elakeiat/>

2.1.4 Eläkejärjestelmän uudistamisen sääntöjä

Eläkejärjestelmiä uudistettaessa valitaan usein korkeampien eläke-etuuksien, korkeamman eläkkeellejäämisiän ja matalamman eläkemaksutason väliltä (Soede ja Vrooman 2008, 21). Eläkeiän nostamisen keskeinen perustelu on, että muuten eläkemaksujen taso pysyy korkeana, mutta ne riittäisivät vain nykyistä alhaisempien eläkkeiden rahoittamiseen (Oksanen 2014, 72). Ecksteinin (2001, 15) mukaan eläkeikä olisi tärkeää saada nousemaan nimenomaan eläkkeiden rahoituksen kannalta. Mikko Kautto (2010, 311) haastaa näkemystä, että ainoastaan eläkeiän korottaminen pelastaisi julkiset taloudet kestävyysongelmilta. Hän huomauttaa, ettei valtion talouteen ole välttämättä suurtakaan vaikutusta sillä, tehdäänkö yksityisen sektorin työeläkejärjestelmään, siis toisen pilarin järjestelmään, muutoksia.

Laskennallisesti eläkemenot kasvavat Euroopan unionin alueella vuoteen 2050 mennessä noin viisi prosenttiyksikköä suhteessa bruttokansantuotteeseen (Eckstein 2001, 6). Eläkemenojen kasvu johtuu suurten ikäluokkien eläköitymisestä ja väestön eliniän jatkuvasta noususta. Fernando Gil-Alonson (2012, 38) laskelmien mukaan eläkkeisiin käytettiin suurin osuus bruttokansantuotteesta Itävallassa (13,3 %) ja Italiassa (15,6 %), kun taas Irlannissa ja Baltian maissa vain noin 5 prosenttia. Keskimäärin EU:ssa käytetään julkisia menoja eläkkeisiin 12 prosenttia bruttokansantuotteesta. Eläke onkin suurin julkinen menoerä.

Eläkejärjestelmiin voi tehdä sekä parametri- että järjestelmämuutoksia. Parametri uudistuksilla vähennetään eläkemenoja muuttamalla järjestelmän parametreja, kuten nostetaan eläkeikää, tiukennetaan varhaiseläkkeen saantiehtoja, alennetaan korvausastetta tai muutetaan indeksointiehtoja. Parametri uudistuksilla vähennetään eläkemenoja sekä suoraan että välillisesti ja kannustetaan ihmisiä työskentelemään pidempään. Sinänsä itse järjestelmä tai sen rahoitus pohja ei kuitenkaan muutu. Järjestelmä uudistuksissa sen sijaan muutetaan rahoitus pohjaa siirtymällä jakoperusteisesta rahoituksesta osittaiseen tai täyteen rahastointiin. Rahoitus pohjan muutos vähentää tulevien pienempien sukupolvien rahoitustaakkaa ja hajuttaa eläkerahoituksen riskiä. (Eckstein 2001, 7–8.) Parametri uudistuksissa on pyritty joko laskemaan tai rajoittamaan eläkemaksujen nousua, kun taas järjestelmä uudistuksissa on tuettu yksityisen eläkesäästämisen lisäämistä. (Eckstein 2001, 16.)

Oksanen (2014, 7) mukaan eläkeiän tasokorotus ennen sen sitomista elinajanodotteeseen olisi perusteltua. Elinajanodotteen hyvinä puolina voidaan hänen mukaansa pitää eläkeiän reaktiivista muutosnopeutta ja sitä, että sukupolvet tietävät etukäteen omat eläke-ehdonsa. Järjestelmään tulee kuitenkin jättää tilaa myös päätösten tarkastamiselle tarpeen mukaan, sillä hänen mukaansa eläkeiän sitominen elinaikaindeksiin lukitsisi eläke- ja työssäoloajan suhteen ja tekisi siitä myöhemmin vaikeasti muutettavan (Oksanen 2014, 8).

Ecksteinin (2001, 10) mukaan jakoperusteisesta järjestelmästä ei ole järkevää siirtyä rahastoituu järjestelmään kerralla, sillä se aiheuttaisi kaksinkertaisen rasitteen tämän hetkiselleveroja maksavalle sukupolvelle. Se joutuisi siis maksamaan sekä aiemmin luvatut jakoperusteiset eläkkeet että rahastoimaan omia eläkkeitään varten. Näin ollen muutoksen täytyy olla vaiheittaista. Tuon kaksinkertaisen taakan voisi kuitenkin Ecksteinin mukaan kiertää siirtämällä jakoperusteisesti luvatut eläkkeet valtion velaksi, jolloin niiden maksu jakautuisi useamman sukupolven kesken. Yhtäkkäinen järjestelmän muutos ei kuitenkaan ole kestävä myöskään siitä syystä, että rahoitus pohjan riski vain muuttuisi vain jakoperusteisen

järjestelmän demografisesta riskistä rahastoidun järjestelmän pääomamarkkinariskiin. Hänen mukaansa kannattavinta olisi siirtyä eläkkeiden osittaiseen rahastointiin, kuten esimerkiksi Suomessa jo tehdäänkin. Osittaisen rahastoinnin hyötyjä ovat riskin hajauttaminen edellä mainittujen riskien kesken ja sukupolvien välisen tasa-arvon parantuminen. Jos jakoperusteinen järjestelmä jatkuisi, tulisi tulevien sukupolvien verotaakasta liian suuri. (Eckstein 2001, 10.)

Julkista eläkejärjestelmää on muutettu Ruotsissa ja Italiassa etuusperusteisesta fiktiiviseksi maksuperusteiseksi. Iso-Britanniassa, missä eläkkeet on muutoin järjestetty vahvasti toisen pilarin varaan, on otettu käyttöön ensimmäisen pilarin vähimmäistulotakuu. Sen ensimmäinen pilari onkin muodostumassa minimitoimeentulon varmistavaksi järjestelmäksi. Saksassa ei ole tehty suurempia uudistuksia. Ranskassa yksityisen sektorin työntekijöiden eläkkeiden ehtoja kiristettiin. Myös Espanjassa on tehty vain pieniä korjauksia korvausasteisiin. Monissa maissa onkin tehty uudistuksia toisen sektorin vahvistamiseksi, jotta julkisella järjestelmällä olisi mahdollisuus keventyä. (Eckstein 2001, 14.)

Suomessa eläkejärjestelmään tehtiin edellinen suurempi muutos vuonna 2005. Sitä perusteltiin työurien pidentämisellä. Mitä pidemmän työuran tekee, sitä paremmaksi eläkekin muodostuu. Uudistuksella tavoiteltiin kohtuullisia eläkemaksuja, mitä kautta Suomen kilpailukyvyyn ja työllisyyden ajatellaan parantuvan sekä verotulojen lisääntyvän. Tavoitteita olivat myös julkisen talouden kestävyuden parantaminen, kestävämmän eläkejärjestelmän luominen ja sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden varmistaminen. (Tela.fi a.)

Vuoden 2005 eläkeuudistuksessa kasvatettiin työuran tarkastelujaksoa. Kun myös palkattomien jaksojen huomioon ottaminen parani, tällä oli vaikutusta erityisesti naisten työeläketurvan parantumiseen. Myös joustava vanhuuseläkkeen alaikäraja 63–68 vuotta oli uutta. Samalla varhaiseläkkeen alaikärajaa nostettiin sekä työttömyys- ja yksilöllinen varhaiseläke poistettiin. Eliniänodotteen nousu otettiin huomioon ottamalla käyttöön elinaikakerroin vuodesta 2010 ja laskentasääntöjä muutenkin yhdenmukaistettiin. (Hietaniemi ja Ritola 2007, 9–10.)

Vuonna 2005 tehdyt arviot eliniänodotteesta osoittautuivat liian alhaisiksi. Niinpä järjestelmää uudistetaan taas vuoden 2017 alusta lukien. Eläkeuudistuksessa 2017 sovittiin, että vanhuuseläkkeen alaraja nousee vähitellen vuoteen 2025 mennessä 65 ikävuoteen. Koska eläkeikäraja kiinnitetään elinajan kehitykseen vuodesta 2030 alkaen, eläkeikä nousee osalle myös 65 ikävuodesta eteenpäin. Osa-aikaeläke muuttui osittaiseksi varhennetuksi van-

huuseläkkeeksi. Sen voi saada jo 61-vuotiaasta alkaen, mutta se pienentää varsinaista eläkettä. Pitkän ja rasittavan työuran tehneillä on jatkossa mahdollisuus siirtyä työuraeläkkeelle 63-vuotiaana, jos on kertynyt 38 työvuotta. (Eläkeuudistus.fi.)

2.1.5 Tiukennuksia varhaiseläke-ehdoin

EU-maiden eläkejärjestelmät ovat aikoinaan suunniteltu vauhdittamaan työmarkkinoiden rakennemuutosta kannustamalla ikääntyviä antamaan tilaa nuoremmilleen poistumalla työmarkkinoilta. Nykyisessä vanhenevan väestön tilanteessa se ei kuitenkaan ole enää tarkoituksen mukaista. (Eckstein 2001, 12.) Monista varhaiseläkereiteistä on sittemmin luovuttu, sillä ne eivät parantaneet nuorten työllisyyttä, ja uusi tavoite onkin työurien pidentäminen (Uusitalo 2011b, 66).

Varsinaisen eläkeiän tulisi nousta 66,5 vuoteen miehillä ja 66 vuoteen naisilla vuoteen 2050, jotta pysyisimme samassa tahdissa eliniän nousun kanssa. Kuitenkin monet eläköityvät jo ennen varsinaista vanhuseläkeikää. Vuosina 2002–2007 varsinaiset eläkeiät olivat 63,5 vuotta miehille ja 62,5 vuotta naisille. (OECD 2011, 13.)

Varhaiseläkeratkaisuja on yhä useissa Euroopan maissa. Ne määräytyvät useimmiten vakuutusajan pituuden tai ammatin raskauden perusteella (Uusitalo 2011b, 114). Useissa maissa varhaiseläkkeen myöntämiskriteereitä on viime vuosina tiukennettu. On muun muassa korotettu vaadittua vakuutusaikaa tai nostettu varhaiseläkeikää, määrätty suurempia heikennyksiä, mikäli jää eläkkeelle ennen varsinaista eläkeikää (esimerkiksi Itävalta, Saksa, Italia ja Portugali) sekä luotu suurempia kannustimia jatkaa yli varsinaisen eläkeiän (esim. Belgia, Espanja ja Iso-Britannia). Tiukennuksen sekä alkupäähän että kannustimen loppupäähän laittoivat Tšekki, Suomi ja Ranska. Alankomaissa poistettiin yksityisen varhaiseläkkeen verovähennysoikeus. Suuri muutos eläkepolitiikoissa on eläkeiän sitominen eliniänodotteeseen. Puolissa OECD-maista on tällainen mekanismi käytössä. Työn ja eläkkeen yhdistämistä on myös helpotettu, mutta joissain maissa, kuten Belgiassa, Irlannissa ja Kreikassa, tulorajat tekevät tämän mahdottomaksi (OECD 2011, 14; 63–64).

Varhaiseläkkeelle jääminen oli suosituinta 1970- ja 1980-luvulla (OECD 2011, 39). Nykyisin kaikkein kannustavinta varhaiseläkkeelle jääminen on Kreikassa ja Luxemburgissa (OECD 2011, 63). Jos eläke-etuuden taso ei määräydy koko työuran ajalta, vaan viimeisiltä parhailta vuosilta, tämä kannustaa jäämään eläkkeelle heti kun tulot ovat saavuttaneet huippunsa (OECD 2011, 64). Osa varhaisesta eläköitymisestä johtuu kasvaneesta vapaa-

ajan kysynnästä ja näin ollen neutraalillakaan eläkejärjestelmällä ei enää välttämättä saavutettaisi 1960-luvun korkeita eläkeiä, arvioi Eckstein (2001, 13).

2.1.6 Eläkeläisten tuloerot

Pienellä nostolla eläkeikään voi olla suurempi vaikutus eläkemenoihin kuin suurilla leikkauksilla eläke-etuuteen. Eläkeiän nosto vuodella tai parilla vaikuttaa kuitenkin enemmän heihin, joilla on ennestään lyhyempi eliniän odote. Eliniänodote on yhteydessä taloudelliseen tilanteeseen, joten tulee olla tarkka, etteivät reformit vaikuta suhteettoman paljon heikoin toimeentuleviin. Minimieläke onkin hyvä turva tällaisen varalle. (Myles 2003, 267.)

Eläkkeensaajien joukossa on jo nyt paljon pienituloisia ihmisiä. Kauton (2010, 316) mukaan kansaneläkkeen indekseillä leikkiminen ja muutenkin sen riippuvuus poliittisista päätöksistä voi tarkoittaa kansaneläkesaajan suhteellisen aseman heikkenemistä. Kaiken kaikkiaan eläke on kuitenkin poistanut vanhuuden köyhyyttä ja sukupolvien perhekohtaista keskinäisriippuvuutta, ja sitä voidaan sanoa yhdeksi viime vuosisadan suurimmista saavutuksista (Julkunen 2003, 15). Vaikka pienituloisten osuus eläkeikäisissä on kasvanut, on myös eläkeläisten osuus keskituloisista kasvanut voimakkaasti. Eläkeläisten mediaanitulo on nyt saman suuruinen kuin alle 35-vuotiailla, kun vielä 1960-luvulla nuorten mediaanitulo oli kaksi kertaa eläkeläisten tuloja suurempi. (Kinnunen ja Mäki-Fränti 2016, 1–12.)

Eläkkeelle siirtyminen ja sitä myöten eläkeiän nosto on myös sukupuolittunut ilmiö, sillä naisten eläke on keskimääräistä pienempi kuin miesten. Eläke-erot heijastavat melko hyvin työaikaisia tuloeroja. Jos naisten euron sanotaan olevan 80 senttiä, niin naisen eläke-euro on vähemmän, sillä eläke riippuu palkan suuruuden lisäksi myös työhistoriasta ja naisten työura onkin usein miehiä katkonaisempi (Kela-blogi). Lisäksi naisten työ usein jatkuu jossain muodossa eläkkeelle siirtymisen jälkeenkin johtuen naisten vahvasta hoivavastuusta kotona (Jyrkämä ym. 2009, 156). Tehty työ ei kuitenkaan vaikuta eläkkeiden tasoon.

Suomessa eläkeläisten tuloerot ovat samaa kokoluokkaa palkansaajien tuloerojen kanssa. Suomalaisen naisen eläke-euro on 74 senttiä. Euroopassa naisen eläke-euro on keskimäärin 60 senttiä, sillä keskimääräinen kuukausieläke miehelle on 1 530 euroa ja naiselle 915 euroa. Sveitsistä ja Luxemburgista löytyvät miesten korkeimmat euromääräiset eläkkeet. Siellä ero naisten eläkkeisiin on kuitenkin huima: naisten eläke-euro on vain 54–65 senttiä miehiin verrattuna. Euroopan korkein naisten eläke-euro on Virossa, jossa se on 95 senttiä, mutta reaalisesti 330 euroa. Muissakin entisissä sosialistisissa maissa naisten eläke-euro on

80–90 senttiä. Vain niissä ja Tanskassa naisten eläke-euro on korkeampi kuin Suomessa. Tanskassa se on 93 senttiä ja kun taas esimerkiksi Ruotsissa 69 senttiä. Euroopassa sukupuolten väliset tuloerot eläkeläisten keskuudessa ovatkin siis vain vähän (4 prosenttiyksikköä) suuremmat kuin työkäisten keskuudessa. Suurimmat erot ovat siis Luxemburgissa ja pienimmät entisissä sosialistimaissa. (Kela-blogi.)

2.2 Väestöllinen muutos Euroopan unionin alueella

Eurooppa kohtaa ennennäkemättömän väestöllisen muutoksen. Syntyvyysaste on pudonnut useissa Euroopan unionin jäsenmaissa alle 1,5:n. 2,1 lasta per nainen ylläpitäisi nykyisen väestömäärän. Kyse ei ole siitä, etteivätkö eurooppalaiset haluaisi tehdä lapsia. On kuitenkin olemassa tekijöitä, jotka rajaavat valinnan mahdollisuutta, kuten vaikeudet työelämässä. Perheitä tulisikin kannustaa julkisten toimenpiteiden avulla yhdistämään perheen ja työn. (Euroopan komissio 2005, 2.)

Euroopan komission vuoden 2005 laskelmien mukaan Euroopan unionin jäsenmaiden väkimäärä kasvaa maahanmuuton ansiosta vuoteen 2025 asti, jonka jälkeen se alkaa laskea. Työkäisten, eli 15–64-vuotiaiden, lukumäärä laskee noin 21 miljoonalla vuosien 2005 ja 2030 välillä. Euroopan komission näkemyksen mukaan tämän vuoksi Lissabonin sopimuksen täytäntöönpano olisi entistä tärkeämpää. Lissabonin sopimuksen tavoite on saavuttaa 70 prosentin työllisyysaste Euroopan unionin laajuisesti. Vuonna 2014 työllisyysaste oli 65 prosenttia (Eurostat). Erityishuomiota vaativat toimenpiteet työllisyyden parantamiseksi nuorten, naisten ja ikääntyvien osalta. Euroopan komission mukaan sosiaaliturvajärjestelmät ja erityisesti eläkkeet vaativat uudistamista. Näin varmistetaan sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys sekä selvittää väestön ikääntymisen tuomista haasteista. (Euroopan komissio 2005, 2–3.) Julkusen ja Pärnäsen (2005, 21) mukaan Lissabonin sopimuksen tavoitetta ei voida saavuttaa ilman vanhimpien ikäluokkien aseman uudelleenmäärittelyä.

Keskimääräinen huoltosuhde Euroopassa, siis tarkemmin ottaen 0–14-vuotiaiden ja yli 65-vuotiaiden osuus 15–64-vuotiaisiin verrattuna, nousee 66 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä (Euroopan komissio 2005, 4). Vuonna 2012 pienin huoltosuhde oli Irlannissa (28 %) ja korkein Italiassa (68 %). EU-alueen keskiarvo oli 52 eläkeläistä 100 työllistä kohden. (Gil-Alonso 2012, 38.) Huoltosuhteen odotetaan nousevan jopa 124 prosenttiin vuoteen 2050 mennessä (Eckstein 2001, 5). Tämän päivän lasten ja nuorten tulee siis vastata suuremmasta määrästä eläkeläisiä kuin aiempien sukupolvien.

65–79-vuotiaiden osuus nousee merkittävästi vuodesta 2010 vuoteen 2030. He ovat myös paremmassa kunnossa ja paremmin toimeentulevia kuin aiemmin. Nämä aikuisuuden ja vanhuuden välissä olevat ”kolmasikäläiset” ovat tärkeä kuluttajaryhmä ja he osallistuvat aktiivisesti yhteiskuntaan, esimerkiksi vapaaehtoistyön kautta. Osa jatkaa myös ansiotyössä, ainakin osa-aikaisesti. (Euroopan komissio 2005, 9.) YK laskee, että 65-vuotiaiden elinikä nousee vuosien 2010 ja 2050 välillä vielä 3,1 vuotta miehille ja 3,6 vuotta naisille. (OECD 2011, 27.)

Yli 80-vuotiaiden osuus puolestaan kasvaa räjähdysmäisesti, yli 57 prosenttia vuodesta 2010 vuoteen 2030. Heidän odotetaan olevan enemmän omatoimisia ja pärjäävän kauemmin omissa kodeissaan. Laitosmainen hoito tulee jatkossa keskittymään vain viimeisiin elämän vaiheisiin. Näistä yli 80-vuotiaista suurin osa tulee olemaan leskinaisia. (Euroopan komissio 2005, 9–10.) Tämä on yhteiskuntapoliittisesti merkittävää, sillä naisten eläke on pienempi, johtuen lyhyemmistä työurista ja pienemmistä työuran aikaisista palkoista, joten riski eläkeläisköyhyyteen kasvaa.

2.3 Eläkeregiimit

Regiimi-käsitteellä tarkoitetaan erityyppisiä virallisia instituutioita, enimmäkseen sosiaaliturvaan liittyviä, jotka pyrkivät toteuttamaan yhteisiä tavoitteita (Soede ja Vrooman 2008, 2). Tässä työssä keskityn eläkeregiimeihin.

Tunnetuimman teorian hyvinvointivaltioregiimeistä esitteli Gøsta Esping-Andersen vuonna 1990 teoksessaan *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Sen pohjalta on totuttu puhumaan kolmesta regiimistä: sosiaalidemokraattisesta, liberaalista ja korporatistisesta. Esping-Anderssenin malli on vaihtoehto luokkapohjaiselle tarkastelulle hyvinvointivaltion synnystä. Se perustuu dekommodifikaation, stratifikaation ja työllisyyden tarkastelulle. Dekommodifikaation aste kertoo, millainen elintaso yksilöllä voi olla markkinavoimista riippumatta. Yksilön sosiaaliset oikeudet siis vähentävät hänen rooliaan ”kommoditeettina”, kauppatavarana (Esping-Andersen 1990, 3). Stratifikaatio on yhteiskunnan jakautumista sosiaaliluokkiin ja Esping-Andersen selvittääkin, miten paljon eri regiimit aiheuttavat sitä. Regiimeittäin on myös eri painotukset valtion, yksityisten markkinoiden ja perheen vastuun välillä.

Liberaalin regiimin maille on tyypillistä, että sen sosiaalietuudet ovat pieniä ja tarveharkintaisia. Valtio tukee yksityistä sektoria, joko mahdollisimman pienillä omilla etuuksillaan tai jopa suorilla tukipalkkioilla. Tässä regiimissä dekommodifikaatio on minimissään, toi-

sin sanoen yksilön sosiaaliturvan riippuvuus markkinoista on huipussaan. Siellä myös stratifikaatio on selkeää: he, jotka pärjäävät, voivat kustantaa itselleen sosiaaliturvaa ja he, jotka eivät pärjää, joutuvat turvautumaan valtion pieniin tukiin. Tällaisiksi maiksi on perinteisesti luettu Iso-Britannia, Kanada, Australia ja Yhdysvallat. (Esping-Andersen 1990, 26–27.)

Korporatistisessa järjestelmässä, esimerkkeinä käytetyissä Itävallassa, Ranskassa, Saksassa ja Italiassa, hyvinvointi jakautuu luokka-aseman mukaan. Regiimissä luokkaerot ovat suuret, eikä valtiolla ole intressejä tasoittaa niitä. Liberaalista regiimistä poiketen, dekommodifikaation aste on kuitenkin korkea. Valtion asema on hyvin vahva verrattuna yksityisiin markkinoihin. Tässä regiimissä myös kirkon vastuu sekä arvoista että sosiaaliturvasta on suuri. Maat ovat perheajattelultaan konservatiivisia. Vaikka perhe-etuudet kannustavatkin lasten hankintaan, on päivähoito- ja muut tukipalvelut alikehittyneitä. Pääsääntöisesti valtio auttaa vasta, kun perheen apu ei enää riitä. (Esping-Andersen 1990, 27.)

Sosiaalidemokraattiseen regiimiin kuuluvat Pohjoismaat ovat maita, joissa etuudet ovat universaaleja ja myös keskiluokka saa nauttia dekommodifikaatiosta. Regiimin nimen mukaisesti sosiaalidemokratia on ollut näissä maissa vaikuttava voima sosiaalisten reformien takana kirkon tai työn eetoksen sijaan. Toisin kuin muissa regiimeissä, joissa valtio tarjoaa vain minimiturvaa, sosiaalidemokraattisessa regiimissä sosiaaliturva on tasa-arvoista ja korkealaatuista. Myöskään valtion ja markkinoiden tai luokkien välinen kilvoittelu ei ole niin suurta eli regiimin dekommodifikaation aste on korkea. Kansalaiset eivät ole riippuvaisia markkinoista eikä perheestään. Valtio tukee sekä lapsia, vanhuksia että muita apua tarvitsevia. Näin yksilöt pystyvät tekemään hyvin itsenäisiä elämänvalintoja ja järjestelmä mahdollistaa esimerkiksi naisten työssäkäynnin. Vaikka lähes kaikki saavat tukia, on myös työllisyysaste korkea. Tämä on vaadittava asia, sillä raskas sosiaaliturvajärjestelmä perustuu verotuloille. Koska kaikki hyötyvät, kaikki myös maksavat verojen muodossa. Siis vaikka oikeus työskentelyyn tuo myös oikeuden ansioturvaan, vaatii valtavan järjestelmän ylläpito toisaalta, että suurin osa on töissä ja sosiaaliset ongelmat minimoidaan. Regiimi on näistä kolmesta myös harvinaisin. (Esping-Andersen 1990, 27–28.)

Aika on jossain määrin ajanut ohi Esping-Andersenin teoriasta. Sen lisäksi, että maissa on tehty sittemmin reformeja, on teoriaa kritisoitu muun muassa sen rajauksesta pelkkiin Länsi-Euroopan maihin. Omassakin tutkimusasetelmassani on mukana Etelä- ja Itä-Euroopan maita, joita teoria ei kata. Toinen kritiikin aihe koskettaa jakoa kolmeen regiimiin ja sitä,

kuinka hyvin esimerkkimaat kuvaavat niitä. Esping-Andersen (1990, 28) on kuitenkin itsekin myöntänyt, ettei mitään regiimiä esiinny missään puhtaassa muodossaan, vaan kaikkien maiden hyvinvointivaltiojärjestelmät ovat reaalisesti yhdistelmiä näistä kaikista, eri painoituksin.

Esping-Andersenin klassinen jaottelu liberaaliin, korporatistiseen ja sosiaalidemokraattiseen hyvinvointivaltioregiimiin ei enää täysin pidä paikkaansa tämän päivän EU27-tason eläkkeitä tarkasteltaessa (Soede ja Vrooman 2008, 25). Sitten on yleistynyt keskustelu viidestä regiimistä, joihin kuuluisi edellä mainittujen lisäksi välimerellinen regiimi sekä uusista Itä-Euroopan (EU-jäsen-) maista muodostuva regiimi. Lisäksi Alankomaiden on havaittu useissa tutkimuksissa, myös Esping-Andersenin omassa, olevan niin sanottu hybridi, joka ei sovi mihinkään regiimiin.

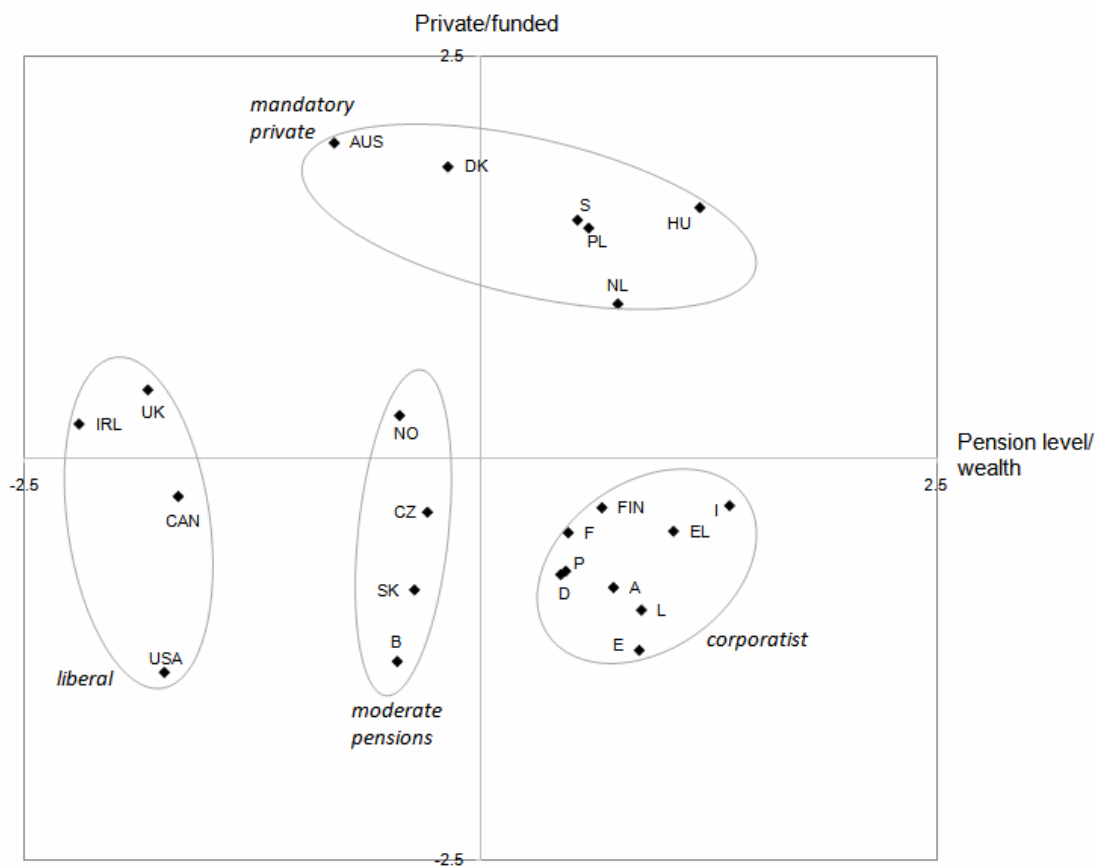
Halusin käyttää teoreettisena pohjana teoriaa, joka tekee regiimijaottelun eläkejärjestelmässä olevien erojen perusteella. Muut regiimiteoriat keskittyvät usein koko hyvinvointivaltion rakenteeseen tai johonkin muuhun yksittäiseen etuuteen. Käytänkin teoreettisena pohjana ja aineistoni analyysissä eläkeregiiimitutkimusta Soedelta ja Vroomanilta (2008). Heidän uudessa jaottelussaan on mukana 19 EU-maata, jotka jakautuva neljään regiimiin. Ne ovat korporatistinen, liberaali, maltilliset eläkkeet ja pakollinen yksityinen². Regiimit eroavat keskenään kahdella ulottuvuudella: eläketurvan yleisen tason sekä pakolliseen eläketurvaan kuuluvien yksityisten mekanismien olemassaolon perusteella. Analyysi kattaa sekä ensimmäisen että toisen pilarin eläkejärjestelmät.

Soeden ja Vroomanin keräämä data on pääosin vuosilta 2004–2005. Viron, Latvian, Liettuan, Slovenian, Maltan ja Kyproksen osalta dataa ei ollut saatavilla riittävästi. Italian, Kreikan, Portugalin ja Espanjan mukana ollessa he pystyivät kuitenkin arvioimaan välimerellisen regiimin olemassaoloa. Puola, Unkari, Tshekki ja Slovakia mahdollistivat Itä-Euroopan regiimin olemassaolon analysoinnin. (Soede ja Vrooman 2008, 14.)

X-akselin oikeassa reunassa olevilla mailla on suhteellisen korkeat eläke-etuudet ja vasemmassa reunassa olevilla puolestaan niukat (kuvio 1). Irlanti, jossa etuudet ovat pienimmät, tarjoaa vain tarveharkintaisen, tasasuuruisen kansaneläkkeen (Soede ja Vrooman 2008, 16). Y-akselin yläpäässä olevilla mailla on yksityisiä osia pakollisessa eläkejärjestelmässä (kuvio 1). Kuvion 1 koordinaatistosta erottuvat neljä eri klusteria, jotka ovat neljää uutta eläkeregiiimiä.

² Oma suomennos. Alkuperäisesti: corporatist, liberal, moderate pensions ja mandatory private.

Kaksi ensimmäistä regiimiä ovat linjassa aiemman teorian kanssa; korporatistisessa regiimissä on korkeat ansiosidonnaiset etuudet ja liberaalissa regiimissä eläke on hyvin perusturvan omainen ja tarveharkintainen. Kaksi jälkimmäistä mainittua eläkeregimiä ovat uusia avauksia. Maltillisten eläkkeiden regiimissä, eläkkeet ovat matalammat kuin korporatistisessa regiimissä, mutta eläkkeen ehdot poikkeavat liberaalista regiimistä. Pakollisen yksityisen regiimissä julkinen valta velvoittaa työntekijöitä hankimaan yksityisen eläketurvan, joka on maksuperusteinen. Regiimin eläke-etuus on keskiverto tai korkea. Vrooman ja Soede eivät löytäneet välimerellistä regiimiä. (Soede ja Vrooman 2008, i.)

Kuvio 1 Eläkeregimit

Lähde: Soede ja Vrooman (2008, 16)

Korporatistiselle eläkeregimille ominaislaatuista ovat korkeat työtulosidonnaiset eläke-etuudet. Pakolliset osat järjestelmästä ovat täysin julkisin varoin toteutettuja. (Soede ja Vrooman 2008, 16.) Tähän kuuluvat Välimeren maista Italia, Kreikka, Portugali, Espanja sekä ennestäänkin korporatistiset maat Saksa, Ranska, Itävalta ja Luxemburg. Lisäksi Suomi sijoittuu tähän regiimiin.

Liberaalissa eläkeregiiimissä ensimmäisen pilarin eläke-etuudet ovat tarveharkintaiset ja matalat. Eläketurva nojaakin toiseen pilariin. Asia on jätetty työntekijöiden ja markkinoiden keskenään sovittaviksi. Etuudet eivät näin ollen ole välttämättä matalia, mutta yhteisistä varoista maksettujen eläkkeiden osuus on pieni. Liberaaliin regiimiin kuuluvat Euroopan maista Iso-Britannia ja Irlanti. Myös Kanada ja Yhdysvallat ovat liberaaleja eläkepolitiikaltaan. (Soede ja Vrooman 2008, 17.)

Näiden kahden edellä mainitun regiimin välissä on maltillisten eläkkeiden regiimi, johon kuuluvat EU-maista Slovakia, Tšekki ja Belgia. Siellä eläke-etuuksien tasot ovat matalammat kuin korporatistisessa regiimissä, mutta ne järjestetään täysin julkisista varoista, toisin kuin liberaalissa regiimissä. Tšekki ja Slovakia eroavat kahdesta muusta Itä-Euroopan maasta, Unkarista ja Puolasta, sillä, että niissä ei ole vielä kehittynyt yksityistä eläkejärjestelmää. Belgia sen sijaan ei istu korporatistiseen regiimiin, sillä siellä julkinen eläke on paljon korporatistisia maita pienempi. (Soede ja Vrooman 2008, 17.)

Pakollisen yksityisen regiimissä on yksityinen, usein maksuperusteinen ja rahastoitu, mekanismi pakollisen eläkevakuutuksen sisällä. Tällaisia maita ovat Ruotsi, Tanska, Alankomaat, Puola ja Unkari. Aiemmin käytössä olleen jaottelun mukaan nämä maat ovat kuuluneet niin sosiaalidemokraattiseen, liberaaliin, itä-eurooppalaiseen kuin hybridiregiimiinkin. Hajonta x-akselin suhteen kertoo tämän (kuvio 1). Alankomaissa pakollinen yksityinen eläkejärjestelmä on ollut käytössä pisimpään, muut maat ovat lähentyneet sen mallia viimeisimpiä reformiensa myötä kahden viime vuosikymmenen aikana. Näin ollen ne nojaavat vielä vanhaan julkiseen järjestelmään, mutta lähitulevaisuudessa yksityisen järjestelmän osuus tulee kasvamaan. Eläkkeiden taso näissä maissa on maltillinen tai korkea. (Soede ja Vrooman 2008, 17.)

Esping-Andersenin kolmen perinteisen hyvinvointivaltioregiimin pohjalta kehitelty Soeden ja Vroomanin eläkeregiiimiteoria haastaa perinteisen jaon korporatistiseen, sosiaalidemokraattiseen ja liberaaliin regiimiin. Nämä uudet eläkeregiiimit eroavat keskenään eläketurvan yleisen tason ja sen mukaan, kuuluuko pakolliseen eläketurvaan yksityisiä mekanismeja. Kaksi niistä säilyy nimensäkin puolesta pääpiirteissään aiemman regiimiteorian kaltaisena, kuitenkin ryhmitellen maita eri tavalla. Uusina avauksina pakollisen yksityisen ja maltillisten eläkkeiden regiimi kuvaavat muita teorioita tarkemmin nykyistä EU-alueen eläkekenttää ja myös arvioi sen tulevaa kehittymistä. Myös Raija Julkunen ja Anna Pärnänen (2005, 9) haastavat vanhaa regiimiteoriaa, ja väläyttelevät uuden hyvinvointivaltiore-

giimin synnystä, jonka tunnuspiirteitä ovat työllisyysasteen nostaminen, työurien pidentäminen ja sosiaaliturvan muotoilu työhön kannustavaksi.

2.4 Sukupolvisopimus

Sukupolvisopimus on sellainen kirjoittamaton sopimus, jonka sukupolvet tekevät koskien sitä, miten edut ja rasitukset, siis hyvinvointi, niiden välillä jaetaan. Tässä on piirteitä yhteiskuntasopimusteoriasta, joka perustuu ajatusleikkiin, jossa vapaat, rationaaliset ihmiset solmivat sopimuksen siitä, millaisia sääntöjä kuvitteellisessa yhteiskunnassa tulisi olla, tietämättään omaa asemaansa siinä. (Sukupolvityöryhmä 1994, 33.)

Sukupolvitarkastelu on vaihtoehtoinen tarkastelutapa luokkatarkastelulle. Sukupolvi on arkikäsitteen (perhesukupolvi) lisäksi tieteellinen käsite (yhteiskunnallinen sukupolvi). Kohortti sen sijaan on väestökäsite, jonka merkitys on eri kuin sukupolvella. Kohorttiin kuuluvat vain samaan aikaan syntyneet ilman erityistä yhteisyyden tunnetta. (esim. Roos 1987.)

Sukupolvien määrittelyminen esimerkiksi syntymävuosien mukaan on hankalaa ja vaihtelevaa. Tutkimuksessa sukupolvet määritellään peräkkäin syntyneistä jollain valitulla perusteella, esimerkiksi pienimmällä välillä, jolla saadaan aikaan merkitseviä tuloksia. Usein käytetään jakoa noin 25–35 vuoden välein. Kohortit voidaan näin ollen osoittaa suurin piirtein toistensa vanhemmiksi tai lapsiksi. Sosiologiassa jako tehdään yhteiseksi koettujen tapahtumien perusteella. (Sukupolvityöryhmä 1994, 13.) Yhteiskunnassa eri sukupolvet elävät limittäin. Yksilön näkökulmasta sukupolvi on moninainen käsite. Ihminen voi perhesukupolven näkökulmasta kuulua samanaikaisesti moneen sukupolveen, olla sekä lapsi että vanhempi ja kantaa näin ollen kaksinkertaisen hoivavastuun sekä omista lapsistaan että omista vanhemmistaan (Jyrkämä 2009, 160).

Jo 90-luvulta lähtien sukupolvien välisessä työnjaossa on puhuttanut huoli nuorille lankeavasta liian suuresta maksutaakasta. Työssäkäyvät, veroja maksavat ikäluokat pienenevät, mutta hoivapalveluja tarvitseva ikäluokka kasvaa. Helvi Kinnunen ja Petri Mäki-Fränti (2016, 12) lisäävät, että nuorten taakaksi on jäämässä myös korkea julkisen velan määrä, mikä on omiaan lisäämään epävarmuutta ja alentamaan kulutusmahdollisuuksia. Kun valtion velan määrä kasvaa ja eläkemenot kasvavat, syntyy veroasteen nousu-uhka. Eläkeläisten kulutusmahdollisuuksien ylläpitäminen tulee rasittamaan nuoria enemmän kuin vastaava rasitus on nykyisiä keski-ikäistä kohti (Sukupolvityöryhmä 1994, 2; 10–11).

Taloudellisen kasvun oloissa kulutusmahdollisuuksien siirtäminen nuoremmilta sukupolvilta vanhemmille on nähty järkevänä. Sukupolvi sukupolvelta elinaikaiset työtulot ovat kasvaneet ja vanhempien tulot jääneet nuorempia pienemmiksi tulonsiirroista huolimatta. Tätä on siis pidetty palkkiona, ei epäoikeudenmukaisuutena. (Sukupolvityöryhmä 1994, 7.) Mikäli tulojen sukupolvittainen nousu hidastuu, niin kuin se on tehnyt, ei tulonsiirtoja tulla pitämään yhtä hyväksyttävänä. Jyrkämä ym. (2009, 154) uskovat, että yhteiskunnallisen sukupolvikonfliktin mahdollisuutta saattaa lisätä nuorempien sukupolvien suhtautuminen suuriin ikäluokkiin. Toisin kuin sotaveteraanien sukupolvea, suuria ikäluokkia kohtaan ei tunneta samanlaista ”kunniavelkaa”.

Nuorten näkökulmasta tulonsiirtojärjestelmät eivät nykyisellään reagoi riittävästi talouden muutoksiin. Nuoret elinaikaiset tulo-odotukset ovat laskeneet, eivätkä he oleta samanlaista lineaarista urapolkua, joka aiemmilla sukupolvilla on ollut. Sukupolvityöryhmän (1994, 8–10; 34) mukaan sukupolvien välillä tulisikin tehdä sekä tuoton että riskin jakoa. Talouden taantuuessa myös eläkkeellä olevien olisi hyvä kantaa osavastuu. Maksussa olevista eläkkeistä on kuitenkin hyvin vaikea leikata, sillä luottamus eläkejärjestelmään perustuu osaltaan toteutuneisiin eläkelupauksiin.

Eläkelupaus on tarkoittanut tähän saakka sitä, että maksussa olevista eläkkeistä ei leikata. Syksyllä 2016 eläkekeskustelun aktivoituttua, myös eläkelupauksen rikkomista väläyteltiin (uusisuomi.fi). Eläketurvakeskus kuitenkin näkee verotuksen ja indeksoinnin maksussa olevien eläkkeiden leikkaamista parempana vaihtoehtona, sillä näin eläkkeitä koskevaa omaisuudensuojaa ei tarvitsisi rikkoa (uusisuomi.fi). Työeläkettä pidetään ansaittuna tulona, jonka voi rinnastaa omaisuuteen ja siten sillä on omaisuuden suoja (esim. PeVL 5/2015 vp).

On historiallisesti poikkeuksellista, että nykyinen sukupolvi on edellistä pienituloisempi. Kinnusen ja Mäki-Fränthin (2016) mukaan sukupolvesta toiseen jatkunut elintason nousu näyttää olevan uhattuna. Nuorten kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat heikentyneet, samalla kun vanhempien sukupolvien tulokehitys on ollut vahvaa. Yksi keskeisimmistä syistä on taantumien aiheuttamat hankaluudet nuorten sijoittumisessa työmarkkinoille. Pitkiin työsuhteisiin perustuva eläkejärjestelmä ei välttämättä takaa tämän päivän nuorille samanlaista turvaa kuin sen on taannut aikaisemmille ikäluokille. Heikko kehitys työurassa ja elinkaaren aikaisissa tuloissa vaikuttaa myös eläkekertymiin. (Kinnunen ja Mäki-Fränthi 2016, 1–2; 11–12.)

Heidän työeläke-etuutensa, jotka astuvat työelämään tänään, tulee olemaan huomattavasti pienempi kuin vastaavanlaisen urahistorian kanssa tänään eläkkeelle jäävillä (OECD 2011, 63). Nyt työelämässä olevat sukupolvet työskentelevät pidempään ja saavat eläkkeensä nykyisten eläkkeiden määräytymiseen nähden heikommilla ehdoilla. Tämä on ongelmallista sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Nyt työssä olevan sukupolven työhistoria tulee kuitenkin olemaan aiempia sukupolvia pidempi ja näin ollen kerryttää eläkettä myöhäisempään ikään. Myös heidän eläkkeellä oloaikansa tulee näillä näkymin olemaan pidempi. Toisaalta eläkkeen suhde palkkatasoon tulee olemaan nykyisiä eläkeläisiä huonompi. Se johtuu erityisesti elinaikakertoimen vaikutuksista. (Kautto 2010, 315.)

Eläkevelka kuvaa sitä määrää, jolla nuorten ikäluokkien odotettavissa olevien eläkemaksujen nykyarvo ylittää niiden odotettavissa olevien omien eläkkeiden nykyarvon (Sukupolvi-työryhmä 1994, 11). Ylite aiheutuu siitä, että nuoremmat sukupolvet rahoittavat eläkemaksuillaan itseään suurempien ikäluokkien eläkkeet. Jos talous kasvaisi riittävällä vauhdilla, tämä vastuu ei supistaisi myöhempien sukupolvien kulutusmahdollisuuksia. (Sukupolvi-työryhmä 1994, 11.) Kuitenkaan talouskasvu ei ole viime vuosina ollut toivotunlaista.

Saatavien eläke-etuuksien ja maksettavien maksujen suhdetta mitataan tuottoasteella tai aktuaarisuusasteella. Tuottoasteen voi laskea eri sukupolville, kun selvitetään eläkejärjestelmän oikeudenmukaisuutta. Laskelmissa oletetaan palkkasumman kasvavan ja eläkesijoituksille saatavan tuottoa. Aktuaarisen oikeudenmukaisuuden periaatteena on pidetty sitä, että eri kohorttien tuottoaste on sama, mutta tämä on kuitenkin mahdottomuus. Näille laskelmille hyvä käyttötarkoitus on sukupolvivaikutusten arviointi eläkejärjestelmää muutettaessa. (Uusitalo 2011a, 31.)

Oksasen (2014, 13) mukaan julkinen eläkejärjestelmä ei kohtelee peräkkäisiä sukupolvia tasapuolisesti, jos se pysyy täysin jakojärjestelmänä, eliniän pitenemisen ja uuden sukupolven alemman hedelmällisyyden vuoksi. Nykyinen palkansaajasukupolvi saa järjestelmästä edun, jos eläke-etuudet pidetään ennallaan, mutta eläkemaksut nousevat vasta kun tämä nykyinen palkansaajasukupolvi on päässyt eläkkeelle. Jotta kustannus ei siirtyisi seuraavalle sukupolvelle, nykyisen työssäkäyvän sukupolven tulisi mukaan maksaa korotettua maksua. Näin järjestelmä siirtyy osittaiseen rahastointiin ja millekään sukupolvelle ei koidu kaksinkertaista taakkaa.

Heikki Oksanen (2014, 14) viittaa vuonna 2008 Roel Beetsman³ kanssa kehittämäänsä sukupolvien välisen taakanjaon sääntöön, joka kuuluu seuraavasti:

1. Sukupolvet, joilla on samat väestölliset ominaisuudet (hedelmällisyys ja odotettu elinikä) ja eläke-edut (eläkeikä ja eläkkeen taso suhteessa palkkaan), maksavat myös samat eläkemaksut suhteessa palkkaansa;
2. kun tapahtuu demografinen muutos tai kun tulevia eläke-etuja muutetaan, maksuja on muutettava niin, että järjestelmän rahoitus on tasapainoissa määräämättömän ajan eli niin kauan kuin uusia demografisia muutoksia ei tapahdu eikä eläke-etuja muuteta; ja
3. kun tapahtuu uusi muutos, uusi maksutaso määrätään saman periaatteen mukaisesti.

Sääntö jakaa eläkkeiden rahoittamisen taakkaa tasaisesti perättäisten palkansaajasukupolvien kesken. Sen oletuksena on, että eläkkeellä olevien edut määräytyvät aiemmista päätöksistä, ja työssä oleva sukupolvi maksaa ne joko maksuina tai rahastosta.

Väestön ikääntyminen on haaste paitsi sukupolvien väliselle solidaarisuudelle, myös koko hyvinvointivaltioajatuksen poliittiselle kestävyydelle. Solidaarisuus sosiologisena terminä tarkoittaa yhteiskunnan yhtenäisyyttä ja siihen liittyviä arvoja ja käytäntöjä, toisin sanoen ihmisten välistä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Suomessa yhteiskunnallisen solidaarisuuden on oletettu heikentyneen ja sitä on heikentänyt erityisesti taloudellisen eriarvoisuuden kasvu. (Erola 2004, 181.)

Sukupolvien välinen solidaarisuus on ollut länsieurooppalaisittain sosiaaliturvajärjestelmään institutionalisoitua (Jyrkämä ym. 2009, 155). Se on kuitenkin tulossa uudelleen neuvoteltavaksi, sillä tämän sanattoman sukupolvisopimuksen kanssa kilpailee uusliberalistinen aktiivisuuden ja omavastuun vaatimus (Jyrkämä ym. 2009, 155;159). Euroopan komissio (2005, 6) on linjannut, että solidaarisuussäännöt tulisi neuvotella uudelleen. Uudenlainen solidaarisuus perustuisi molemminpuoliseen tukeen, tietojen ja taitojen vaihtoon. Se ei siis olisi yksipuolista. Myös John Vincent (1999) on esittänyt tarpeen erityiseen sukupolvipolitiikkaan, jonka keskeisenä tavoitteena olisi sukupolvien välisen solidaarisuuden edistäminen.

Hyvinvointivaltion antamien lupausten uskottavuus alkaa olla ongelmallista. Legitimiteettiä vahvistaa tai heikentää ihmisten luottamus järjestelmän kykyyn auttaa tarvittaessa. Eläketurvan legitimiteettiin vaikuttaa erityisesti luottamus eläketurvan tulevaan tasoon. (Palmäki 2013, 8.)

³ Tarkemmin Roel Beetsma & Heikki Oksanen (2008): Pensions under Ageing Populations and the EU Stability and Growth Pact, CESifo Economic Studies, Vol. 54, 4/2008, 563–592

Epätoivottavaa kehitystä olisi eläketurvan tai muiden hyvinvointipalvelujen marginalisointuminen. Marginalisointumista on yksityisten palvelujen käytön lisääntymisestä johtuva julkisen palvelujärjestelmän kannatuksen heikkeneminen ja tason huononeminen. Kehityskulku edistää maksukykyisimpien siirtymistä julkisten palvelujen käyttäjiksi ja julkisten palvelujen leimautumista pienituloisten viimesijaiseksi sosiaaliturvaksi. Marginalisointumiseen voi johtaa ihmisten heikentynyt usko siihen, että julkinen valta sijoittaa riittävästi resursseja heidän hoivaansa ja palveluihinsa. (Palomäki 2013, 8.) Iso-Britanniassa julkinen eläke onkin jo nyt pienituloisten ”takueläkkeen” roolissa yksityisen eläkejärjestelmän ollessa pääasiallinen eläketulonlähde.

Sanotaan myös, että sukupolvinäkökulma on turhaa sukupolvisodan lietsontaa ja murentaa luottamusta. Onkin hyvä muistaa, että ihminen kuuluu (normaalissa elinkaaressa) aikanaan sekä nuoriin että vanhoihin, joten vastakkainasettelu ei ole kaikessa määrin mielekästä (Sukupolvityöryhmä 1994, 36). Sukupolvisota ei olekaan tavoiteltavaa, mutta sukupolvet huomioiva politiikka on.

3 AIEMPI TUTKIMUS

3.1 Väestön ikääntyminen vaatii muutoksia eläkejärjestelmiin

Väestön ikääntyessä valtion menopohja muuttuu. Eläkeläisten määrä kasvaa, eläkeajat pidentyvät, eläke- ja terveydenhoitomenot kasvavat, mutta toisaalta verotulot vähenevät, sillä aktiiviväestön määrä pienenee. Tähän ongelmaan on monta ratkaisua ja niiden yhdistelmiä, eikä eläkejärjestelmien muutos ole ainoa. Eckstein (2001, 5–6) esittelee vaihtoehtona valtion lisätuloihin veroasteen tai eläkemaksujen nostamisen tai nopeamman talouskasvun. Menoja taas voisi vähentää joko vähentämällä valtion menoja yleisesti tai muokkaamalla eläkejärjestelmää nostamalla keskimääräistä eläkeikää tai pienentämällä eläkkeitä. Kolmas vaihtoehto on lisätä valtion velkaa.

Väestön nopea ikääntyminen on kuitenkin suuri haaste eläkejärjestelmien taloudelliselle kestävyydelle (OECD 2011, 20). 55-vuotiaiden keskimääräinen elinajanodote on noussut OECD-maissa vuosien 1970 ja 2010 välillä noin neljä vuotta miehillä ja viisi vuotta naisilla. Samalla aikavälillä keskimääräinen eläkeikä on laskenut yhden vuoden. (Staubli ja Zweimüller 2011, 2.) Nämä luvut nostavat huolen julkisen eläkejärjestelmän kantokyvystä, sillä eläkkeitä nostetaan kauemmin, ja työkäisten määrän suhde eläkeläisiin jatkaa pienemistään. Koska useimmissa eläkejärjestelmissä tämän päivän työntekijät maksavat eläkeläisten eläkkeitä, tilanne pakottaa valtioita nostamaan eläkemaksuja. Tätä korotuspainetta helpottaakseen monet maat ovat päätyneet joko leikkaamaan etuuksista tai nostamaan eläkeikää (Staubli ja Zweimüller 2011, 2).

Euroopassa koettiin maailmansotien jälkeen niin sanottu baby boom, jolloin suuret ikäluokat syntyivät. Ikäluokkien suuret kokoerot on tiedetty ongelmaksi jo pidemmän aikaa ja siihen on pyritty varautumaan. Esimerkkejä varautumistoimista ovat julkisen ja yksityisen sektorin eläkkeiden yhdenmukaistaminen, varhaiseläkeikien muuttaminen sekä rahoitusvastuun osittainen siirtäminen vakuutetuille. (Sukupolvityöryhmä 1994, 1.) Nämä toimenpiteet olisivat riittäviä, mikäli ennustettu talouskasvu toteutuisi. Kuitenkaan nykyisessä taantumassa talouskasvu ei ole ennustetun kaltaista ja tämä luo epävarmuutta myös eläke-rahastojen sijoitusten tuotto-odotuksiin.

Suurimmat ikäluokat eläköityvät juuri nyt, vuosien 2015 ja 2035 välillä, mikä aiheuttaa ennennäkemätöntä painetta eläkejärjestelmille (European Foundation 2012, 3). Eläkejärjestelmän kestävyyttä uhkaa väestön ikärakenteen ennustetun muutoksen lisäksi työllisyyden heikko kehitys (Kautto 2010, 312–313). Nykyiset eläkejärjestelmät on suunniteltu korkean

syntyvyyden ja jatkuvan työllisyyden kasvun olosuhteissa, joten ne tarvitsevat nyt uudelleenarviointia (Myles 2003, 264).

Oksasen (2014, 1–2) mukaan eläkejärjestelmän rahoituksen kestävyyskeskeiset tekijät ovat eläkeikä, eläkkeiden taso ja eläkemaksut. Hänen mukaansa eläkeiän nostamisen tulisi olla vaihtoehto mietittäessä keinoja kestävyysvajeen pienentämiseksi, sillä eliniän nousu aiheuttaa eläkemenoihin nousupainetta. Eläkkeet ovat julkisen talouden suurin yksittäinen menoerä, joten väestön ikääntyminen ja kestävyysvaje ovat siten kytköksissä. Kestävyysvajetta hillitsisi hänen mukaansa myös eläkeiän nousun myötä kasvanut työpanos ja sen myös kasvaneet tuotanto ja verotulot. Oksanen hoputtaisi reformeja, sillä meneillään oleva maailmanlaajuinen taantuma on myös heikentänyt julkisen talouden rahoitusta.

Euroopan komissio (2005, 10) nostaa esiin väestöllisen kasvun tarpeen, sekä syntyvyyden että maahanmuuton lisäämisen kautta, vastauksena väestön ikääntymisen tuomiin haasteisiin. Se toteaa hyvin suorasanaisesti, että työhön osallistumisen tulee nousta ja eläkeiän täytyy jatkaa nousuaan (Euroopan komissio 2005, 4). Esimerkiksi Gil-Alonson (2012, 43) mukaan syntyvyyden lisääminen ja maahanmuutto eivät kuitenkaan ole riittäviä keinoja työurien pidentämiseen.

Väestön ikääntyminen vaikuttaa jokaiseen maahan eri tavalla, riippuen ikääntymisen nopeudesta, nykyisestä työttömyydestä, eläkeiästä ja eläkemenojen tasosta (Gil-Alonso 2012, 48). Gil-Alonso toteaa (2012, 43), että pelkästään työllisyyden kasvu ei riitä vastaamaan väestön ikääntymisen tuomiin haasteisiin, ei vaikka työperäinen maahanmuutto otettaisiin huomioon laskelmissa. Euroopan unionin tasolla työperäisiä maahanmuuttajia tarvittaisiin nettona 3,3 miljoonaa vuodessa vuoteen 2050 asti, kun vuosina 2002–2008 luku vaihteli 1,6 ja 2,0 miljoonan välillä. Uusia työpaikkoja ei pystytä luomaan vuoteen 2050 mennessä vaadittavaan tahtiin tai ainakaan kestäväällä tavalla. Vuotta 2050 pidetään vuotena, jolloin työvoiman vaje on suurimmillaan. Tulee myös huomata, että nämä maahanmuuttajatkin vanhenevat ja tulevat aikanaan tarvitsemaan hoivaa, mikä entisestään lisää työvoiman tarvetta. (mt. 42–43.) Näin ollen Gil-Alonso (2012, 46) pitää varmana, että eläketaakan taltuttamisen työkaluihin tullaan koko EU-alueella ottamaan etuuksien pienentäminen ja eläkeiän nosto.

Gil-Alonso toteaa (2012, 46), ettei ole olemassa koko EU-alueelle sopivaa ikääntymisen kompensoimiseksi, vaan tulee ottaa huomioon jokaisen maan erityispiirteet. Eläkeikä on nimittäin hankala nostaa siellä missä se on jo korkealla. Tällainen erityispiirre on

esimerkiksi Saksassa, Belgiassa, Italiassa, Kreikassa ja Skandinaviassa, missä ikääntymiskehitys on jo suhteellisen pitkällä, eikä väestön ikä nouse enää merkittävästi. Bulgariassa, Unkarissa ja Baltiassa eläkeläisten lukumäärä ei tule kasvamaan samalla tavalla, sillä siellä on matalampi eliniänodote ja erikoinen ikärakenne. Irlannissa, Kyproksella, Slovakiassa, Espanjassa, Puolassa, Luxemburgissa ja Alankomaissa ikääntyminen tulee olemaan nopeampaa. Hän jakaakin maat viiteen ryhmään sen mukaan, mitkä toimenpiteet väestön ikääntymisen kompensoimiseksi ovat niille parhaat.

Pohjoismaat Tanska, Ruotsi, Suomi ja Baltian maat Viro, Latvia, Liettua, sekä uusista jäsenmaista Bulgaria ja Unkari sekä vanhoista Belgia ja Saksa tulevat kokemaan lievemmän ikääntymiskehityksen. Näin ollen säilyttääkseen eläkejärjestelmän tasapainossa, maiden tulisi nostaa työllisyysastetta ja nostaa maahanmuuttoa suhteellisen maltillisesti. Unkarissa ja Liettuassa eläkeikää tulisi nostaa, sillä se on tällä hetkellä alle EU-keskiarvon. Myöskin Saksassa, Bulgariassa, Virossa ja Latviassa tarvitaan pientä nousua todelliselle eläkkeelle jäämiselle. (Gil-Alonso 2012, 46–47.)

Todellisen eläkkeellejäämisiän nosto on ensisijainen keino Sloveniassa, Puolassa, Ranskassa, Maltalla ja Italiassa. Niissä eläkkeellejäämisikä on tällä hetkellä keskimäärin 60 vuotta tai alle. Myös Tšhekiassa, Slovakiassa, Itävallassa ja Luxemburgissa todellisen eläkeiän nosto on tarpeen, mutta siellä se ei olisi ainoana keinona riittävä, vaan tarvitaan myös muita. (Gil-Alonso 2012, 47.)

Eläkemenojen osuus julkisesta kulutuksesta on nykyisellään hyvin alhainen Tšhekiassa, Irlannissa, Luxemburgissa, Romaniassa ja Slovakiassa. Näin ollen tuon osuuden nostaminen kohti 13 prosenttia bruttokansantuotteesta olisi tehokas keino näille maille. Portugalissa, Itävallassa, Alankomaissa ja Iso-Britanniassa keskieläke, suhteessa työntekijää kohti laskettua bruttokansantuotetta, on nykyisin korkea, ja näissä maissa tulisi harkita sen alentamista. Viidennen ryhmän muodostavat Espanja, Kreikka ja Kypros, jossa mikään edellä mainituista keinoista yksinään ei ole riittävä, vaan niiden tulee käyttää useamman keinon yhdistelmää, sillä ne tulevat kohtaamaan erittäin merkittävän ikääntymiskehityksen. (Gil-Alonso 2012, 47.)

Gil-Alonson (2012, 48) mallinnus toteaaakin, että eläkejärjestelmien pitkän aikavälin kestävyys taataan vain sopivalla sekoituksella eläkepoliittisia keinoja seuraavan 40 vuoden ajan. Työllisyyttä pitää nostaa, maahanmuutosta on hyötyä, eläköitymistä tulee lykätä ja keskimääräistä eläke-etuutta tulee pienentää. Euroopan unionin jäsenmaat tarvitsevat toiminta-

kehyyksen, joka edistää talouskasvua nostamalla tehokkuutta ja lisäten työpaikkoja, yhdessä toimintojen kanssa, jotka auttavat ihmisiä jaksamaan työssään pidempään. Tulee kuitenkin ymmärtää, että sama keino ei käy kaikille, johtuen maiden eläkejärjestelmien tämänhetkisestä erilaisuudesta.

Tehdyn työn määrän kehitys, joita voi mitata esimerkiksi työuran kestolla ja työllisyysasteella, on eläkkeellesiirtymisikää keskeisempää eläkkeiden rahoitukselle ja julkistaloudelle, sanoo Kautto (2010, 315). Hän korostaa, että vanhuseläkkeen ikärajan nosto tuo vain marginaalista apua, jollei työllisyyttä muuten saada paranemaan.

John Myles pohtii artikkelissaan (2013, 264–265), että kenen maksettavaksi kasvavat eläkemenot kuuluvat. Fixed replacement rates (FRR) -mallissa kaikki väestön vanhenemisesta koituvat kulut tulisi palkansaajien maksettavaksi. Nykyisillä järjestelyillä se tarkoittaisi tuleville sukupolville matalaa elintasoja lapsuudessa ja aikuisuudessa, mutta verrattain vauraat eläkevuodet. Fixed contribution rate (FCR) -mallissa sen sijaan kaikki lisäkulut jäisivät eläkkeensaajien itsensä taakaksi. Tuleville sukupolville tämä tarkoittaisi totuttua elintasoja lapsuudessa ja aikuisuudessa, mutta elintason romahdusta eläkevuosien tullen. Sovellutus tästä on jo käytössä ruotsalaisessa ja italialaisessa eläkejärjestelmässä. Fixed relative position (FRP) -mallissa työtätekevien tulojen ja eläkeläisten etuuksien per capita -suhde pysyy vakiona. Veroaste nousee, mutta myös etuudet pienenevät ja näin ollen eläkemenojen nousu vaikuttaa kumpaankin ryhmään saman asteisesti. Myös elintaso läpi elinkaaren pysyisi suhteellisen tasaisena. Vain FRP läpäisee sukupolvien välisen sopimuksen.

Suomen työeläkejärjestelmän tai eläkejärjestöjen taholla ei olla järjestelmien kestävyyydestä huolissaan. Oksanen (2014, 5) mukaan myönteinen kuva Suomen eläkejärjestelmän kestävyyydestä johtuu siitä, että eläkkeiden taso alenee huomattavasti suhteessa palkkoihin. Eläketurvakeskus on laskenut, että taso laskee vuodesta 2012 vuoteen 2080 mennessä 50 prosentista 38,8 prosenttiin. Tason aleneminen johtuu elinaikakertoimen vaikutuksesta ja indeksointisäännöistä, joiden mukaan eläkkeet ovat vain osittain sidottuja palkkakehitykseen (Oksanen 2014, 5).

3.2 Suhtautuminen eläkeiän nostoon

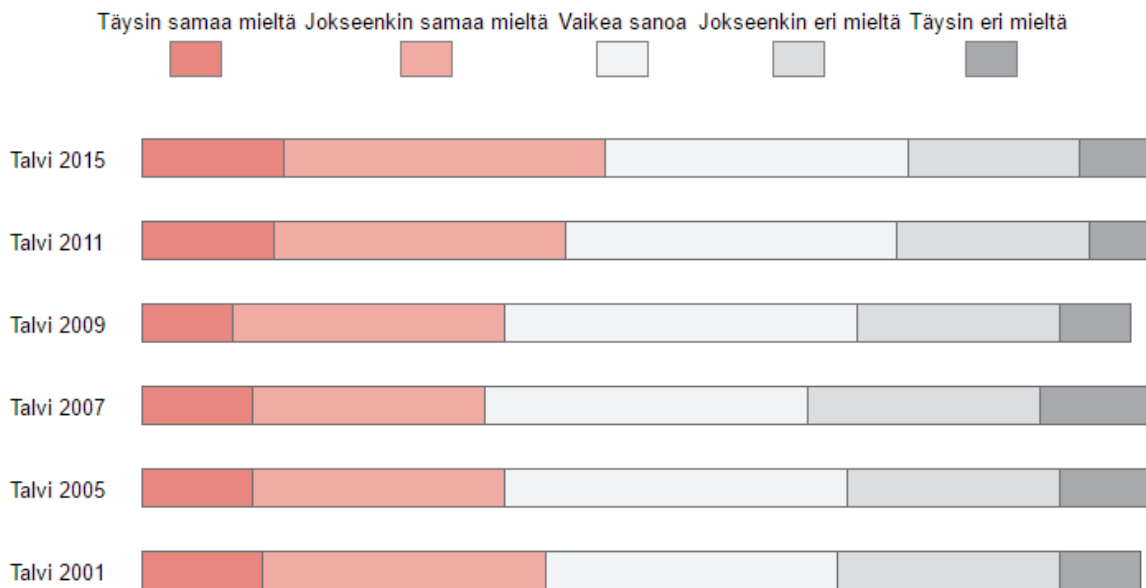
Eliniän pidentyminen, työikäisen väestön vähenemisestä johtuva työvoiman kysyntä, vanhuuden uudelleenmäärittely tuottavaksi ja aktiiviseksi elämänvaiheeksi, ikääntyvien parempi terveys, ruumiillisesti vähemmän kuormittavien töiden yleistyminen sekä koulutustason nousu puhuvat eläkkeellesiirtymisiän nostamisen puolesta (Julkunen ja Pärnänen

2005, 10). Mikä näyttää perustellulta ja oikeudenmukaiselta, ei kuitenkaan tarkoita poliittisesti suosittua, helppoa toteuttaa tai kansalaisten haluamaa, huomattavat Julkunen ja Pärnänen (2005, 11). Eläkeiän noston on usein todettu olevan yksi kaikkein kiistanalaisimmista eläkereformeista. (OECD 2011, 20).

Vanhuseläkkeen alaikärajalla on ohjaava vaikutus työtehtäviin ja työllistymiseen jo ennen eläkkeelle siirtymistä. Eläkeiän nousulla voikin siis antaa työnantajille sekä palkansaajille selvän signaalin sopivasta työnjättöiästä. (Oksanen 2014, 73.)

Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA) on tehnyt mielipidekyselyitä eläketurvaan kohdistuvista asenteista useina vuosina. Asenteita leimasi negatiivisuus. Vuoden 2009 kyselyssä luottamus eläkejärjestelmän kestävyYTEEN oli aiemmasta poiketen kääntynyt laskuun ja hieman yli kolmannes uskoi eläkejärjestelmän romahtavan tulevaisuudessa (Haavisto ja Kiljunen 2009, 54) (kuvio 2). Vuoden 2010 kyselyssä 89 prosenttia piti eläke-ehtojen tiukentumista selviönä (Haavisto 2010, 69). Vuoden 2011 kyselyssä noin 40 prosenttia uskoi eläkejärjestelmämme romahtavan ja jättävän meidät pulaan; nuorista aikuisista jopa puolet (Haavisto ja Kiljunen 2011, 101). Vuoden 2013 tutkimuksessa tapahtui käänne: puolet suomalaisista oli valmiita nostamaan eläkeikää vähintään kahdella vuodella (Haavisto 2013, 18). Kuitenkin alle 45-vuotiaista vain viidesosa luotti eläkelupauksen pitävyyteen (Haavisto 2013, 29).

Tulevaisuudessa maamme eläkejärjestelmät romahtavat eikä edes 'jo ansaittuja' eläkkeitä kyetä maksamaan.

Kuvio 2 Luottamus Suomen eläkejärjestelmään EVAn asennetutkimuksen mukaan
Lähde: EVAn arvopankki

Forma, Kallio, Pirttilä ja Uusitalo (2007) tutkivat suomalaisten asenteita sosiaaliturvaa kohtaan asettamalla uudistuksille hinnan. Suomalaiset eivät halua nykyiseen sosiaalipolitiikan malliin merkittäviä institutionaalisia uudistuksia ja ovat olleet aina hyvin hyvinvointivaltiomyönteisiä. Yli puolet olisi valmiita jopa korottamaan verotusta, sillä ehdolla, että rahat menisivät terveyspalveluiden parantamiseen, koulutukseen tai eläketurvaan. (Forma, Kallio, Pirttilä ja Uusitalo 2007, 9;22.)

Vastaajien mukaan sopiva eläkkeiden taso olisi keskimäärin 69 prosenttia työuran aikaisesta palkasta. Eläkejärjestelmään muutettaisiin mieluiten eläkekattojärjestelmällä, mutta muut järjestelmät, kuten tasaeläkejärjestelmä tai eläkevarojen tuottoisampi tai riskaabelimpi sijoittaminen, eivät saa kannatusta. Eläkeiän korottamiseen, yksityiseen eläkejärjestelmään ja eläkkeiden tason pienentämiseen suhtaudutaan hyvin kriittisesti, eikä kukaan kannata nykyisen eläketurvan tason heikentämistä. (Forma ym. 2007, 35–38.)

Eläkeiän korottamisen suhteen erot eri ryhmien välillä ovat pienet. Eniten eläkeiän korottamisen kannalla Forman ym. (2007, 38) tutkimuksen mukaan ovat jo eläkkeellä olevat ikääntyneet, opiskelijat ja puoluetustaista kokoomuksen kannattajat. Kielteisimminkin eläkeiän nostoon suhtautuvat työttömät ja sosiaalidemokraattien äänestäjät.

Forma ym. (2007, 38) antoivat vastaajille kolme vaihtoehtoa, joilla Eläketurvakeskuksen laskelmien mukaan eläkejärjestelmä pysyisi vakaalla pohjalla. Vaihtoehdot olivat varhaiseläkkeen ehtojen kiristäminen niin, että eläkeikä nousisi kahdella vuodella, eläke-etuuden pienentäminen 13 prosentilla tai palkasta perittävien eläkemaksujen korottaminen 100 eurolla kuukaudessa. Näistä vaihtoehdoista suosituin oli varhaiseläkkeiden ehtojen kiristäminen.

Tom W. Smith (2000) selvitti kansalaisten mielipiteitä eri valtiollisten menokohteiden tärkeysjärjestyksestä. Näitä menokohteita olivat eläkkeet, ympäristö, terveys, poliisi, koulutus, puolustus, työttömyysetuudet ja kulttuuri. Mikään muun menoerän saama tärkeysjärjestyksen keskiarvo ei ylittänyt eläkkeiden saamaa keskiarvoa. Tuki julkisista varoista maksettaville eläkkeille nousee vastaajan iän myötä ja sukupolviset erot ovat usein suuriaakin. Mielipide siitä, että ikääntyvien toimeentulo on julkisen vallan vastuulla, kasvaa vielä voimakkaammin iän myötä. Naiset ovat useammin eläkejärjestelmän kannalla, mutta ero miehiin on pieni. (Smith 2000, 7–16.)

Suomessa korkeakoulutettujen etujärjestö Akavan vuonna 2004 teettämässä työmarkkinatutkimuksessa akavalaisien eläkeikätoive oli 60,3 vuotta, 3,3 vuotta matalampi kuin heidän lakisääteinen eläkeikänsä (Julkunen ja Pärnänen 2005, 77). Korkeakoulutettujen pysyminen pidempään työmarkkinoilla nähdään oikeudenmukaisena. Liberaaleissa järjestelmissä usein varhainen eläkkeelle pääsy on juuri hyväosaisten mahdollisuus, sillä he ovat kerryttäneet riittävän eläkkeen omille eläketileilleen, kun taas matalapalkka-aloilla työskentelevät joutuvat jatkamaan myöhäiseen ikään saakka saadakseen edes siedettävän eläkkeen. (Julkunen ja Pärnänen 2005, 81.) Pitkälle kouluttautuneilla pysyvät usein pisimpään työssä, sillä heidän työssään on enemmän itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia. Heillä tosin on myös mahdollisuus elää kolmatta ikää ilman työn pakkoa. Julkunen ja Pärnänen (2005, 175) keräämästä haastatteluaineistosta huokuu ajatus, että ihmiset haluavat eläkkeelle ”riittävän ajoissa”.

3.3 Työurien pidentämisen vaikutus eläkejärjestelmien rahoitukseen

Työurien pidentämisestä on tullut keskeinen yhteiskuntapoliittinen tavoite (Julkunen ja Pärnänen 2005, 5). Sen myötä huoltosuhde kevenee, julkisten menojen, erityisesti eläkemenojen, kasvu hidastuu, työvoiman tarjonta lisääntyy ja työllisyysaste nousee (mt. 9). Työurien pidentäminen on nähty tehokkaimpana keinona vastata eläkkeiden rahoituksen

kestävyysaasteeseen, mutta keinot niiden pidentämiseksi poikkeavat näkökulmasta riippuen (mt. 42).

Eläkeikää nostamalla työurat pitenevät loppupäästä. Työuria voi pidentää toki muillakin tavoilla, kuten nuorten siirtymistä opinnoista työelämään nopeuttamalla, työikäisten työkyvyttömyyttä vähentämällä sekä osa-aikatyötä vähentämällä, mutta tässä luvussa 3.3 ja seuraavassa luvussa 3.4 tarkastelen, miten eläkeiän noston kautta tapahtuvan työurien pidentämisen tiedetään vaikuttavan paitsi eläkejärjestelmien rahoitukseen, myös ikääntyvien työllisyyteen.

Työssäoloajan ja eläkkeelläoloajan suhde vaikuttaa eläkejärjestelmän rahoitukseen ja julkiseen talouteen. Vuonna 2011 keskimääräinen työuran pituus Suomessa oli 36 vuotta ja keskimääräinen eläkeikä oli 22 vuotta. Suhdeluvuksi voidaan siis laskea 1,6 työvuotta yhtä eläkevuotta kohti (Tela.fi a). Tuota suhdelukua koitetaan siis parantaa eli suurentaa. Suomessa suhteen pitäminen vuoden 2012 tasolla vaatisi eläkeiän nostamista 4,5 vuodella (Oksanen 2014, 6).

Useimpien maiden eläkejärjestelmän rahoitusongelmaa pahentaa se, että ne kannustavat jäämään eläkkeelle mahdollisimman aikaisin eri varhaiseläkereittien kautta (Eckstein 2001, 7). Työuran piteneminen jo kahdella tai kolmella vuodella helpottaisi eläkkeiden rahoittamista (Julkunen 2003, 17). Julkunen ja Pärnänen (2005) mukaan jo yhden vuoden nousu keskimääräisessä eläkkeelle siirtymisiässä kumoaisi viidesosasta kolmasosaan eläkemenojen kasvusta.

Eläkeiän nostaminen ei poista tarvetta pidentää työuria myös nuorten ja keski-ikäisten osalta (Oksanen 2014, 77). Vuonna 2014 miesten työllisyysaste oli EU28-maissa 70 prosenttia ja naisilla 60 prosenttia (Eurostat). Naisten näkeminen työvoimaresurssina on välttämätöntä työllisyystavoitteen saavuttamiseksi. (Julkunen ja Pärnänen 2005, 17–23.)

Kauton (2010, 313) mukaan on liian yksioikoisesti esitetty, että eläketurvan rahoitus riippuu myönteisestä kehityksestä työikäisen väestön määrässä ja työhön osallistumisasteessa. Nimittäin neutraalissa järjestelmässä, jossa maksetut vakuutusmaksut kattavat eläkeaikaiset tulonsiirrot, työpanoksen määrällä ei ole merkitystä. Suuresta työpanoksesta nimittäin kertyy aikanaan suuret eläkkeet ja suuret menot. Päinvastoin, jos ei ole työssä, ei kerry työeläkevästuuakaan. Työurien pidentäminen ei näin ollen ole patenttiratkaisu eläkejärjestelmän rahoituksen turvaksi. Kautto sanookin, että työurien pidentämiskeskustelussa huoli kohdistuukin enemmän valtiontalouden rahoitukseen, kuin varsinaisesti työeläkejärjestelmän ra-

kenteeseen. Suomen järjestelmässä työeläkemenon nousu on työnantajien ja työntekijöiden keskenään sovittava asia.

Nykyisinkin palkansaaja voi jatkaa työuraansa yli alimman vanhuuseläkkeen ikärajan ja saada samalla korkeampaa karttumaa, eli korotusta eläke-etuuteen. Tämäkin keino nostaisi eläkkeellejäämisikää, mutta eläkemaksuja ei voisi alentaa, jotta olisi varaa kustantaa nämä karttumat. Pelkkä vanhuuseläkkeen alaikärajan nosto ilman karttumia mahdollistaa maksujen alentamisen ja vahvistaa järjestelmän rahoitusta. (Oksanen 2014, 72.) Julkunen (2003, 17) sanoo, että työttömyyseläkkeen ja yksilöllisten varhaiseläkkeiden poistaminen olisi kannustinkarttumaa tehokkaampi keino. Kautto (2010, 315) toivoo, keskustelua toimeentulovaikutuksista työnteon jatkamiskeskustelun rinnalle. Työntekoa koskevilla päätöksillä on vaikutusta eläke-etuihin. Pidempään työssä jatkavien karttumia tärkeämpi kannustin pysyä työssä olisi tieto omasta tulevasta eläketasosta.

Nykyisellä mallilla pidempi työura tarkoittaa parempaa työeläketurvaa ja on jatkossa riittävän eläkkeen edellytys. Eläkejärjestelmän kestävyys ei kuitenkaan ole ainoa syy sille, miksi pidemmistä työurista puhutaan. Lisäverotuloja tarvitaan myös muiden hyvinvointipalvelujen rahoittamiseen. Työurien pidentämisellä on toki positiivinen vaikutus eläkejärjestelmän kestävyYTEEN, mutta tavoiteltavaa on tarkemmin ottaen työeläkemaksujen ja työeläke-etuuksien tasapaino pitkällä aikavälillä. (Tela.fi b.)

2010-luvun vaihteesta Euroopan talous on ollut taantumassa. Tällä on ollut vaikutusta paitsi työllisyyteen myös eläkevarojen sijoitustuottoihin. Tuotoilla on merkitystä varsinkin nykytilanteessa, jossa eläkemaksujen maksajia on vähemmän kuin eläke-etuuden nostajia. Tämä luo painetta työeläkemaksujen korottamiselle. Korotuspainetta luo etenkin syntyvyyden pysyminen matalalla. Eläkevarat perustuvat 3,5 prosentin reaalityttö-odotukselle, mutta seuraavan kymmenen vuoden aikana reaalityttö oletetaan jäävän 3,0 prosenttiin. (Etk.fi d.) Monissa muissa Euroopan maissa eläkejärjestelmä on kokonaan rahastoitu ja niissä matalat korot aiheuttavat Suomea enemmän ongelmia.

3.4 Työurien pidentämisen vaikutus ikääntyvien työllisyyteen

Väestön ikääntyminen on globaali ilmiö, joka koskettaa erityisesti Eurooppaa ja Pohjoismaita. Väestön ikääntymistä lähestytään usein uhkaavana ja ongelmallisena asiana. Ongelmallisuuden vaikuttaa suurelta osin huoli eläkkeiden riittävydestä ja siitä, ketkä eläkkeet maksavat, siis huononeva huoltosuhte. Huoltosuhteen parantamiseksi ehdotetaan tavallisimmin työurien pidentämistä. Myös ikääntyviä ikäluokkia kohtaan asetetaan kasvavia

odotuksia, kuten oman terveyden ylläpito, työuran pidentäminen tai paine varallisuutensa jakamiseen. (Jyrkämä ym. 2009, 147–155.)

Muutoksilla eläkejärjestelmään on suuri vaikutus ikääntyvien työllisyyslukuihin. (OECD 2011, 39.) Julkisen talouden laskelmat nojaavat hyvin vahvasti sille olettamukselle, että ihmiset jäisivät jatkossa myöhemmin eläkkeelle (OECD 2011, 47). Demografinen muutos on esitetty keskeisenä haasteena, mutta vähitellen huomio siirtyy pelkistä eläkereformeista myös ikääntyvien työssäkäyntiin (Julkunen ja Pärnänen 2005, 20).

Esa-Pekka Takalan ym. (2015, 20) mukaan varhaiseläkkeiden karsiminen, eläkeikärajojen nostaminen ja osasairausvapaan käyttö ovat lisänneet iäkkäiden työhön osallistumista. Ecksteinin (2001, 12) mukaan ikääntyvien työhön osallistumiseen vaikuttavat varhaiseläkeikä ja etuisuuskarttumismuutos. Varhaiseläkeikä on suurempi vaikutus todelliseen eläkeikään kuin varsinaisella vanhuuseläkkeen ikärajalalla. On myös merkitystä sillä, kartuttaako lisätyövuosi eläke-etuuksia. Ikääntyvillä karttuma on usein negatiivinen, jolloin lisätyövuosi nostaa eläkemaksua enemmän kuin mitä se nostaisi eläke-etuuksia ja näin ollen kannustaa eläköitymään. (Eckstein 2001, 13.)

Eläkemenojen leikkaamisen tai eläkeiän nostamisen todellisia vaikutuksia ikääntyvien työllisyyteen onkin tärkeää tarkastella. Muutoksilla eläkejärjestelmään ja etuuksiin on havaittu olevan merkittävää vaikutusta siihen, milloin ihmiset todellisuudessa jäävät eläkkeelle. Eläkeiän nostamisen vaikutuksesta ikääntyvien työvoimaosuuteen on kuitenkin vain vähän tutkimusta. Stefan Staubli ja Josef Zweimüller kuitenkin tekivät tapaustutkimuksen Itävallassa, missä miesten ja naisten varhaiseläkeikää nostettiin kahdella vuodella. Itävallassa reformi tuli tarpeeseen, sillä siellä 55–64-vuotiaiden ikäryhmässä työhön osallistumisaste oli 42 prosenttia miesten osalta ja vain 29 prosenttia naisten osalta, kun OECD-keskiarvo oli 57 prosenttia. (Staubli ja Zweimüller 2001, 2–3; 28.)

Eläkkeelle jäämisessä on havaittavissa selvä piikki ensimmäisenä mahdollisena varhaiseläkevuonna. Itävallassa nämä iät olivat erikoisen alhaiset: 60 vuotta miehille ja 55 vuotta naisille, kunhan oli kerryttänyt eläkettä riittävän kauan siihen mennessä. Noin 30 prosenttia kriteerit täyttävistä jää varhaiseläkkeelle aikaisimpana mahdollisena ajankohtana. Iso osa miehistä poistuu työelämästä jo aiemmin työkyvyttömyyseläkkeen kautta. Toinen keino on työttömyyskorvaukset, sillä vanhemmat ikäluokat saavat niitä Itävallassa pidempikestoisesti kuin nuoremmat. (Staubli ja Zweimüller 2011, 3.) Vuosina 2000 ja 2004 tehtiin kuitenkin reformi, jonka myötä varhaiseläkeikää nostettiin kahdella vuodella. Varhaiseläkeiän

nostaminen varsinaisen eläkeiän nostamisen sijaan on nähty toimivammaksi keinoksi pitää ihmiset kauemmin työelämässä, sillä varsinaisen eläkeiän nostaminen nähdään itseasiassa tuen määrän leikkaamisena, kun täysimääräisen eläkkeen saa vasta myöhemmällä iällä. (Staubli ja Zweimüller 2011; 3–5).

Varhaiseläkeiän nosto vähensi eläkehakemuksia 19 prosenttiyksikköä miehillä ja 25 prosenttiyksikköä naisilla. Sen laskettiin nostaneen työllisyyttä pysyvällä tasolla 7 prosenttia miehillä ja 10 prosenttia naisilla. Kuitenkin, reformi nosti myös työttömyysetuuden käyttöä 10 prosenttia miesten keskuudessa ja 11 prosenttia naisten keskuudessa. Työkyvyttömyysetuuksiin reformilla oli suhteellisen pieni vaikutus. (Staubli ja Zweimüller 2011, 4.) Suomessa eläkeikärajan laskeminen 65 vuodesta 63 vuoteen lisäsi 63- ja 64-vuotiaiden eläkkeelle siirtymistä (Takala ym. 2015, 20).

Työvoiman tarpeen kasvu suhteessa työn tarjontaan voi vaikuttaa myös vanhuuseläkkeen rinnalla tehtävän työn määrään (Uusitalo 2011b, 13). Tähän kannustavat hyvä terveys, hyvä koulutus ja hyvä palkka, mitä ei kaikilta löydy (mt. 14). Myös eläkkeellä tehtävä vapaaehtoistyö ja hoivavastuu vähentävät mahdollisuuksia palkkatyöhön osallistumiseen, ja niiden määrän arvioidaankin kasvavan tulevaisuudessa (mt.14).

Takalan ym. (2015, 20) selvityksessä havaittiin, että hyvätuloisista osa valitsee varhaisemman eläköitymisen ja osa jatkaa työssä vanhuuseläkeiän yli. Hyvätuloiset siirtyvät vanhuuseläkkeelle suoraan työstä, kun alimmissa tuloluokissa eläkkeelle siirrytään useammin työkyvyttömyyseläkkeen kautta. Kolmas ikä onkin mahdollinen vain tilanteessa, jossa jo työelämässä on oltu hyväosaisia (Jyrkämä ym. 2009, 156). Julkunen kuitenkin huomauttaa (2005, 80), että myös ruumiillisen työn tekijöillä on toive päästä eläkkeelle riittävän ajoissa ja hyvissä voimissa.

3.4.1 Ageismi estää ikääntyvien työhön osallistumista

Yhdeksi keskeisistä työ- ja työmarkkinapolitiikan puheenaiheista ja välineistä viime vuosina on tullut työn, työmarkkinoiden ja iän suhde. Vaikka toisaalta pitkää työuraa pyritään suosimaan, toisaalta ikääntyvät eivät ole aina halutuinta työvoimaa. (Jyrkämä ym. 2009, 155–156.) Eläke on myös keino poistaa vähemmät tuottava vanhat ikäluokat työstä (Julkunen 2003, 15). Se on myös keino siivota työttömyystilastoja siirtämällä ihmisiä teknisesti eläketilastoihin. Suomessa vuoden 2017 valtion talousarvioon on varattu rahaa eläketukeen, jota saavat yli 60-vuotiaat, jotka ovat olleet 5 vuotta työttöminä (Valtiovarainminis-

teriö 2016). Tätä kutsutaan työministeri Jari Lindströmin (ps.) mukaan Lex Lindströmiksi, joskin ajatus on ollut esillä jo monen muun työministerin nimellä aiemmin.

Ageismilla tarkoitetaan stereotypisointia ja syrjintää iän perusteella (Vincent 1997, 145). Työelämä määrittää ihmiset vanhoiksi yhä aikaisemmin (Julkunen 2003, 15). Varhaistuvallle työnteon lopettamiselle on etsitty syitä varhaiseläkeväylistä, työnantajien ageistisista käytänteistä sekä kolmannen iän houkutuksesta (Julkunen ja Pärnänen 2005, 245).

Ikääntyvien työuralla voi olla erinäisiä esteitä, kuten työnantajien ageistiset asenteet. Kun 25–39-vuotiaiden lukumäärä romahtaa ja yli 55-vuotiaiden osuus jatkaa kasvuaan, työnantajien tulee luottaa entistä enemmän ikääntyvien työntekijöiden kokemukseen, samalla kuin kouluttaa nuorista uusia työntekijöitä (Euroopan komissio 2005, 8.). Niin kuin Julkunen ja Pärnänen (2005,148) toteavat, viisikymppisessä ei ole vielä mitään vikaa. Eläketurvakeskuksen tutkimuksen (Uusitalo 2011b, 47) mukaan työnantajat pitivät 68 vuoden vanhuuseläkeikää liian korkeana. He eivät myöskään nähneet 63-vuotiasta vanhuseläkeläisen kokoaikatyöhön palkkaamista houkuttelevana, mutta tilapäisen tai osa-aikatyön tarjoaminen olisi ollut mielekkäämpää.

Ikääntyvän työvoiman kysynnän pitäisi kasvaa myös, jotteivat he päätyisi työttömiksi varhaiseläkkeen ehtojen tiukennuttua (Eckstein 2001, 15). Nykyinen työvoima on vanhempaa, kuin mitä se oli 30 vuotta sitten. Ja siitä tulee vielä vanhempaa tulevana vuosikymmeninä. Työnantajien tulee sopeutua nuorten vähenevään määrään ja harmaantuvaan työvoimaan (OECD 2011, 78). Esimerkiksi ikälisistä olisi syytä luopua, sillä tämä luo ikääntyvistä työntekijöistä erityisryhmän ja työnantajalle kalliin, ehdottaa OECD (2011, 78). Sukupolvikonfliktin välttämiseksi hallinnon ja työnantajien tulisi olla nostamatta vanhoja työntekijöitä erilliseksi ryhmäksi (Jyrkämä ym. 2009, 156).

Ikääntyvien työllisyyttä ei nosta pelkkä varhaiseläkeväyliä tukkiminen ja eläkekarttumien korottaminen. On tärkeää kiinnittää huomiota heidän työkykynsä ja osaamisensa ylläpitoon ja tarvittaessa työn uudelleenjärjestelyyn ja joustavoittamiseen. (Julkunen ja Pärnänen 2005, 24.) Työterveyslaitos jakaa ikäjohtamisen neljään eri toimintatapaan. Ensimmäinen on työn vaatimusten keventäminen, erityisesti fyysisten suoritteiden kohdalta. Toinen on yksilön voimavarojen tukeminen, johon yhdistyy myös työn kuormittavuuden keventäminen kokonaisvaltaisesti yksilön omien vahvuuksien kanssa. Kolmas ikääntyvien johtamiskeino on edistää sukupolvien välistä oppimista. Näin kaikkien työyhteisön jäsenten osaaminen pääsee käyttöön. Neljäs on elämänkulkunäkökulma, joka näkee kaiken ikäiset

työntekijät kokonaisuuksina ja tiedostaa eri elämänvaiheiden tarpeet. (Uusitalo 2011b, 46–47.).

Kansainvälisissä tutkimuksissa ei ole havaittu, että ikääntyvät veisivät nuorten työpaikat. Tämä johtuu siitä, etteivät nuoret pysty korvaamaan iäkkäämpien inhimillistä pääomaa eli heidän koulutuksensa, työkokemuksensa ja osaamisensa on erilaista sekä määrältään ja että laadultaan. Tutkimuksissa on myös havaittu, että suhdannevaihtelut vaikuttavat enemmän ja nopeammin nuorten työllisyyteen. Edes nuorten ikäluokkien pienuus ei ole vähentänyt heidän työttömyysriskiään. (Uusitalo 2011c, 14.) Tosin, työmarkkinoiden heikentyminen on lisännyt myös eläkkeiden määrää (Takala ym. 2015, 20).

3.4.2 Työssäjaksamisen vaikutus ikääntyvien työurien pidentämiseen

Ikärakenteen muutoksen myötä yhdeksi työelämän kehittämisen tavoitteista on noussut ikääntyneiden työssä jaksaminen (Uusitalo 2011b, 150). Mitä huonommaksi työntekijät arvioivat työpaikkansa ilmapiirin ja toimivuuden, sitä useammin he ilmaisevat aikomuksensa siirtyä varhain eläkkeelle (Takala ym. 2015, 11). Työssä jaksamista motivoivat luottamus työpaikan pysyvyyteen, joustavat työajat, liiallisen työkuorman ja kiireen vähentäminen, mahdollisuudet vaikuttaa omaan työhön, johtamiskulttuuri, kuntoutusmahdollisuudet ja työolojen parannukset. Näiden mahdollisuuksien puutteet puolestaan lisäävät haluja siirtyä eläkkeelle. (Takala ym. 2015, 11.)

Kautto (2010, 314) korostaa, että työurakäyttäytymiseen vaikuttavat ennen kaikkea muut kuin eläkepoliittiset seikat. Työurien pidentymisen kannalta on tärkeää myös, miten väestön terveys ja työssäjaksaminen kehittyvät. Näihin asioihin ei eläkepolitiikalla voi vaikuttaa.

Keskimääräistä eläkeikää laskee erityisesti työkyvyttömyyseläkkeiden suuri määrä ja aikainen alkavuus. Suomessa työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien keski-ikä oli noin 52 vuotta vuonna 2014 (Tela.fi b). Suomessa työkyvyttömyyseläkkeelle 25 ja 50 ikävuoden välillä siirtymisen takia 25-vuotiaan eläkkeellesiirtymisiän odote on noin kaksi vuotta vähemmän kuin 50-vuotiaan (Uusitalo 2011a, 6).

Ikääntyvien työkyky on selvästi alempi kuin nuorempien, mutta se on ollut jatkuvassa kasvussa 2000-luvulla varsinkin 55–74-vuotiaiden ikäluokassa. Työkyky ei ole yksiselitteinen käsite, mutta sitä voi tarkastella ihmisen voimavarojen ja työn vaatimusten välisenä tasapainona. Huonon työkyvyn on havaittu olevan yhteydessä heikkoon terveyteen, alhaiseen sosiaaliseen asemaan ja matalaan koulutukseen. Alimmissa tuloluokissa fyysisesti raskas

työ ja heikko terveys ovat yleisiä. Myös alhainen koulutustaso on yhteydessä heikkoon työkykyyn myöhemmin työelämässä. Myöskin työttömät kokevat työkykynsä töissä olevia huonommaksi. (Takala ym. 2015, 16; 20.) Suuri osa miehistä jää varsinaista eläkeikää aiemmin eläkkeelle työttömyys-, sairaus- ja työkyvyttömyyskorvauksien avulla. Naisilla syynä on usein myös hoivavastuu perheestä. (OECD 2011, 39.)

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Eurobarometri 76.2

Tässä tutkielmassa käytän empiiriseen analyysiin valmista kvantitatiivista aineistoa, joka on Eurobarometrin lisäosa numero 76.2 vuodelta 2011. Se keskittyy aiheiltaan työllisyyteen, sosiaalipolitiikkaan ja aktiiviseen ikääntymiseen. Eurobarometri on Euroopan komission rahoittama toistuva kyselyaineisto. Eurobarometrikyselyt on luotu Euroopan kansalaisten sosiaalisten ja poliittisten asenteiden säännölliseksi seuraamiseksi. Se myös luo tilastoja Euroopan integraation tueksi ja tietoa yleisön tietoisuudesta Euroopan yhtenäistymiskehityksestä sekä Euroopan unionin instituutioista ja käytänteistä. (GESIS 2014, XVII.) Toistuvan patteriston lisäksi on sittemmin kerätty lisäosilla aineistoja myös spesifimmistä teemoista. Lisäosan 76.2 kysymyksiä ei ole toistettu, joten vertailuaineistoa ei ole käytettävissä. Aineisto oli vapaasti saatavilla opinnäytetyökäyttöön Saksan yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston (GESIS) verkkosivuilta. Eurobarometriaineistot ovatkin näin ollen yleisiä opinnäyte- ja muussa tutkimuskäytössä, mutta juuri näillä rajauksilla ja kysymyksenasette- luilla tätä aineistoa ei ole aiemmin käytetty.

Kyseessä oleva aineisto on kerätty syys- ja marraskuun aikana vuonna 2011 ja siinä on 31 280 vastaajaa 32 Euroopan maasta. Vastaajat on valikoitu satunnaisotannalla yli 15-vuotiaista kansalaisista. Oletusotantakoko per maa oli 1000 vastaajaa, paitsi Iso-Britanniassa otettiin mukaan 1000 vastaajan lisäksi 300 vastaajaa Pohjois-Irlannista ja Saksassa erikseen itäosista 500 vastaajaa ja länsiosista 1000. Luxemburgissa, Maltalla ja Islannissa oletusotantakoko oli 500 vastaajaa. Haastattelut on suoritettu kasvotusten osanot- tajien kotona kansallisella kielellä. Valmiin ja laajan kvantitatiivisen aineiston käyttäminen ei mahdollista vastaajien yksilöintiä, mikä on tutkielman eettisestä näkökulmasta tärkeää. Analyysivaiheessa tuli käyttää painokerrointa, jotta maiden vastaajat eivät ole yli- tai ali- edustettuina ja näin tulosten yleistettävyys ei kärsi. (GESIS 2014, VII; X)

Kyselytutkimuksille on tyypillistä vastaajien halu esittää itsensä myönteisessä valossa. Arja Aholan (2009) mukaan näin käy todennäköisimmin kulttuurisia arvoja tai moraaliar- vostuksia kysyttäessä, mutta myös jokapäiväisinä pidettyjä asioita, kuten omaa terveyden- tilaa, tiedusteltaessa. Euroopan tasolla tehdyn tutkimuksen mukaan käyntihaastatteluissa vastaajat vastasivat avoimemmin ja antoivat puhelimitse tehtävässä haastattelussa sosiaali- sesti suotavampia vastuksia (Roberts ja Jäckle 2012, 13).

Käytettävät muuttajat valitsin kvantitatiiviselle tutkimukselle ominaiseen tapaan kokeilemalla. Otin mukaan demografisista muuttujista tutkimusongelman kannalta olennaisimmat sekä ne yleisesti yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa käytetyt, joita aineistossa oli saatavilla. Tämän lisäksi valitsin kaikki kysymykset, jotka liittyivät eläkkeisiin kohdistuviin mielipiteisiin. Alun perin valikoinkin tämän aineiston juuri sen takia, että siinä oli paljon eläkkeisiin liittyviä mielipidemuuttujia, jotka ovat yllättävän harvassa muissa valmiissa aineistoissa. Päädyin myöhemmässä vaiheessa kokeilemaan, mitkä muuttujista sopisivat logistiseen regressioanalyysiin, ja koska kaikki lisäsivät mallin merkitsevyyttä, pidin ne kaikki mukana. Testasin myös faktorianalyysillä, etteivät kysymykset mitanneet keskenään samaa asiaa. Lisäksi loin itse kansalaisuuksista *eläkeregimi*-muuttujan, sillä sen testaaminen on tärkeä osa viitekehystäni. Seuraavassa kuvaan, mitä muokkauksia aineistolle oli tarpeen tehdä.

Vastaajien kansalaisuudet olivat erillisiä muuttujia, joten yhdistin tiedon yhteen muuttajaan. Rajasin kaksois- ja kolmoiskansalaisuuden omaavat pois aineistosta, jotta jaottelu regiimeihin kävisi yksiselitteisesti. Aineistossa oli 334 vastaajaa (1,1 %), joilla oli kaksoiskansalaisuus ja 1 vastaaja, jolla oli kolmoiskansalaisuus. Muita kuin kyselyyn osallistuvien maiden kansallisuuksia oli 0,6 % (185 kpl), joten merkitsin myös ne puuttuviksi havainnoiksi. Jätin EU27-alueen ulkopuoliset maat tarkastelun ulkopuolelle, sillä niiden kansalaisilta ei ollut kysytty arvoja moneenkaan tärkeästä selittävästä muuttujasta. Nykyisestä 28 EU-maasta uusin, Kroatia, on liittynyt EU:hun vuonna 2013, eikä siis ollut EU-jäsenmaa vielä kyselytutkimuksen tekoaikaan 2011, joten siitä syystä mukana ovat vain aiemmat 27 maata.

Nimesin muuttajat itse uudelleen, jotta niiden käyttö tekstissä olisi helpompaa. Alkuperäiset kysymyksenasettelut ovat nähtävillä liitteessä 1. Päädyin jättämään *en osaa sanoa* -vaihtoehdon omaksi luokakseen, sillä *eos*-vastauksia oli melko paljon selittävästä mielipidemuuttujista (taulukko 4). Tulkitsen myös ne, mikäli tämä ryhmä erottuu myönteisistä ja kielteisistä vastauksista merkittävästi.

Aiemmin mainittujen rajausten lisäksi rajasin aineiston ainoastaan työssäkäyviin, sillä kolmessa selittävässä muuttujassa⁴ viitattiin nykyiseen työhön haastattelun tekohetkellä ja näin ollen opiskelijoiden, kotona olevien, eläkeläisten ja työttömien mukana pitäminen olisi aiheuttanut turhan paljon puuttuvia havaintoja ja vaikeuttanut tulkintaa. Tämä pudotti

⁴ ikä, johon asti jaksaa nykyisessä työssä; halu työskennellä eläkeiän jälkeen; osa-aikaeläkkeen houkutus

alkuperäisestä aineistosta 45 prosenttia vastaajista pois (taulukko 2), mutta lopullinen otoskoko mahdollistaa vielä edustavan analyysin. Viimeisin rajausta on jättää *eläkeiän nosto* -kysymykseen vastaamatta jättäneet (569 kpl) pois otoksesta, sillä tuo kysymys oli keskeisin ja logistinen regressioanalyysi rakennettiin sen ympärille. Nämä rajaukset huomioon ottaen tutkimuksen otoskoko on 12 298 vastaajaa⁵ (taulukko 2). Aineistoa muokatessa on myös tarkastettu frekvenssit, jolloin on myös voitu varmistua siitä, etteivät puuttuvat havainnot toistu eli samat vastaajat eivät ole jättäneet vastaamatta kaikkiin kysymyksiin. Jos näin olisi ollut, olisi heidätkin voinut jättää pois analyysistä.

Taulukko 2 Aineiston rajausta

	n	%
Vastaajia alun perin	31 280	100
Kaksoiskansalaisia	334	1,1
Kolmoiskansalaisia	1	0,0
EU27-alue	26 524	84,8
Työelämän ulkopuolella	14 115	45,1
Ei vastausta qb16	2 223	7,1
Lopullinen otos	11 892	38,0
Painotettu otos	12 298	39,3

Uudelleenluokittelin *osa-aika-eläkkeen houkutus* ja *huoli yli 65-v osuuden lisääntymisestä* -muuttujat niin, että ne jakautuvat kolmeen kategoriaan, myönteisesti suhtautuviin ja kielteisesti suhtautuviin sekä *en osaa sanoa* -vaihtoehtoon. Muissakin eläkkeisiin liittyvissä mielipidemuuttujassa on nämä kolme luokkaa, mutta *eläkeiän nosto* -muuttujasta tein kuitenkin logistisen regressioanalyysin vuoksi kaksiluokkaisen, ja kuten mainittua, siihen vastaamatta jättäneet on rajattu pois.

Taustamuuttujan *sosioekonominen asema* 18 vastausvaihtoehtoa luokittelin uudelleen. Uudet luokat ovat 1 yrittäjä⁶, 2 ylempi toimihenkilö⁷, 3 alempi toimihenkilö⁸, 4 työntekijä⁹ ja

⁵ painokerroin päällä. Ilman painokerrointa 11 892 vastaajaa.

⁶ maanviljelijä; kalastaja; ammatinharjoittaja (lakimies, yksityisvastaanottoa pitävä lääkäri, kirjanpitäjä, arkkitehti); kauppias, käsityöläinen, muu itsensä työllistävä henkilö; yrityksen tai liikkeen omistaja

⁷ toisen palveluksessa/virassa oleva ammatinharjoittaja (lääkäri, lakimies, kirjanpitäjä, arkkitehti); johtaja, ylin johto (toimitusjohtaja, pääjohtaja, muu johtaja); keskijohto, muu johto (osastopäällikkö, opettaja, teknikko)

⁸ työntekijä, lähinnä toimistotyössä; palvelutyöntekijä/toimihenkilö (sairaala, ravintola, poliisi, palomies); työnjohtaja

⁹ matkustava työntekijä/toimihenkilö (myyntiedustaja, autonkuljettaja); ammattitaitoinen ruumiillisen työn tekijä; muu (ammattitaidoton) ruumiillisen työn tekijä, palvelija

5 työelämän ulkopuolella¹⁰. Hieman epätavallisten 18 ammatillisen vastausvaihtoehdon luokittelussa sosioekonomiseksi asemaksi käytin apuna Tilastokeskuksen luokittelua (Tilastokeskus.fi). Luokan 5 *työelämän ulkopuolella* rajasin siis pois tarkastelusta. Yrittäjiä on aineistossa 15 prosenttia, ylempiä toimihenkilöitä 19 prosenttia, alempia toimihenkilöitä kolmas osa, kuten myös työntekijöitä (taulukko 4).

Uudelleenluokittelin myös muuttujan *ikä, jolloin koulutus loppunut*, niin että ilman muodollista koulutusta olevat tulivat järjestyksessään ensimmäiseksi luokaksi. Hyödynsin valmiina olevaa kuuteen kategoriaan luokiteltua muuttujaa. Aineistossa on 0,1 prosenttia heitä, joilla ei ole muodollista koulutusta. Puolet on ollut kokopäiväisen koulutuksen loppues- sa 16–19 vuotiaita, eli noin toisen asteen koulutuksen käyneitä. Myös suuri osa, noin 40 prosenttia, on jatkanut opintojaan pidemmälle. (Taulukko 4.) Logistista regressioanalyysiä varten käänsin muuttujat *oikeus työskennellä eläkeiän jälkeen*, *halu työskennellä eläkeiän jälkeen* ja *pakollisen eläkeiän hyväksyntä*.

Käytin *siviilisääty*-muuttujasta datassa valmiiksi ollutta kuuteen kategoriaan supistettua muuttujaa. Luokat ovat avioliitossa, avoliitossa, naimaton, eronnut, leski ja muu. Avioliitto on yleisin siviilisääty (taulukko 4). Alkuperäiset luokat ovat nähtävillä liitteessä 1. *Yhteiskunnallinen asema* -muuttujan uudelleen luokittelin uudestaan 10 luokasta kolmeen luokkaan: matalin, keskitaso ja korkein. *Ikä, johon asti nykyisessä työssä* -muuttuja oli myös valmiiksi luokiteltu kuuteen luokkaan: korkeintaan 49-vuotiaaksi, 50–54-, 55–59-, 60–64-, 65–69- tai yli 70-vuotiaaksi.

Loin itse *eläkeregimi*-muuttujan Arjan Soeden ja Cok Vroomanin teorian (2008) perusteella, jonka esittelin luvussa 2.3. Siinä on neljä luokkaa, joista ensimmäinen luokka, liberaali, käsittää Iso-Britannian ja Irlannin. Toiseen, korporatistiseen, luokkaan kuuluvat Ranska, Saksa, Espanja, Portugali, Luxemburg, Itävalta, Kreikka ja Italia. Kolmannen luokan muodostavat Tanska, Ruotsi, Puola, Unkari ja Alankomaat. Näitä nimitetään ”pakolliseksi yksityiseksi”. Neljäs luokka on maltilliset eläkkeet ja siihen kuuluvat Tshekki, Slovakia ja Belgia. Suomi on Soeden ja Vroomanin (2008, 16) mukaan luokiteltu korporatistiseen regiimiin, mutta analyysissäni jätin sen erilleen, jotta suomalaisten suhtautumista eläkeiän nostoon olisi helpompi analysoida. Suomea on siteerattu eläkkeiden mallimaaksi (Kari 2008) ja tuloksista voi näin ollen paljastua jotain kiinnostavaa. Se on myöskin Soeden ja Vroomanin sekä Esping-Andersenin luokittelussa todettu olevan poikkeukselli-

¹⁰ vastuussa tavallisista ostoksista ja kodista huolehtimisesta, tai ilman mitään ammattia tällä hetkellä, ei työssä; opiskelija; työtön tai tilapäisesti työelämän ulkopuolella; eläkkeellä tai työkyvytön sairauden vuoksi

nen muihin ryhmänsä jäseniin verrattuna (Soede ja Vrooman 2008, 25). Myös ikäpolitiikaltaan Suomea pidetään positiivisena poikkeuksena (Julkunen ja Pärnänen 2005, 30), joten tarkastelen sen tuloksia erikseen.

Taulukko 3 Eläkeregiimit Soeden ja Vroomanin (2008) mukaan

Liberaali	Iso-Britannia, Irlanti (Yhdysvallat, Kanada)
Korporatistinen	Italia, Kreikka, Portugali, Espanja, Saksa, Ranska, Itävalta, Luxemburg, Suomi
Maltilliset eläkkeet	Slovakia, Tshekki, Belgia (Norja)
Pakollinen yksityinen	Ruotsi, Tanska, Alankomaat, Puola, Unkari (Australia)
Muut maat	Viro, Latvia, Liettua, Slovenia, Malta, Kypros, Bulgaria, Romania

Kategorioissa on mukana yhteensä 19 EU-maata. Soede ja Vrooman olivat joutuneet jättämään analyysistään pois kuusi EU-maata: Viron, Latvian, Liettuan, Slovenian, Malta ja Kyproksen. Lisäksi Bulgaria ja Romania ovat liittyneet jäsenmaiksi vasta Soeden ja Vroomanin tekemän tutkimuksen jälkeen. Tästä johtuen, en myöskään itse luokittele niitä mihinkään eläkeregiimikategoriaan, vaan nimitän niitä muiksi maiksi. On kiinnostavaa pitää ne mukana analyysissä ja nähdä käyttäytyykö muiden maiden luokka eri tavalla kuin regiimit; mukana kun on monta Itä-Euroopan maata (taulukko 3). Tulkinnoissa tulee kuitenkin olla varovainen, sillä ne voivat myös olla kuulua olemassa oleviin neljään regiimiin, Soeden ja Vroomanin data ei vain riittänyt niiden luokitteluun. 56 prosenttia vastaajista on korporatistisen maan kansalainen. Toiseksi suurin väestömäärältään on pakollisen yksityisen regiimi 16 prosentin osuudella ja sitten liberaali eläkeregiimi 12 prosentin osuudella. Maltillisten eläkkeiden regiimin maissa asuu 6 prosenttia vastaajista. Muissa maissa asuu 8 prosenttia ja suomalaiset vastaajat edustavat yhtä prosenttia aineiston vastaajista (taulukko 4).

Taulukko 4 Aineiston kuvailu (% , EU27-maat, n=12 298)

		Miehet	Naiset	Kaikki
Siviilisäätö	avioliitto	59	57	58
	avoliitto	15	14	14
	naimaton	19	17	18
	eronnut	5	10	7
	leski	1	2	1
	muu	1	0,4	1
Ikä, jolloin koulutus loppunut	ei koulutusta	0,2	0,1	0,1
	korkeintaan 15 v	11	9	10
	16 - 19 v	50	50	50
	20 v tai yli	37	41	39
	eos	1	1	1
Ikä	15 - 24	8	9	9
	25 - 34	23	22	23
	35 - 44	27	29	28
	45 - 54	26	25	26
	55 - 64	13	12	13
	65 -	2	3	2
Sosioekonominen asema	yrittäjä	17	13	15
	ylempi toimihenkilö	19	19	19
	alempi toimihenkilö	24	44	33
	työntekijä	40	24	33
Yhteiskunnallinen asema	matalin	14	14	14
	keskitaso	51	52	51
	korkein	36	35	35
Huoli yli 65-v osuuden lisääntymisestä	ei huolissaan	53	53	53
	huolissaan	45	45	45
	eos	2	2	2
Ikä, johon asti jaksaa nykyisessä työssä	korkeintaan 49 v	4	4	4
	50 - 54 v	5	7	6
	55 - 59 v	9	11	10
	60 - 64 v	29	36	32
	65 - 69 v	38	34	36
	70 v tai enemmän	15	9	12
Eläkeiän nosto	kielteinen	63	69	66
	myönteinen	37	31	35
Oikeus työskennellä eläkeiän jälkeen	ei pitäisi olla	32	31	32
	pitäisi olla	64	64	64
	eos	5	5	5
Halua työskennellä eläkeiän jälkeen	ei halua	52	58	54
	haluaa	35	30	32
	eos	14	13	13
Pakollisen eläkeiän hyväksyntä	ei hyväksy	56	54	55
	hyväksyy	39	41	40
	eos	5	5	5
Osa-aikaeläkkeen houkutus	ei houkuttele	29	28	28
	houkuttelee	65	66	66
	eos	6	6	6
Eläkeregimi	liberaali	13	12	12
	korporatistinen	55	58	56
	pakollinen yksityinen	17	16	16
	maltilliset eläkkeet	6	6	6
	Suomi	1	1	1
	muut maat	8	8	8
Sukupuoli		54	46	100

4.2 Ristiintaulukointi ja hierarkkinen binäärinen logistinen regressio-analyysi

Aineiston empiirisen analyysin tein tilastollisin menetelmin SPSS-ohjelmistolla. Käytin työssäni ristiintaulukoita aineiston kuvailuun, helppoon tulkittavuuteen ja luettavuuteen eri muuttujien jakaumista. Ristiintaulukon merkitsevyyttä testasin χ^2 -testillä. Merkitsevyyttä testataan, koska se kertoo, onko tämän tutkimuksen otoksen tulokset yleistettävissä perusjoukkoon. Tässä tutkimuksessa perusjoukko on yli 15-vuotiaat työssäkäyvät EU27-maiden asukkaat.

Tein syventävän monimuuttuja-analyysin logistisella regressioanalyysillä. Logistinen regressioanalyysi toimii menetelmänä parhaiten tilanteessa, jossa pyritään löytämään useiden selittäjien joukosta muuttujat, jotka parhaiten selittävät ilmiötä ja siinä tapahtuvaa vaihtelua. Menetelmää voi käyttää myös mallintamiseen ja ennustamiseen. Lisäksi voidaan testata, ovatko toiset muuttujat parempia selittämään ilmiötä kuin toiset. Tulee huomata, että tämä analyysi ei kerro, ovatko analyysiin syötetyt muuttujat oleellisia ilmiön kannalta tai muuttujien syy-seuraussuhteista; se ilmaisee vain yhteyttä asioiden välillä. (Metsämuuronen 2006, 704 – 705.)

Binäärisessä logistisessa regressioanalyysissä selitettävä muuttuja on luokiteltu ja voi saada vain arvot 0 tai 1. Tässä tapauksessa selitettävä muuttuja on eläkeiän nostohalukkuus. Näin ollen koodasin sen arvot uudelleen niin, että myönteisesti suhtautuneet saivat arvoksi yksi ja kielteisesti suhtautuneet arvoksi nolla ja muut arvot merkitsin puuttuviksi.

Valitsin menetelmäksi askeltavan mallin (stepwise), sillä sitä suositellaan, kun selitettävään muuttujaan yhteydessä olevat muuttujat eivät ole etukäteen tuttuja esimerkiksi teorian perusteella. Tarkemmin ottaen, tässä on käytössä *Forward*-menetelmä, jolloin SPSS syöttää malliin aluksi vain vakiotermin ja tämän jälkeen selittäviä muuttujia yksi kerrallaan, aloittaen selitysvoimaisimmasta ja lopettaen pisteeseen, jossa mallin selitysvoima on mahdollisimman suuri (Jokivuori ja Hietala 2007, 51). Lisäksi se tarkistaa, pitäisikö jokin jo lisätyistä poistaa. Menetelmää kutsutaan myös eksploratiiviseksi.

Tein mallista myös hierarkkisen, eli lisäsin aluksi vain demografiset muuttujat, sitten eläkeisiin liittyvät mielipidemuuttujat ja lopuksi eläkeregiimit. Tämä mahdollisti tarkastelun, miten eri tyyppiset muuttujat vaikuttavat malliin. Taulukossa 7 esitän tulokset kolmiportaisesti, mistä näkee, kuinka aiemmin mukana olleet muuttujat reagoivat myöhemmin lisätyihin muuttujiin (Jokivuori ja Hietala 2007, 53).

Logistista regressioanalyysia tulkitaan riskisuhdekertoimen (*odds ratio*) avulla. Siitä käytetään myös suomennosta vetosuhde. Riskisuhdekerroin osoittaa riskin muutoksen, kun muuttuja arvo lisääntyy yhdellä yksiköllä tai luokalla (KvantiMOTV). Se kertoo, kuinka suuri muutos vertailtavien ryhmien välillä on ja mihin suuntaan se tapahtuu (Rita 2004, 209). Jokaisen muuttujan ensimmäinen kategoria saa riskisuhdekertoimen 1 ja muita kategoriaita verrataan siihen. Ensimmäisen muuttujan riskisuhde on sama kuin vakion arvo.

Itse *odds* on vedonlyöntisuhde tai veto, joka on tapa kuvata osuuksia (Rita 2004, 208). Vetosuhteen (*odds ratio*) avulla kuvataan sitä, kuinka etäällä kaksi osuutta tai todennäköisyyttä toisistaan ovat. Se on siis kahden vedon suhde, ei suoraan kahden todennäköisyyden. Vetosuhde on lukua yksi pienempi, kun verrataan pienempää osuutta suurempaan osuuteen. Sellaisen vetosuhteen voi halutessaan muuntaa ykköistä suuremmaksi muuntamalla sen käänteisluvukseen korottamalla sen eksponenttiin ⁻¹. (Rita 2004, 208.)

Jokaisen tilastollisen testin tuloksena saadaan p-arvo, joka ilmoittaa virheellisen päätelmän todennäköisyyden. Jos p-arvo on alle 0,05 tavataan puhua tilastollisesti melkein merkitsevää tuloksesta. Jos se on alle 0,01 puhutaan tilastollisesti merkitsevää tuloksesta ja jos se on alle 0,001, puhutaan tilastollisesti erittäin merkitsevää tuloksesta. Merkitseen p-arvot taulukon 5 osoittamalla tavalla.

Taulukko 5 Tilastollisen merkitsevyyden merkintätapa

p-arvo	tilastollisesti...	merkintä
≤ 0,05	melkein merkitsevää	*
≤ 0,01	merkitsevää	**
≤ 0,001	erittäin merkitsevää	***

Logistisen regressioanalyysin hyvyttä mitataan parillakin eri testillä. Nagelkerken R² ja Cox & Snellin R² ovat molemmat selityskertoimia mittaavia testejä. Cox & Snell ei voi koskaan saada arvoa 1, ja Nagelkerke onkin siitä korjattu versio (Akin menetelmäblogi). Mitä lähemmäksi arvoa 1 pääsee, sitä parempi malli on. Selityksasteen voi myös ilmaista vaihteluvälinä näiden kahden testin arvojen perusteella, mitä käytän itse tässä tutkielmassa.

Hosmerin ja Lemeshowin testi testaa, eroaako mallin ennustama selitettävän muuttujan jakauma tilastollisesti merkitsevästi oikeasta jakaumasta (Nevalinna). Näin ollen, yli 0,05 oleva p-arvo tarkoittaa, ettei jakauma eroa ja malli on tilastollisesti pätevä.

5 ELÄKEIÄN NOSTOHALUKKUUS

Ennen varsinaista analyysia tarkastelen, miten EU27-alueen maat jakautuvat mielipiteeseen eläkeiän nostohalukkuuden mukaan. Kuviossa 3 on käytetty vielä neliportaista *eläkeiän nosto* -muuttujaa. Myöhemmin binäärisen logistisen regressioanalyysin takia yhdistän sen kaksiluokkaiseksi, myönteisesti ja kielteisesti suhtautuviin. Maat ovat järjestyksessä *eläkeiän nosto* -muuttujasta lasketun keskiarvon mukaan ja tämä keskiarvo lukee maan nimen perässä (kuvio 3). Suurempi keskiarvo tarkoittaa negatiivisempaa suhtautumista, sillä *täysin eri mieltä* -vaihtoehdon arvo on 4 ja *täysin samaa mieltä* -vaihtoehdon arvo on 1. Keskiarvo tulisi laskea jatkuvasta muuttujasta, mutta yhteiskuntatieteissä on tapana laskea keskiarvoja myös jatkuvaksi mielletyistä luokitelluista muuttujista. Keskiarvolukuja kannattaa siis pitää enemmän suuntaa-antavina kuin eksakteina.

Negatiivisimmin eläkeiän nostoon suhtautuvat romanialaiset (kuvio 3). Romaniassa eläkeiän nostoa kannattaa vain 10 prosenttia työssäkävivistä. Negatiivisuutta voi selittää se, että EU-alueen keskimääräinen todellinen eläkeikä on korkein Romaniassa, yli 64 vuotta (Gil-Alonso 2012, 38). Lisäksi Romaniassa on ollut pakollinen rahastoeläkejärjestelmä voimassa vasta vuodesta 2008 alkaen (etk.fi b). Romaniassa eläkeikä on nostettu vuonna 2015 miehille 65 vuoteen ja naisille 60 vuodesta 63 vuoteen (taulukko 1).

Myös Slovakiassa ja Tshekissä kannatus jää alle 20 prosentin (kuvio 3). Slovakiassa eläkeikä oli 62 vuotta miehille ja 58–62 vuotta naisille (taulukko 1). Slovakiassa lasten lukumäärä alentaa tällä hetkellä naisten eläkeikää (etk.fi a). Siellä on ollut toisen pilarin eläkejärjestelmä käytössä vuodesta 2005 alkaen (etk.fi b).

Tshekissä eläkeikä miehille on 62 vuotta 10 kuukautta miehille ja lasten lukumäärän vaihtuessa 58–62 vuotta naisille (taulukko 1). Eläkeikää ollaan nostamassa asteittain 65 vuoteen. Varhaiseläkkeelle voi päästä kolme vuotta aikaisemmin, jos vakuutusvuosia on vähintään 25. Tshekin eläkejärjestelmä on jakoperusteinen. Jopa 70 prosentilla työntekijöistä on vapaaehtoinen kolmannen pilarin eläkevakuutus. Eläkkeessä on tasasuuruinen osa ja ansioperusteinen osa. Ansioperusteiseen osaan vaikuttavat sekä tulot että vakuutusaika. (Etk.fi b.)

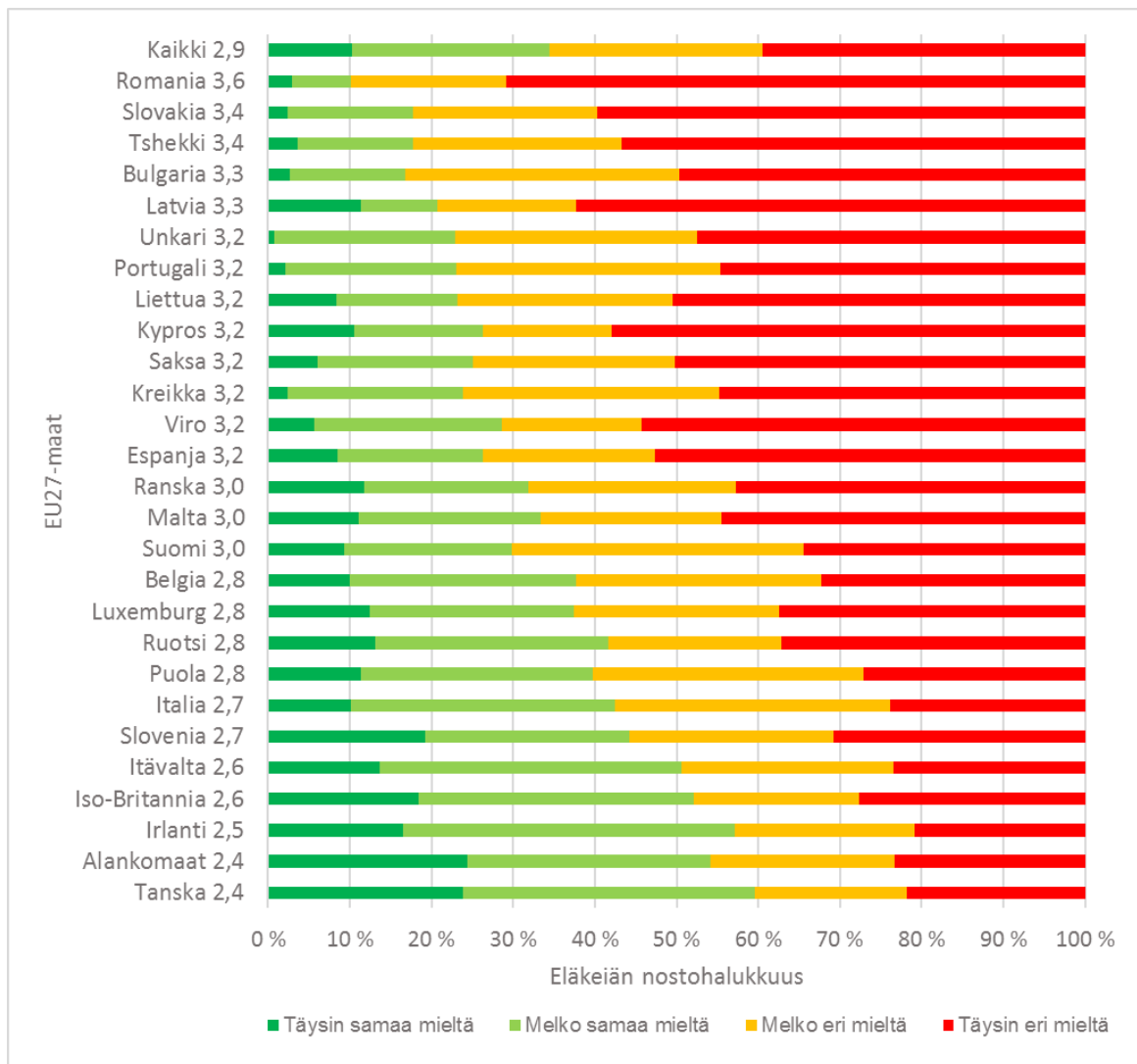
Myönteisin suhtautuminen on Tanskassa, Alankomaissa ja Irlannissa, joissa kannatus eläkeiän nostolle on 50–60 prosentin väliltä (kuvio 3). Tanskalaisten myönteisyyttä voi selittää se, että siellä on tasoltaan korkea asumisperusteinen kansaneläke. Kansaneläke kustannetaan verovaroin, minkä lisäksi Tanskassa on kaikille palkansaajille pakollinen työeläke-

järjestelmä, jonka kustantavat yhdessä työntekijät ja työnantajat. Yli 80 prosenttia palkansaajista on mukana maksuperusteisessa lisäeläkejärjestelmässä. Monen muun maan tapaan myös Tanskassa varhaiseläkejärjestelmän ehtoja on kiristetty ja vuoden 1958 jälkeen syntyneet eivät voi saada osa-aikaeläkettä. Tanskassa työeläkeikä oli vuonna 2015 65 vuotta ja sitä on mahdollista lykätä 10 vuotta (taulukko 1). Se nostetaan vuosikymmenen vaihteessa 67 vuoteen ja sidotaan sitten elinajanodotteeseen. (Etk.fi b.)

Alankomaissa on asumisperusteinen kansanvakuutusjärjestelmä, jonka eläkkeet ovat tasa-suuruisia. Täyteen eläkkeeseen vaaditaan 50 vuoden asumisaika. Eläkeiän nosto siis tarkoittaisi pidempää mahdollisuutta kerryttää asumisaika täyteen, ellei asumisaikaa samalla nostettaisi. Tätä lyhyemmällä vakuutusajalla eläke pienenee 2 prosenttia per puuttuva vuosi. Järjestelmä rahoitetaan palkansaajamaksuin. Työeläkejärjestelmästä katetaan vain ansiosidonnainen työkyvyttömyyseläke. Suurin osa kuuluu lisäksi lisäeläkejärjestelmiin. Alankomaissa eläkeikä on 65 vuotta, eikä siihen ole mahdollista saada varhennusta eikä lykkäystä. Vuonna 2020 eläkeikä muuttuu joustavaksi ja se sidotaan elinajanodotteeseen. (Etk.fi b.)

Irlannissa on työskentelyyn perustuva tasaeläkejärjestelmä. Eläke määräytyy vakuutusajan, ei ansioiden perusteella. Kolmannen pilarin eläke on noin puolella työntekijöistä ja tätä lukua pyritään nostamaan. Näin ollen Irlannissakin työuran pidentäminen loppupäästä parantaa eläke-etuutta. Virallinen eläkeikä on jo korkea, 66 vuotta, mutta se nousee vielä 68 vuoteen vuonna 2028. Irlannissa ei ole varhaiseläkemahdollisuutta. (Etk.fi b.)

Kaikissa kielteisissä maissa eläketurva perustuu työntekoon ja heille, joilla ei ole oikeutta työeläkkeeseen, voidaan maksaa tarveharkintaista vähimmäisetuutta (etk.fi b). Myönteisissä maissa eläkeikä on jonkin verran korkeampi kuin kielteisissä maissa, mutta ei erityisen. Suhtautumista voi selittää siis muukin kuin nykyinen eläkejärjestelmä. Kaikissa EU-maissa yhteensä eläkeiän noston kannatus on 35 prosentin luokkaa (taulukko 4). Eläkeiän nosto ei siis ole kovin suosittu eläkereformi EU-alueella.

Kuvio 3 Eläkeiän nostohalukkuus (% EU27-maat, n=12 298)

5.1 Myönteinen suhtautuminen eläkeiän nostoa kohtaan

Ristiintaulukoimalla näemme, missä valittujen muuttujien luokissa suhtaudutaan myönteisimmin eläkeiän nostoon. Siviilisäädyn eri luokilla ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja, joten erot myönteisessä suhtautumisessa eläkeiän nostoon eivät ole merkittäviä eri siviilisäätöjen välillä (taulukko 6).

Koulutuksen pituuden vaikutusta eläkeiän nostohalukkuuteen tarkasteltaessa tulee huomata, että osallistujilta on kysytty ikää, minkä ikäinen hän oli, kun häneltä loppui kokoaikainen opiskelu; vuodet eivät siis ole suoranaisesti opiskeluvuosia. Euroopan tasolla vaihtelee suuresti, minkä ikäisenä valmistutaan korkeakoulusta, mutta tätä neliportaista luokittelua voi käyttää suuntaa-antavana, siinä eroavatko perus- ja korkeakoulutuksen saaneet toisistaan. Aineistossa ei valitettavasti ollut suoraan kysyttyä koulutusastetta. Yli puolet vastaajista, joilla ei ollut muodollista koulutusta, kannatti eläkeiän nostoa (taulukko 6). Heitä oli

aineistossa 0,1 prosenttia eli 14 vastaajaa. Heistä 4 oli alempia toimihenkilöitä ja puolet työntekijöitä (liite 3). Voi olettaa, että he ovat myös matalammin palkattuja, eikä heillä ehkä ole eläkettä, jolle jäädä ja näin ollen he kannattavat eläkeiän nostoa. Sen sijaan seuraavaksi matalimman koulutuksen saaneilla, korkeintaan 15-vuotiaina koulunsa lopettaneilla, ei ollut kiinnostusta eläkeiän nostoa kohtaan (taulukko 6). Nämä vastaajat ovat myös useimmiten alempia toimihenkilöitä ja työntekijöitä (liite 3), joiden työura on alkanut pidempään koulutettuja nuorempina ja työ voi olla tyypiltään myös fyysisesti raskaampaa, mikä ei edesauta eläkeiän nostohalukkuutta.

Pisimmän koulutuksen saaneista, jotka olivat koulutuksen loppuessa 20-vuotiaita tai vanhempia, eläkeiän nostoa kannatti nelisenkymmentä prosenttia (taulukko 6). Akateemisesti kouluttautuneilla on tutkitusti eniten kannatusta työurien pidentämiselle, sillä heidän työuransa alkavat hieman muita myöhemmin ja heidän työnsä on useammin luonteeltaan sellaista, että sitä jaksaa vielä vanhempanakin. Julkusen ja Pärnäsen (2005, 81) tutkimustulokset tukevat tätä tulkintaa. Myönteistä suhtautumista oli myös heidän joukossaan, jotka eivät osanneet sanoa minkä ikäisiä olivat koulutuksen loppuessa (taulukko 6). Ne eivät kuulu otokseen, joiden koulutus on yhä kesken.

EU27-alueen työssäkävivistä miehistä suurempi osa on myönteisiä eläkeiän nostolle kuin naisista (taulukko 6). Vastaajien sukupuolijakauma vastaa hyvin perusjoukkoa (taulukko 4). Suhtautuminen eläkeiän nostoon on iän mukaan saman kolmasosan verran kaikissa ikäluokissa 54-ikävuoteen asti. Yli 65-vuotiaista jo yli puolet kannattavat eläkeiän nostoa (taulukko 6). Yli 65-vuotiaita työssäkäyviä on 2 prosenttia vastaajista (taulukko 4).

Yrittäjistä ja ylemmistä toimihenkilöistä reilu 40 prosenttia on myönteinen eläkeiän nostolle, työntekijöistä vain reilu neljäsosa (taulukko 6). Yhteiskunnallisen aseman perusteella itsensä matalimmalle tasolle sijoittavat suhtautuvat kielteisimmin eläkeiän nostoon (taulukko 6). Kolmasosa keskitasolle itsensä sijoittavista on eläkeiän noston puolella (taulukko 6). Heitä on puolet vastaajista (taulukko 4). Korkeimpiin yhteiskunnallisiin luokkiin itsensä mieltävistä neljäkymmentä prosenttia olisi valmiita nostamaan eläkeikää (taulukko 6). Tulos on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa.

Eläkeiän nostoa kohtaan oli enemmän myönteisyyttä yli 65-vuotiaiden osuuden kasvusta huolissaan olevien joukossa, kuin heidän joukossaan, jotka eivät olleet huolissaan tästä ikääntymiskehityksestä (taulukko 6). Hieman yli puolet vastaajista ei ole huolissaan yli 65-vuotiaiden osuuden noususta yhteiskunnassa (taulukko 4), mikä kuitenkin vaikuttaa huol-

tosuhteeseen. Kolmasosa vastaajista, jotka eivät osanneet sanoa, ovatko huolissaan ikään-tyvien määrän kasvusta, kannatti eläkeiän nostoa (taulukko 6). Luvun 5.2 logistinen regressioanalyysi tulee vielä vakioimaan vastaajan kansalaisuuden vaikutuksen. Tällä voi olla merkitystä, sillä kaikissa EU27-maissa ikääntymiskehitys ei ole yhtä nopeaa ja dramaattista.

Myönteisyys eläkeiän nostoa kohtaan on tilastollisesti erittäin merkitsevää sen mukaan, kuinka kauan vastaaja uskoo jaksavansa nykyisessä työssään. Vähiten kannatusta (21 prosenttia) on heidän joukossaan, jotka uskovat jaksavansa työssään 55–59-vuotiaiksi (taulukko 6). Heitä on 10 prosenttia vastaajista (taulukko 4). Eläkeiän nostoa kohtaan on lähes 60 prosenttia kannatusta heidän joukossaan, jotka uskovat jaksavansa työssään 70-vuotiaiksi tai jopa vanhemmaksi (taulukko 6). Heitä on 12 prosenttia vastaajista (taulukko 4). Reilu kolmasosa heistä on yrittäjiä ja neljäsosa ylempiä toimihenkilöitä (liite 3). Puolet heistä on myös korkeakoulutettuja (liite 3). Myös nämä ominaisuudet puhuvat aiemman tutkimuksen valossa työssäjaksamisen puolesta. Muissa ryhmissä kannatusta on kolmestakymmenestä neljäänkymmeneen prosenttia, eli lähellä EU-keskitasoa (taulukko 6). Kysymyksen merkitys on hyvin erilainen riippuen, kysytäänkö sitä 20- vai 50-vuotiaalta henkilöltä, joten on hyvä, että logistinen regressioanalyysi luvussa 5.2 tulee vakioimaan iän vaikutuksen tähän kysymykseen.

Vastaajista 64 prosentin mielestä pitäisi olla oikeus työskennellä vielä virallisen eläkeiän jälkeenkkin (taulukko 4). Eläkeiän nostoa kohtaan myönteisiä oli neljäsosa heistä, joiden mielestä ei pitäisi olla oikeutta työskennellä enää eläkeiän jälkeen (taulukko 6). Niiden, joiden mielestä tällainen oikeus pitäisi olla, myönteisyyttä eläkeiän nostoa kohtaan oli enemmän, 40 prosenttia (taulukko 6). Heistä, jotka eivät osanneet sanoa, pitäisikö tällaista oikeutta olla, kolmasosa oli myönteisiä eläkeiän nostoa kohtaan (taulukko 6).

55 prosenttia vastaajista ei hyväksy pakollista eläkeikää, jonka jälkeen olisi pakko lopettaa työnteko (taulukko 4). 28 prosenttia niistä, jotka kannattivat pakollista eläkeikää, oli myönteinen eläkeiän nostamiselle. Vastaajista, jotka eivät hyväksyneet pakollista eläkeikää, 40 prosenttia kannatti eläkeiän nostoa. Kolmasosa heistä, jotka eivät osanneet vastata, pitäisikö tällaista pakollista eläkeikää olla, olivat myönteisiä eläkeiän nostoa kohtaan. (Taulukko 6.)

Eläkeiän nostohalukkuutta oli lähes puolella niistä vastaajista, jotka halusivat itse jatkaa työntekoa virallisen eläkeiän jälkeen (taulukko 6). Vastaajista, jotka eivät halunneet jatkaa

työntekoa virallisen eläkeiän jälkeen, vain neljäsosa oli halukas nostamaan eläkeikää (taulukko 6). Heitä oli 54 prosenttia vastaajista (taulukko 4). Vastaajista, jotka eivät vielä tienneet haluavatko jatkaa työntekoa eläkeiän jälkeen, kolmisenkymmentä prosenttia halusi nostaa eläkeikää (taulukko 6).

Osa-aikaeläke kiinnostaa 66 prosenttia EU27-alueen kansalaisista (taulukko 4). Heistä myös nelisenkymmentä prosenttia on myönteisiä eläkeiän nostoa kohtaan (taulukko 6). Sen sijaan heistä, joita osa-aikaeläke ei kiinnostanut, vain parikymmentä prosenttia olisivat valmiita nostamaan eläkeikää (taulukko 6). Kaikki eivät vielä osanneet vastata, kiinnostaisiko osa-aikaeläke, mutta neljäsosa heistäkin oli myönteisiä eläkeiän nostoa kohtaan (taulukko 6).

Liberaaliin eläkeregimiin kuuluvien maiden (taulukko 3) asukkaista yli puolet ovat myönteisiä eläkeiän nostoaikeita kohtaan (taulukko 6). Liberaalissa regiimissä toisen ja kolmannen pilarin eläkkeet ovat pääosassa, joten heille pidempi aika työssä tarkoittaa myös parempia eläkkeitä. Samasta syystä pakollisen yksityisen maiden asukkaista yli neljäkymmentä prosenttia ovat halukkaita nostamaan eläkeikää (taulukko 6). Korporatistisessa regiimissä, johon Suomikin teorian mukaan kuuluu, eläkeiän nostohalukkuus on EU-keskitasoa, kolmisenkymmentä prosenttia (taulukko 6). Korporatistisessa regiimissä pakollinen eläke on julkisin varoin ylläpidettyä, jonka lisäksi on korkea työtulosidonnainen eläke (Soede ja Vrooman 2008, 16). Sitä alhaisempaa, vain 25 prosentissa, se on maltillisten eläkkeiden regiimissä (taulukko 6). Maltillisten eläkkeiden regiimissä eläke on nimensä mukaisesti alhainen, joskin täysin julkisista varoista kustannettu. Siellä yksityiset eläkejärjestelmät eivät ole vielä kehittyneet kovin pitkälle (Soede ja Vrooman 2008, 17). Näin eläkeiän pidentäminen ei ehkä toisi maltillisten eläkkeiden regiimin maiden asukkaille merkittäviä parannuksia eläke-etuuteen. Vähiten myönteisyyttä eläkeiän nostoa kohtaan on regiimien ulkopuolisissa maissa (taulukko 6), kuten Itä-Euroopan entisissä sosialistimaissa, joissa eläkeikä on matala eli alle 65 ikävuoden. Myös eläkkeiden taso on siellä matala (Kela-blogi).

Taulukko 6 Ristiintaulukko myönteisesti eläkeiän nostamiseen suhtautuvien osuudesta selittävien muuttujien luokissa (% EU27-maat, n=12 298)

		sig.	%
Siviilisäätty	avioliitto	-	34
	avoliitto		33
	naimaton		35
	eronnut		37
	leski		36
	muu		31
Ikä, jolloin koulutus loppunut	ei koulutusta	***	53
	korkeintaan 15 v		28
	16 - 19 v		31
	20 v tai yli		41
	eos		57
Sukupuoli	mies	***	37
	nainen		31
Ikä	15 - 24	***	33
	25 - 34		33
	35 - 44		32
	45 - 54		34
	55 - 64		40
	65 -		56
Sosioekonominen asema	yrittäjä	***	42
	ylempi toimihenkilö		42
	alempi toimihenkilö		34
	työntekijä		27
Yhteiskunnallinen asema	matalin	***	29
	keskitaso		32
	korkein		41
Huoli yli 65-v osuuden lisääntymisestä	ei huolissaan	***	32
	huolissaan		37
	eos		29
Ikä, johon asti jaksaa nykyisessä työssä	korkeintaan 49 v	***	31
	50 - 54 v		28
	55 - 59 v		21
	60 - 64 v		28
	65 - 69 v		39
	70 v tai enemmän		58
Oikeus työskennellä eläkeiän jälkeen	ei pitäisi olla	***	25
	pitäisi olla		40
	eos		29
Halu työskennellä eläkeiän jälkeen	ei halua	***	27
	haluaa		48
	eos		32
Pakollisen eläkeiän hyväksyntä	ei hyväksy	***	40
	hyväksyy		28
	eos		33
Osa-aikaeläkkeen houkutus	ei houkuttele	***	22
	houkuttelee		41
	eos		25
Eläkeregimi	liberaali	***	52
	korporatistinen		32
	pakollinen yksityinen		43
	maltilliset eläkkeet		25
	Suomi		30
	muut maat		16
Kaikki			35

5.2 Eläkeiän nostohalukkuuden selittäjät

Tämän logistisen regressioanalyysin malli on rakennettu niin, että se ennustaa kuulumista eläkeikään myönteisesti suhtautuvien ryhmään. Tämän mallin selityksaste ei kuitenkaan ole sitä luokkaa, että mallia voisi varsinaisesti käyttää tulevan käytöksen ennustamiseen. Tässä regressioanalyysin avulla tutkitaankin merkitseviä yhteyksiä ja jo tärkeäksi tiedettyjen muuttujien osuutta selittävinä tekijöinä. Syötin malliin kaikki jo ristiintaulukoinnissa mukana olleet muuttujat. Kaikki muuttujat mahtuivat mukaan logistiseen regressioanalyysiin. Mikäli ne eivät olisi parantaneet mallin selityksastetta, olisivat ne jääneet ulkopuolelle.

Tein hierarkkisen mallin, jotta pystyin näkemään, muuttuuko demografisten tekijöiden vaikutuksen voimakkuus, kun malliin tuodaan eläkkeisiin liittyviä mielipidemuuttujia ja lopulta regiimit. Raportoin vain viimeisen vaiheen, kuitenkin tarkastellen, onko muutosta aiempiin vaiheisiin tapahtunut. Mikäli en erikseen mainitse, on vaikutus ollut saman suuntainen aiemmissakin vaiheissa.

Ensimmäisessä vaiheessa malliin syötettiin siis demografiset taustamuuttujat *siviilisääty, ikä, jolloin koulutus loppunut, sukupuoli, ikä, sosioekonominen asema ja yhteiskunnallinen asema*. Vastaajilta ei ollut kysytty koulutusta *per se*, eikä lasten lukumäärää, mitkä olisivat olleet paitsi kiinnostavia muuttujia, myös yleisesti yhteiskuntatieteissä käytettyjä.

Siviilisääty-muuttujan osalta muita siviilisäätyjä verrattiin avioliitossa eläviin suhtautumisessaan eläkeiän nostoon. Muilla siviilisäädyn eri luokilla ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa avioliitossa eläviin, paitsi avoliitossa elävillä. Mallin ensimmäisessä vaiheessa siviilisäädyllä oli enemmän merkitystä, mutta vaikutus häviää mielipidemuuttujien tullessa mukaan. Avoliitossa elävillä on vähemmän eläkeiän nostohalukkuutta kuin avioliitossa elävillä, sillä niiden riskisuhdekerroin on 0,8 avioliitossa eläviin verrattuna (taulukko 7).

Iällä, jolloin koulutus on loppunut, on tilastollisesti merkitsevä ero eri luokissa, eli koulutuksen pituudella on yhteys eläkeiän nostohalukkuuteen, mutta sen suunta ei ilmene tästä parivertailusta todennäköisesti verrokkiryhmän valinnasta johtuen (taulukko 7). Parivertailuun vaikuttavat muuttujan ryhmien tai luokkien koot ja verrokkiryhmän sijoittuminen kokonaisvaihteluun. Jos siis verrokkiryhmänä olisi ollut joku muu kuin *ei koulutusta*, myös ryhmäerot voisivat olla toisenlaiset. Sukupuolen eri luokkien välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ero siten, että työssäkäyvien miesten keskuudessa on voimakkaammin eläkeiän nostohalukkuutta (taulukko 7).

län eri luokissa vain nuorimmalla 15–24 -vuotiaiden ja yli 65-vuotiaiden ryhmällä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ero. Yli 65-vuotiaiden riskisuhdekerroin on nuorimpiin verrattuna 2,1, eli korkea ikä on hyvin voimakas selittäjä eläkeiän nostohalukkuudelle (taulukko 7).

Sosioekonomisen aseman eri ryhmillä on mallin ensimmäisessä vaiheissa tilastollisesti erittäin merkitsevä ero kaikkien ryhmien välillä, kunnes ero yrittäjien ja ylempien toimihenkilöiden välillä poistuu (taulukko 7). Yrittäjiin verrattuna, alemmat toimihenkilöt ja työntekijät ovat voimakkaammin kiinnostuneita nostamaan eläkeikää. Tämä on kiinnostava tulos, sillä työntekijöillä oli 27 prosenttia myönteisiä vastauksia kysyttäessä eläkeiän nostohalukkuutta, kun taas yrittäjillä oli 42 prosenttia (taulukko 6). Logistinen regressioanalyysi on kuitenkin vakioinut ryhmien koon vaikutuksen ja niinpä työntekijöiden joukossa eläkeiän nostohalukkuus on voimakkaampaa kuin yrittäjillä.

Yhteiskunnallisen aseman mukaan tarkasteltuna matalimman aseman itselleen arvioineiden ja keskitasolle itsensä asettaneiden välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä ero suhtautumisessa eläkeiän nostoon (taulukko 7). Keskitaso on hieman vähemmän kiinnostunut eläkeiän nostosta. Keskituloisilla onkin pienituloisia useammin vaihtoehto valita työuran jatkamisen ja eläköitymisen väliltä.

Mallin toisessa vaiheessa lisäksi eläkkeisiin liittyvät mielipidemuuttajat. Huoli yli 65-vuotiaiden osuuden kasvamisesta on tilastollisesti erittäin merkitsevä selittäjä. Väestön ikääntymisestä huolissaan olevien joukko on myös voimakkaammin eläkeiän noston puolella (taulukko 7).

Vertasin työssäjaksamista alimpaan ikäluokkaan eli heihin, jotka uskovat jaksavansa nykyisessä työssään korkeintaan 49-vuotiaiksi. Analyysi on vakioinut muut tekijät, eli vastajan oman iän vaikutus on neutralisoituna tässä. Työssään 55–59-vuotiaiksi jaksavat haluavat vielä edellä mainittua ryhmääkin vähemmän nostaa eläkeikää. He, jotka uskovat jaksavansa 65–60-vuotiaiksi ovat alinta ryhmää myönteisempiä eläkeiän nostohalukkuuden suhteen. Voimakkaimmin eläkeiän nostohalukkuutta selittää, jos usko jaksavansa nykyisessä työssään yli 70-vuotiaaksi. Työssään pisimpään jaksavien riskisuhde 2,0 on ryhmän suurin. Yli 70-vuotiaiksi työssä jaksavista 37 prosenttia on yrittäjiä ja neljäsosa ylempiä toimihenkilöitä ja puolet heistä on opiskellut yli 20-vuotiaaksi (liite 3). Myös aiemman tutkimuksen mukaan nämä ovat työssäjaksamista tukevia seikkoja (esim. Takala ym. 2015). 55–59-

vuotiaiksi työssä jaksavilla on matalampi koulutus ja he ovat useimmiten työntekijäammateissa (liite 3).

Vastaajilla, jotka eivät tiedä, pitäisikö olla oikeus jatkaa työntekoa virallisen eläkeiän jälkeen, on heikompi eläkeiän nostohalukkuus kuin heillä, joiden mielestä tällaista oikeutta ei pitäisi olla (taulukko 7). He, jotka kannattavat tällaista oikeutta, eivät eroa tilastollisesti edellisestä. Pakollisen eläkeiän hyväksyjien eläkeiän nostohalukkuus on heikompa kuin niiden, joiden mielestä tällaista ikää ei pitäisi olla (taulukko 7). Oma halu jatkaa työskentelemään virallisen eläkeiän jälkeen on vahva selittäjä eläkeiän nostohalukkuudelle (taulukko 7). Myös osa-aikaeläkkeestä kiinnostuneiden keskuudessa on korkeampi eläkeiän nostohalukkuus kuin heillä, jotka eivät halua osa-aikaeläkkeelle (taulukko 7).

Viimeisessä vaiheessa lisäsin mukaan eläkeregiiimit, nähdäkseni onko nykyisillä eläkejärjestelmillä vaikutusta eläkeiän nostohalukkuuteen vai ovatko mielipide- ja demografiset muuttujat ainoita selittäjiä. Se, että eläkeregiiimi tuli osaksi askeltavaa mallia, kertoo, että sillä on vahva yhteys *eläkeiän nosto* -muuttuun. Se puolestaan tarkoittaa, että eläkeregiiimeillä on merkitystä eläkeiän nostohalukkuuden selittäjänä. Se ei myöskään juuri muuttanut mallin 2 riskisuhdekertoimia, mikä tarkoittaa, että eläkeregiiimit selittävät eläkeiän nostohalukkuutta myös muista aiemmista tekijöistä irrallaan. Mallin 2 mielipidemuuttujien lisäämisen jälkeen mallin 1 riskisuhdekertoimet liikahtivat enemmän, joskin hyvin maltillisesti, sillä mallin 2 muuttujat selittivät osan mallin 1 demografisten muuttujien riskeistä. Regiimien lisäämisen jälkeen selkein muutos tapahtui koulutusiän riskisuhdekertoimista, mikä johtunee siitä, että koulutusjärjestelmät vaihtelevat eri regiimeissä.

Kaikkien *eläkeregiiimi*-muuttujan luokkien välillä on tilastollista eroa toisiinsa. Vertaan muita regiimejä liberaaliin regiimiin. Kaikissa muissa regiimeissä ja regiimien ulkopuolisissa maissa eläkeiän nostohalukkuus on heikompa kuin liberaalissa regiimissä. Toisin sanoen korkein eläkeiän nostohalukkuus on liberaalissa regiimissä. Kaikkein heikoin eläkeiän nostohalukkuus (OR 0,3 tai $3,3^{-1}$) on regiimien ulkopuolisissa maissa ja regiimeistä maltillisten eläkkeiden regiimissä.

Kun regressiomalliin lisättiin uusia muuttujia, ei vanhojen selitysvoima juurikaan heikentynyt. Malli on jokaisessa vaiheessaan tilastollisesti erittäin merkitsevä. Myönteisten havaintojen oikein luokittelun onnistuneisuus ja selitysaste paranevat mallia 3 kohti. Selitysaste on lopuksi 12–17 prosentin välillä. Mallilla ei ole eroa perusjoukkoon. Liitteessä 2 olevassa taulukossa on koottuna mallin tunnusluvut tarkemmin.

Taulukko 7 Hierarkkinen binäärinen logistinen regressioanalyysi myönteisesti eläkeiän nostamiseen suhtautumisesta (% EU27-maat, n=12 298)

		Malli 1		Malli 2		Malli 3		
		sig.	OR	sig.	OR	sig.	OR	
Siviilisäätty	avioliitto	***	1	**	1	**	1	
	avoliitto	-	1,0	*	0,9	**	0,8	
	naimaton	**	1,2	-	1,1	-	1,1	
	eronnut	***	1,3	-	1,2	-	1,2	
	leski	-	0,8	-	0,7	-	0,7	
	muu	-	0,8	-	0,8	-	1,0	
Ikä, jolloin koulutus loppunut	ei koulutusta	***	1	***	1	***	1	
	korkeintaan 15 v	-	0,5	-	0,6	-	0,7	
	16 - 19 v	-	0,6	-	0,9	-	0,9	
	20 v tai yli	-	0,9	-	1,1	-	1,2	
	eos	-	2,5	-	2,6	-	2,4	
Sukupuoli	mies		1		1		1	
	nainen	***	0,7	***	0,8	***	0,8	
Ikä	15 - 24	***	1	***	1	***	1	
	25 - 34	-	0,9	-	0,9	-	0,9	
	35 - 44	-	0,9	-	0,9	-	0,9	
	45 - 54	-	1,0	-	0,9	-	0,9	
	55 - 64	**	1,3	-	1,1	-	1,1	
	65 -	***	3,0	***	2,1	***	2,1	
Sosioekonominen asema	yrittäjä	***	1	***		***	1	
	ylempi toimihenkilö	***	1,6	-	1,1	-	1,2	
	alempi toimihenkilö	***	1,6	***	1,3	***	1,3	
	työntekijä	***	1,3	***	1,2	***	1,2	
Yhteiskunnallinen asema	matalin	***	1	***		***	1	
	keskitaso	-	1,0	-	0,9	*	0,9	
	korkein	***	1,3	-	1,1	-	1,1	
Huoli yli 65-v osuuden lisääntymisestä	ei huolissaan			***		***	1	
	huolissaan			***	1,4	***	1,4	
	eos			-	1,0	-	1,0	
Ikä, johon asti jaksaa nykyisessä työssä	korkeintaan 49 v			***	1	***	1	
	50 - 54 v			-	1,0	-	1,0	
	55 - 59 v			**	0,7	**	0,7	
	60 - 64 v			-	1,0	-	1,0	
	65 - 69 v			**	1,4	*	1,3	
	70 v tai enemmän			***	2,2	***	2,0	
Oikeus työskennellä eläkeiän jälkeen	ei pitäisi olla			***	1	**	1	
	pitäisi olla			**	1,2	-	1,1	
	eos			*	0,8	*	0,8	
Halu työskennellä eläkeiän jälkeen	ei halua			***	1	***	1	
	haluaa			***	1,6	***	1,6	
	eos			-	1,0	-	1,0	
Pakollisen eläkeiän hyväksyntä	ei hyväksy			***	1	***	1	
	hyväksyy			***	0,8	**	0,8	
	eos			-	1,2	-	1,2	
Osa-aikaeläkkeen houkutus	ei houkuttele			***	1	***	1	
	houkuttelee			***	1,9	***	1,8	
	eos			-	1,1	-	1,2	
Eläkeregimi	liberaali					***	1	
	korporatistinen					***	0,6	
	pakollinen yksityinen					**	0,8	
	maltilliset eläkkeet					***	0,5	
	Suomi					***	0,4	
	muut maat					***	0,3	
Vakio			-	0,6	*	0,2	-	0,4

	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Selitysaste	4-6	11-15	12-17
Muutosten merkitsevyys	***	***	***
Luokittelun onnistuneisuusprosentti	14 %	32 %	35 %

5.3 Yhteenveto

Eläkeiän nosto ei ole kovin suosittu eläkereformi EU-alueella. Sitä kannattaa 35 prosenttia alueen kansalaisista (taulukko 6). Myönteisyys eläkeiän nostoa kohtaan lisääntyy iän myötä ja on voimakkaimmillaan yli 65-vuotiailla työssäkävillä. Sosioekonomisista ryhmistä eläkeiän nosto kiinnostaa vähiten yrittäjiä, mutta heille se ei ole myöskään työskentelyä rajoittava tekijä, sillä yrittäjä voi jatkaa työskentelyä myös eläkkeellä. Keskiluokka on vähemmän kiinnostunut eläkeiän nostosta kuin yhteiskunnallisesti alimpaan kolmannekseen itsensä sijoittavat. Huoli yli 65-vuotiaiden osuuden lisääntymisestä yhteiskunnassa lisää eläkeiän nostohalukkuutta.

He, jotka arvoivat jaksavansa työssään vain 55–59-vuotiaiksi asti näyttävät suhtautuvan negatiivisimmin eläkeiän nostoa kohtaan. Myönteisimpien joukossa ovat puolestaan he, jotka uskovat jaksavansa työssään aina yli 70-vuotiaiksi asti. Työssäjaksamisella ja työhyvinvoinnilla onkin tärkeä merkitys yksilön päätöksessä jatkaa työssä yli eläkeiän. Halu jatkaa työssä yli eläkeiän ja kiinnostus osa-aikatyöhön ovat myös voimakkaasti yhteydessä eläkeiän nostohalukkuuteen. Heistä, joita osa-aikaeläke ei houkuttele, vain 22 prosenttia ovat myönteisiä eläkeiän nostoa kohtaan (taulukko 6).

Eläkeregiiimi osoittautui selittäväksi tekijäksi eläkeiän nostohalukkuudelle. Voimakkain myönteisyys eläkeiän nostoa kohtaan on liberaalissa regiimissä. Pienin kannatus oli eläkeregiiमितheorian ulkopuolisissa muissa Euroopan maissa ja varsinaisista regiimeistä maltillisten eläkkeiden regiimissä. Suomessa kannatus on kolmisenkymmentä prosenttia.

Ristiintaulukoinnin ja logistisen regressioanalyysin tulokset tukivat toisiaan, mikä vahvistaa tulosten merkittävyyttä. Ristiintaulukossa kaikki muut syötetyt muuttujat paitsi siviilisääty olivat tilastollisesti merkitseviä. Logistisessa regressioanalyysissä siviilisäädyistä vain avioliitossa ja avoliitossa elävien välillä oli pieni ero niin, että avioliitossa elävien eläkeiän nostohalukkuus oli vähäisempää. Sen iän perusteella, jolloin koulutus on loppunut, on tämän analyysin avulla hankala tehdä johtopäätöksiä muuttujan luokkien välisten erojen tilastollisten merkitsevyyksien alhaisuuden takia, mutta näyttäisi siltä, että myönteisyys eläkeiän nostoa kohtaan kasvaa koulutustason noustessa. Miehet ovat naisia myönteisempiä eläkeiän nousua kohtaan.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA JATKOTUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitkä tekijät selittävät eläkeiän nostohalukkuutta EU27-alueella. Eläkeiän nosto on nähty monissa tutkimuksissa välttämättömäksi keinoksi vastata väestön ikääntymisen mukanaan tuomiin haasteisiin. Tutkimuskysymyksiäni olivat

1. Mitkä demografiset muuttujat selittävät eläkeiän nostohalukkuutta EU27-alueella?
2. Mitkä eläkkeisiin liittyvät mielipideväittämät selittävät voimakkaimmin eläkeiän nostohalukkuutta EU27-alueella?
3. Selittääkö eläkeregimi eläkeiän nostohalukkuutta EU27-alueella?

6.1 Iän myötä eläkeiän nostaminen alkaa houkutella

Demografisista muuttujista ikä on regressioanalyysin voimakkain selittäjä eläkeiän nostohalukkuudelle (taulukko 7). Yli 65-vuotiaista työssäkäyvistä yli puolet kannattaa eläkeiän nostoa (taulukko 6). Myös EVAn asennetutkimuksessa (Torvi ja Kiljunen 2005, 41) havaittiin, että haluttu eläkeikä nousee oman iän myötä ja Forman ym. (2007, 38) tutkimuksen mukaan eniten eläkeiän korottamisen kannalla ovat jo eläkkeellä olevat ikääntyneet, joten tulokseni ovat siltä osin linjassa aiemman tutkimuksen kanssa. Iällä on havaittu olevan ylipäätään voimakas yhteys asenteisiin ja arvoihin (Erola 2004, 181).

Vanhimmasta ikäluokasta kolmasosa on yrittäjiä, kun taas alle 35-vuotiailla yrittäjäyys on vähäistä (liite 3). Yrittäjien kiinnostus eläkeiän nostoa kohtaan on heikompaa kuin alemmilla toimihenkilöillä tai työntekijöillä (taulukko 7). Yrittäjä voi jatkaa työntekoa myös eläkkeellä (työeläke.fi), joten eläkeikä tai sen nosto ei ehkä ole heille yhtä merkityksellinen asia. Lisäksi yrittäjillä on palkansaajia paljon paremmat mahdollisuudet vaikuttaa oman työnsä määrään ja sen rytmittämiseen.

Nuorin ja vanhin ikäryhmä eroavat myös sen mukaan, että nuorista vain kolmasosa haluaisi työskennellä eläkeiän jälkeen, kun taas vanhimmista melkein puolet (liite 3). Eläkeiän lähestyessä työuran jatkaminen varmasti alkaa kiinnostaa, mikäli työkykyä vielä riittää. 55–64-vuotiaista puolet uskoo jaksavansa nykyisessä työssään vielä 65–69-vuotiaaksi ja yli 65-vuotiaista 60 prosenttia uskoo jaksavansa nykyisessä työssään yli 70-vuotiaaksi (liite 3). Tämä on hieno tulos ainakin työurien pidentämistä tavoittelevien tahojen mielestä. Tulisikin kiinnittää huomiota siihen, etteivät ageistiset asenteet estä heitä jatkamasta uraansa.

Kiinnostava tulos on myös, että vain kolmasosa 15–24-vuotiaista ovat myönteisiä eläkeiän nostoa kohtaan (taulukko 6). Edellä mainituista nuorista 60 prosenttia ei ole huolissaan

yhteiskunnan ikääntymiskehityksestä (liite 3). Tulos viittaa siihen, etteivät nuoret ole kovin tietoisia meneillä olevasta ikääntymiskehityksestä, huoltosuhteen muutoksesta ja lankeavasta maksutaakasta. Nuorten kielteisyys eläkeiän nostolle voi viitata myös haluun eläköityä ajoissa, kuten Julkunenkin (2005, 80) oli tutkimuksessaan havainnut. Tämä puhuu tarpeesta korjata eläkejärjestelmää tasa-arvoisemmaksi niin, että vaikka eläkeikä nousisi elinajan pitenemisen mukana, olisi kuitenkin eläke jolle jäädä.

Aineiston nuorimmilla on lähtökohtaisesti kaikilla ainakin toisen asteen koulutus, kun taas aineiston vanhimmista kolmasosa on ollut enintään 15-vuotias kokopäiväisen koulutuksen loppuessa (liite 3). Sukupolvi toisensa jälkeen on ollut edellistä koulutetumpaa, mutta nykyisen taantumana nuoren sukupolven kiinnittyminen työmarkkinoille on ollut vaikeampaa ja tulokehitys hitaampaa (Kinnunen ja Mäki-Fränti 2016). Koulutus ei olekaan enää tae hyvästä tulokehityksestä, mikä tulee vaikeuttamaan myös eläketulon karttumista, sillä järjestelmä perustuu pitkän työuran normille (mt.).

Miehet ovat naisia myönteisempiä eläkeiän nostoa kohtaan, mutta juuri naisten eläkeikä pitäisi saada nousuun. Tällä hetkellä monissa EU-maissa naisten eläkeikä on miehiä alhaisempi ja/tai niitä alentaa lasten lukumäärä (taulukko 1). Naisten eläkeikää ollaankin harmonisoimassa laajalti EU27-alueella tulevina vuosikymmeninä (etk.fi a). On hyvin tärkeää naisten eläketurvan ja -tasa-arvon vuoksi, että heidän eläkkeensä kertyy jatkossa samalta ajalta kuin miestenkin, koska on usein niin, että naisten kertymä työvuosien aikana on matalampaa paitsi palkoista johtuen, mutta myös katkonaisempaa perhevapaista johtuen. Jo työuran aikana tapahtuviin eroihin eläkekertymissä voidaan puuttua esimerkiksi perhevapaajärjestelmiä muokkaamalla niin, että ne ottavat paremmin huomioon molemmat vanhemmat ja vanhempien työnantaja(maksu)t. Tätä kautta myös työllisyysaste paranee, ja julkista taloutta saadaan tasapainotettua muutenkin, kuin pelkkää eläkejärjestelmää korjailemalla.

Itsensä yhteiskunnallisen aseman mukaan keskitasolle määrittelevät ovat vähemmän kiinnostuneita nostamaan eläkeikää kuin matalimmalle tasolle itsensä sijoittavat. Aiemman tutkimuksen valossa on käynyt esiin, että matalimmissa sosiaalisissa luokissa olevien on pakko jatkaa työntekoa mahdollisimman pitkään, jotta he saisivat kerrytettyä edes pienen kohtuullisen eläkkeen. Vaikka keskitasolla on siirrytty todennäköisemmin korkeamman koulutuksen jälkeen myöhemmin töihin, ja mahdollisesti vähemmän fyysisesti rasittavaan työhön, olisi keskitasoisille paitsi työssäjaksamisen kannalta mahdollista jatkaa työssä pi-

dempään, myös matalampaan tasoon verrattuna todennäköisemmin varaa jäädä eläkkeelle aiemmin nauttimaan kolmannesta iästä. Monissa maissa onkin luotu kannustimia, jolloin eläke kertyy virallisen eläkeiän jälkeen suuremmalla karttumaprosentilla. Tällä pyritään kannustamaan erityisesti työkykyisiä hyväosaisia jatkamaan töissään vähän pidempään. Oksasen (2014, 72) mukaan kartumat nostavat eläkkeellejäämisikää, mutta eläkemaksuja ei tällöin voisi alentaa, jotta olisi varaa kustantaa nämä kartumat. Pelkkä vanhuuseläkkeen alaikärajan nosto ilman karttuvia mahdollistaa maksujen alentamisen ja vahvistaa järjestelmän rahoitusta (mt.).

6.2 Työssään jaksavat ovat eläkeiän noston puolella

Työssäjaksamismuuttujalla oli sekä aineiston toiseksi pienin että aineiston suurin kannatusprosentti. Kielteisin suhtautuminen eläkeiän nostoon oli heillä, jotka uskovat jaksavansa nykyisessä työssään vain 55–59-vuotiaiksi (21 prosenttia myönteisiä vastauksia) (taulukko 6). Myönteisin suhtautumien eläkeiän nostoon taasen oli heillä, jotka uskovat jaksavansa nykyisessä työssään yli 70-vuotiaiksi (58 prosenttia myönteisiä vastauksia) (taulukko 6). Työssäjaksaminen on siis tärkeä tekijä, mutta myös jakava. Työssäjaksaminen onkin asia, johon tulee muistaa kiinnittää huomiota pelkkien numeraalisten eläkeiän korotuksien lisäksi. Takalan ym. (2015, 21) selvityksessä havaittiin työhön liittyvien tekijöiden olevan yksilöön liittyvien tekijöiden sijaan merkityksellisempiä työuran jatkamisen kannalta. Työpäikältä saatu tuki, sosiaalinen pääoma, oikeudenmukaisuuden kokemus ja mahdollisuus vaikuttaa omiin työaikoihin edesauttavat työuran jatkamista (Takala 2015, 21). Reilu kolmasosa työssään yli 70-vuotiaiksi jaksavista ovat yrittäjiä ja neljäsosa ylempiä toimihenkilöitä (liite 3). Puolet heistä on myös korkeakoulutettuja (liite 3). Voi siis olettaa heidän työnsä joustavan niin, että työn jatkaminen yli eläkeiän on myös mahdollista.

Vastaajat kokevat useimmiten jaksavansa nykyisessä työssään 65–69-vuotiaiksi (taulukko 4). Todellinen eläkkeellejäämisikä on kuitenkin EU-alueella 61 vuotta (Gil-Alonso 2012, 38). Päättäjien ja työnantajien tulisikin tehdä työelämään parannuksia, joiden avulla työntekijät voisivat tehdä töitä eläkeiän jälkeenkin, jos niin haluavat. Tämä edellyttäisi esimerkiksi sitä, ettei ikääntyviä työntekijöitä eroteta omaksi ryhmäkseen tai irtisanota. Vanhojen työntekijöiden nostaminen erilliseksi ryhmäksi on omiaan lisäämään sukupolvikonfliktin mahdollisuutta (Jyrämä ym. 2009, 156).

Voimakas selittäjä eläkeiän nostohalukkuudelle on vastaajan halukkuus jatkaa työskentelyä virallisen eläkeiän jälkeen. Jopa puolet heistä, jotka haluavat itse jatkaa työskentelyä viral-

lisen eläkeiän jälkeen, ovat halukkaita myös nostamaan eläkeikää (taulukko 6). Vastaukset heijastavatkin hyvin vastaajien omaa elämäntilannetta. Koska eläkeiän nostoa kannattaa vain puolet, ymmärtävät he kuitenkin, ettei se ole kaikille mahdollista. Työskentelystä eläkeiän jälkeen olivat kiinnostuneita 35 prosenttia työssäkävivistä miehistä ja 30 prosenttia työssäkävivistä naisista EU27-alueella (taulukko 4). Nelisenkymmentä prosenttia niistä vastaajista, joita osa-aikaeläkejärjestelyt houkuttelivat, olivat myös myönteisiä eläkeiän nostoa kohtaan (taulukko 6). Sen sijaan henkilöistä, joita osa-aikaeläke ei kiinnostanut, vain parikymmentä prosenttia oli valmis nostamaan eläkeikää (taulukko 6). Osa-aikaeläke kiinnosti 65 prosenttia EU27-alueen miehistä ja 66 prosenttia alueen naisista (taulukko 4). Osa-aikaeläke voisikin siis olla kansalaisten näkökulmasta mieluisa tapa jatkaa mukana työelämässä.

Yli 65-vuotiaiden osuuden kasvulla on vaikutusta huoltosuhteeseen. Huolissaan tästä kehityksestä on 45 prosenttia EU27-alueen työssäkävivistä kansalaisista. Koko alueella ikään-tytmiskehitys ei olekaan yhtä voimakasta. Esimerkiksi Saksassa, Belgiassa, Italiassa, Kreikassa ja Skandinaviassa ikään-tytmiskehitys on jo pitkällä, kun taas Bulgariassa, Unkarissa ja Baltiassa eläkeläisten lukumäärä ei tule kasvamaan matalammasta eliniänodotteesta johtuen (Gil-Alonso 2012, 46). Huoli väestön ikääntymisestä on yksi voimakkaimmista selittäjistä eläkeiän nostohalukkuudelle. Mikäli olisi tarvetta saada kansalaiset eläkeiän nostoreformin kannalle, kannattaisi päättäjien lisätä tietoisuutta yhteiskunnan ikään-tytmiskehityksestä.

6.3 Regiimit ovat yhä olemassa

Aiemmasta hyvinvointimalliperinteestä poiketen käytiin uudenlaista eläkeregiiimijaottelua. Siinä on otettu klassista Esping-Andersenin jaottelua tarkemmin huomioon EU-maiden erot eläkejärjestelmien suhteen, mikä palveli tutkimusasetelmaani parhaiten. Soede ja Vrooman (2008) eivät löytäneet liberaalin, korporatistisen ja sosiaalidemokraattisen regiimin rinnalle välimerellistä tai itä-eurooppalaista eläkeregiiimiä vaan neljä uutta regiimiä. Ne ovat liberaali, korporatistinen, maltilliset eläkkeet ja pakollinen yksityinen. Näiden eläkeregiiimien lisääminen logistiseen regressioanalyysiin paransi mallin selittävyysastetta. Näin ollen eläkeregiiimin voi sanoa selittävän eläkeiän nostohalukkuutta. Suurin kannatus eläkeiän nostoon on liberaalissa regiimissä, johon Iso-Britannia ja Irlanti kuuluvat. Siellä 52 prosenttia kansalaisista on myönteisiä eläkeiän nostoa kohtaan, ja se on regressioanalyysin mukaan regiimeistä voimakkaimmin myönteinen. Iso-Britannia ja Irlanti ovat poikkeuksellisia muihin Euroopan maihin verrattuna, sillä siellä toisen pilarin eläkkeiden

merkitys eläketuloista on ensimmäistä pilaria suurempi (Eckstein 2001, 9). Koska siellä eläketurva perustuu pääosin työntekijöiden yksityisiin toisen pilarin eläkevakuutuksiin, on eläkkeen tasokin sitä parempi, mitä enemmän ja mitä kauemmin töitä tekee. Isossa-Britanniassa myös myöhäisen eläkkeen etuutta on korotettu, mikä osaltaan tekee kansalaiset myönteisemmiksi oman työuransa pidentämiseen loppupäästä (OECD 2011, 63).

Vähiten myönteisyyttä eläkeiän nostoa kohtaan on eläkeregiiimien ulkopuolisissa maissa, joissa myönteisiä vastauksia oli 16 prosenttia (taulukko 6). Lisäksi niiden riskisuhdekerroin oli aineiston pienin, 0,3 tai käänteislukunaan -3,3 verrattuna liberaaliin regiimiin (taulukko 7). Muiden maiden kansalaisten ”riski” olla eläkeiän nostoa vastaan on siis kolme kertaa suurempi kuin liberaalien maiden kansalaisten. Eläkeregiiimien ulkopuolelle jäivät Viro, Latvia, Liettua, Slovenia, Malta, Kypros, Bulgaria ja Romania. Näille maille on yhteistä se, että useimmat niistä ovat entisiä neuvostomaita, ja niiden sosiaali- ja eläkepolitiikka onkin päässyt muodostumaan ja kehittymään länsieurooppalaiseen muotoon vasta 1990-luvulta alkaen. Näin ollen niissä sekä eläkeikä että eläketulon taso ovat alhaisia. Eläkeiän nosto ei ymmärrettävistä syistä houkuta, sillä myös maiden ansiotaso on EU:n keskitasoa alhaisempi, ja näin ollen, eläke ei edes kertyisi merkittävästi muutaman lisävuoden aikana. Kuitenkin, muiden maiden ryhmä ei pohjaudu Soeden ja Vroomanin teoriaan, joten pitää ottaa huomioon mahdollisuus, että ne kuuluisivat jo olemassa oleviin neljään teoreettiseen regiimiin.

Liberaalissa regiimissä huoli yli 65-vuotiaiden osuuden kasvamisesta oli regiimeistä pienin (liite 3), vaikkakin Gil-Alonson (2012, 46) mukaan Irlanti tulee ikääntymään nopeasti. Ehkä ei olekaan syytä olla huolissaan huoltosuhteen muutoksen vaikutuksesta eläkejärjestelmään, sillä siellä ikääntyvien osuuden kasvaminen ei rasita eläkemenoilta valtion taloutta samalla tavalla. Liberaaliin systeemiin kuuluu eläkkeiden kerryttäminen yksityisten toisen pilarin vakuutusten avulla, joiden maksuista vastaavat työntekijät ja työnantajat yhdessä irrallaan valtion budjetista. Myös kolmannen pilarin merkitystä pyritään kasvattamaan. Pakollisen yksityisen regiimi, johon kuuluvat Ruotsi, Tanska, Alankomaat, Puola ja Unkari, ei erotu pienimmillä tai suurimmilla luvuilla (liite 3). Myönteisyyttä eläkeiän nostoa kohtaan on kuitenkin hieman yli EU-keskitason, 43 prosenttia (liite 3). Näissä maissa eläkeikä on jo korkea ja ikääntymiskehitykseen on jo reagoitu eläkepoliittisin keinoin. Korporatistista regiimiä kuvaa suurin pakollisen eläkeiän hyväksyntä ja pienin kannatus oikeudelle työskennellä virallisen eläkeiän jälkeen (liite 3). Maltillisten eläkkeiden regiimissä ollaan muita regiimejä useammin kielteisiä eläkeiän nostoa kohtaan. 75 prosenttia alueen

kansalaisista ei halua nostaa eläkeikää (liite 3). Regiimiin kuuluvien matalan julkisen eläkkeen maissa Slovakiassa, Tshekissä ja Belgiassa kannatus eläkeiän nostolle on siis EU-alueen matalinta (kuvio 2). Siellä myös työssäjaksaminen on huonoimmalla tolalla ja halu työskennellä eläkeiän jälkeen pienintä (liite 3). Jälleen siis työssäjaksaminen nousee tärkeäksi tekijäksi eläkeiän nostohalukkuuden selittäjänä.

6.4 Jatkotutkimuskysymykset

Jatkossa pyrkisin täydentämään analyysiä koulutuksen vaikutuksesta paremmilla muuttujilla. Koulutus oli aiemmissa tutkimuksissa koettu merkitykselliseksi tekijäksi eläkkeellesiirtymisille. Korkeakoulutettujen eläkeaikeista onkin paljon aiempaa tutkimustulosta, ja sen perusteella on nähtävissä eriarvoistumiskehitystä, jossa korkeakoulutetut ja hyväpalkkaiset kolmasikäiset voivat jäädä ennaikaiselle eläkkeelle. Sen sijaan matalammin koulutetuilla ei ole tällaista mahdollisuutta, sillä heidän täytyy jaksaa viralliseen eläkeikään asti, jotta eläke-etuudesta kertyisi edes kohtuullinen. Heidän työnsä taasen saattaa olla sen luontoinen, ettei sitä ole fyysisesti mahdollista jatkaa korkeaan ikään asti. Omia tuloksiani olisi voinut tulkita helpommin, mikäli olisi ollut tiedossa vastaajien koulutusaste. Tästä aineistosta sitä ei kuitenkaan ollut mahdollista saada. Empiiriseen analyysiin olisi myös hyvä lisätä muuttujana vielä maiden tai regiimien nykyiset eläkeiät. Näin voisi paremmin arvioida, millainen vaikutus kyselyn teon aikaisella eläkeiällä oli eläkeiän nostohalukkuuteen.

Kirjallisuuden perusteella ja nykyisistä eläkejärjestelmistä näkee myös lasten lukumäärän merkityksen eläkkeellejäämisaikeisiin. Lasten lukumäärällä on suuri merkitys varsinkin naisten eläkeikään, eläkekarttumaan sekä myös aikaistettuun eläkkeelle jäämiseen, sillä usein iäkkäille naisille lankeaa lastenlasten hoivavastuu. Tulisikin kehittää hoivapalveluja myös ikääntyvien läheisille, jottei hoivavastuu tule ikääntyvien työuran jatkamisen esteeksi (Julkunen ja Pärnänen 2005, 25).

Aineistoa täydentämällä olisi mahdollista tutkia tarkemmin työhyvinvoinnin vaikutusta työurien pidentämiseen ja eläkeiän nostohalukkuuteen. Myös tämä analyysi tukee työhyvinvoinnin merkitystä: he, jotka kokevat jaksavansa työssään pisimpään, olisivat myös valmiimpia nostamaan eläkeikää. Kirjallisuuskatsauksen perusteella eläkeiän nostaminen ei kuitenkaan ole riittävä keino työurien pidentämiseen. Työuria voi pidentää eri tavoin, mutta kiistatta on mahdollista pidentää niitä keskeltä ja lopusta parantamalla työhyvinvointia. Työhönosallistumisasteen nousu nähdään välttämättömäksi, jotta julkiset taloudet kestävät tulevan ikärakenteen muutoksen.

7 POHDINTAA

Future public pension system sustainability will only be achieved by combining different employment, immigration, retirement age, economic productivity, and pension policies.

(Gil-Alonso 2012, 48)

Aiheesta tehtyyn tutkimukseen perehdyttyäni on käynyt selväksi, että eläkeiän nosto on välttämätön, muttei yksinään riittävä reformi eläkejärjestelmän kestävyys turvaamiseksi. Ihmisten eläessä pidempään terveempinä, myös työurien on mahdollista jatkaa loppupäästä. Eläkejärjestelmän kannalta tavoiteltavaa olisi, ettei pidempi elinikä tarkoittaisi enempää eläkevuosia. Suurin osa Euroopan eläkejärjestelmistä on jakoperusteisia, joissa tämän päivän työikäiset maksavat tämän päivän eläkeläisten eläkkeet; samalla kun osissa Euroopan maista he vielä rahastoivat omia eläkkeitään varten. Nopealla laskutavalla voi päätellä, että jotain on tehtävä, jottei pienevään työikäiseen väestöön kohdistu kohtuuton maksutaakka.

Eläkejärjestelmiä voi muokata myös monella muulla tapaa kuin nostamalla eläkeikää. Eläkeikä oli kuitenkin mielenkiintoinen tutkimuskohde, sillä vaikka se reformina on helppo kansalaisten käsittää, ei se useinkaan saa helposti kannatusta. Meillä kaikilla kun on toive päästä eläkkeelle riittävän ajoissa. Eläkkeitä voikin muokata muun muassa myös eläkemaksuja korottamalla tai eläkkeiden tasoa heikentämällä. Nämäkään eivät ole miellyttäviä reformeja, sillä ne heikentävät kulutusmahdollisuksiamme joko jo työikäisinä tai viimeistään eläkeläisinä. Eläkejärjestelmiä muokatessa tuleekin ottaa huomioon eri tasearvonäkökulmat. Miten muutokset kohtelevat naisia, eri sukupolvia, pienituloisia tai vaikeasti työllistyviä? Pitää varoa, ettei joku pidennä työuraansa loppupäästä vain siksi, ettei hänellä ole varaa siirtyä eläkkeelle.

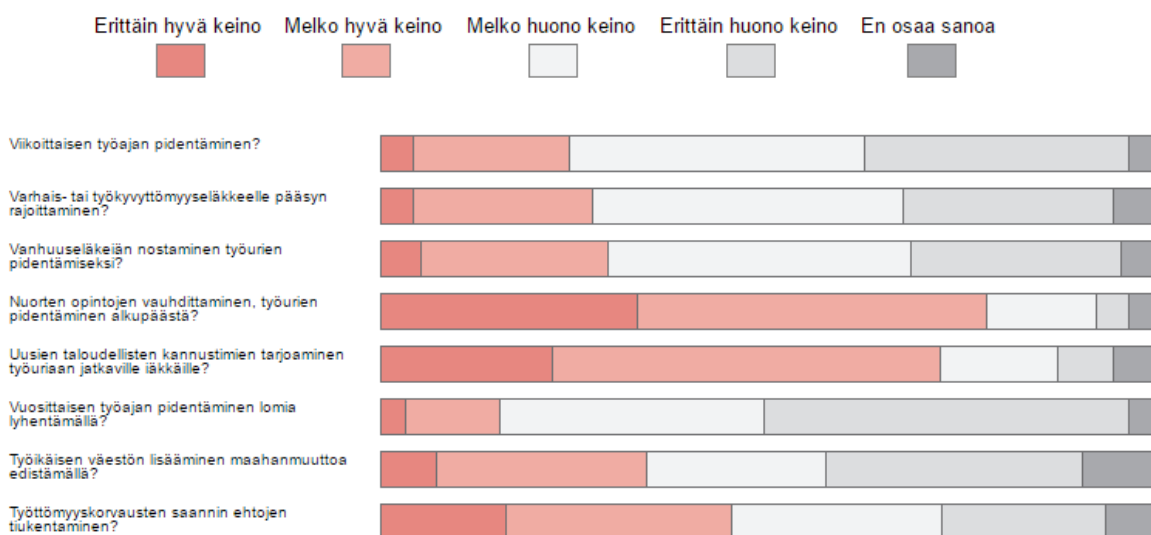
Väestön ikääntyminen aiheuttaa paineita myös muiden sosiaaliturvajärjestelmien päivittämiseen. Ikääntyvien määrän kasvu tarkoittaa myös hoivapalvelujen tarpeen kasvua. Yli 80-vuotiaiden määrä kasvaa ennennäkemättömän suureksi. Valtioiden taloudet ympäri Euroopan ja laajemminkin painivat kasvavien kulujen ja pienenevien veronmaksajasukupolvien kanssa. Tähän ratkaisuksi on ehdotettu työhönosallistumisasteen nousua.

On ymmärrettävä, ettei työvoiman kysyntä nouse automaattisesti mekaanisesti työvoiman määrää kasvattamalla. Uusien työpaikkojen lisäämisen resepti on kuitenkin tämän pro gra-

dun ulottumattomissa. Eri vaihtoehtoja on kuitenkin hyvä punnita, ja näistä valtiot sitten kokoavat omaan politiikkaansa sopivan yhdistelmän.

Millaisina pidätte seuraavia keinoja Suomessa tehtävän työn lisäämiseksi:

Vuosi 2015

Kuvio 4 Suomalaisen mielestä hyviä keinoja työurien pidentämiseksi EVAn asennetutkimuksen mukaan

Lähde: EVAn arvopankki

Kaiken kaikkiaan työuria voidaan pidentää alusta, keskeltä ja lopusta helpottamalla nuorten pääsyä opintoihin, helpottamalla vastavalmistuneiden työllistymistä, kehittämällä osaamista ja työssä jaksamista läpi työuran, parantamalla työllisyyttä kaikissa ikäluokissa, vähentämällä työkyvyttömyyseläkkeitä ja myöhentämällä niiden alkamisikää sekä osatyökykyisten työllisyyttä parantamalla (tela.fi a). Suomalaiset¹¹ pitävät työurien pidentämistä alku- ja loppupäästä parhaimpina vaihtoehtoina (kuviokuva 4).

Suomalaiset ovat siinä oikeassa, että matalimmat työhönsallistumisasteet ovat nuorimmilla ja vanhimmilla ikäluokilla. Kuitenkaan pelkästään heidän työllisyyteensä keskittymällä, opiskeluaikojen lyhentämällä tai eläkettä lykkäämällä, ei saada suurta vaikutusta aikaiseksi, sillä heitä on myös lukumääräisesti vähän. Asiaa pohdittuani olen kallistumassa siihen suuntaan, että työuria olisi tehokkainta pidentää keskeltä. Kun työllisyysastetta nostetaan sieltä, missä tällä hetkellä on suurin massa, siis 25–54-vuotiaiden osalta, ovat vaikutuksetkin paljon merkittävämmät. Nyt tuon ryhmän työllisyysaste on noin 85 prosenttia, kun

¹¹ Olen tarkoituksella käyttänyt paljon Suomessa tehtyä tutkimusta lähteistönä, sillä suomalaisen tutkimuksen vahvuutena on mahdollisuus yhdistää kyselyaineistoja rekisteriaineistoihin (Takala ym. 2015). Suomessa tehdään paljon laadukasta eläkeaiheista tutkimusta niin kotimaan eläkejärjestelmästä kuin myös Euroopan alueen eläkejärjestelmistä, joten sitä oli ilo käyttää.

1980-luvun lopulla se oli lähellä 90 prosenttia. Tuossa ryhmässä parin prosenttiyksikön parannus tarkoittaa kymmeniä tuhansia uusia työllisiä. (Hs.fi.)

Työuria voidaan siis tilastollisesti pidentää parhaiten keskeltä. Kestäviä keinoja tähän ovat työhyvinvoinnin ja naisten töihin osallistumisen huomioon ottaminen. Työkyvyttömyyseläkkeiden määrän puolittuminen pidentäisi työuria 1,5 vuodella (kansanuutiset.fi). Myös osatyökykyisten työllistymisen parantamisella ja osa-aikatyöntekijöiden siirtymisellä koikaikatyöhön olisi merkitystä työurien pidentämiselle, eikä sovi unohtaa nuorten auttamista työuran alkuun.

Olisi tärkeää siirtyä konkreettisiin toimiin työurien pidentämiseksi järjestelmiä päivittämällä. Työurien pidentäminen nimittäin nähdään tärkeänä keinona ylläpitää kansalaisten arvostamia sosiaaliturvajärjestelmiä huoltosuhteen heiketessä. Myös syntyvyyden kasvu nähtiin monessa tutkimuksessa tärkeäksi keinoksi vastata huoltosuhteen heikkenemiseen, mutta sitä olisi syytä tarkastella globaalien vastuun ja kestävä kehityksen näkökulmista. Missään muutoksessa ei saakaan sortua insinöörimäisiin laskelmiin, vaan muutokset tulee tehdä huomioiden taloudellisten seikkojen lisäksi sosiaaliset ja ekologiset seikat.

Hyvinvointivaltioissa on ollut pitkään vahva kannatus sosiaaliturvajärjestelmiä kohtaan ja sukupolvien välinen solidaarisuus on ollut institutionalisoituna niihin. Solidaarisuuden on kuitenkin nähty heikkenevän näissä yhteiskunnissa, mikä on huolestuttava kehityskulku. Vallalla on ollut uusliberalistista talousajattelua, joka korostaa yksilön vapautta ja yksilön oikeuksia. Tämä käy jokseenkin huonosti yhteen sukupolvien välisen solidaarisuuden aatteen kanssa, jos se johtaa siihen, että jokainen sukupolvi pitää huolen itsestään. Hyvinvointivaltion järjestelmät kun perustuvat molemminpuoliselle luottamukselle: kun maksan veroni nyt, saan tukea, kun sitä tarvitsen. Tämän takia sukupolvisopimus on tärkeää hyvinvointivaltion legitimitietin kannalta. Hyvinvointivaltion tuleekin siis olla paitsi taloudellisesti, myös sosiaalisesti kestäväällä pohjalla.

Tulosteni perusteella liberaalissa eläkeregimissä ollaan regiimeistä myönteisimpiä eläkeiän noston suhteen. Liberaalille eläkeregimille on ominaista pienet yhteisistä varoista maksettavat takuueläkkeet ja painotus yksityisesti järjestettyihin toisen pilarin eläkkeisiin. Irlannissa käytetään Euroopan pienin osuus bruttokansantuotteesta eläkkeisiin, vaikka siellä ikääntymiskehitys on nopeaa. Onko se siis päättäjien näkökulmasta kaikkein suotuisin eläkeregimi? Ehkä jopa ihanteellinen tapa järjestää eläkkeet?

Kuitenkin universaalista sosiaaliturvastaan tunnettu Suomi on nähty ikäpolitiikan mallimaana (Julkunen ja Pärnänen 2005, 36), ja se on voittanut korkeita palkintosijoja eläkejärjestelmiä vertailtaessa. Suomen työeläkejärjestelmä on rakentunut aivan poikkeuksellisesti, kun koko ensimmäisen pilarin lakisääteinen, siispä sosiaaliturvaksi laskettava, työeläke on osittain rahastoiva, ansiokatoton, mukana sen hallinnossa ovat työmarkkinajärjestöt ja sitä operoivat yksityiset työvakuutusrahastot (Kari 2008, 84).

Lokakuussa 2016 Suomi sijoittui neljänneksi kansainvälisessä eläkevertailussa. Mercerindeksillä vertaillaan eri maiden eläkejärjestelmiä eläkkeiden riittävyyden, järjestelmän kestävyys ja hallinnon luotettavuuden näkökulmasta. Luotettavuuden ja hallinnon luotettavuuden mittareilla se oli paras. Suomea paremmin sijoittuivat Tanska, Alankomaat ja Australia. Suomen kehitysehdotuksiin kuuluva vähimmäisetuuden nostaminen, eläkemaksujen nostaminen ja rahastoinnin lisääminen. Myös ikääntyneiden parempi työllisyysaste parantaisi Suomen sijoitusta. (Etk.fi c).

Mylesin (2003, 269) näkemyksen mukaan Euroopan unionin askel taloudellisesta unionista sosiaalisesti unioniksi voisi hyvinkin tapahtua ”euro-eläkkeen” kautta. Olisikin mielenkiintoista luoda Suomen, Tanskan ja Alankomaiden eläkejärjestelmien pohjalta ihanteellisen euro-eläkkeen malli.

Syksyllä 2016 eläkekeskustelu indeksileikkauksineen ja keskustelu sukupolvipolitiikasta ja sukupolvien välisestä solidaarisuudesta on virittynyt taas Suomessa. Pro gradu -työni aiheen yhteiskuntapoliittisesta relevanttiudesta ei siis ollut huolta. Muun muassa opiskelija- ja nuorisojärjestöt¹² ovat heränneet siihen, että meidän täytyy itse pitää huolta eläkkeistämme ja se on tehtävä nyt ennen kuin ne vesitetään. Eläkeasiantuntijoiden mukaan eläkejärjestelmä kyllä kestää huoltosuhteen muutoksen, mutta on tehtävä töitä, jotta myös solidaarisuus kestäisi. Meille ja meidän tulee jättää jälkeemme ainakin yhtä hyvä yhteiskunta kuin mitä meillä itsellämme on ollut.

¹² <http://www.syl.fi/2016/04/18/nuorisojarjestot-kimmo-kiljuselle-nyt-riittaa-faktojen-vaaristely/>

AINEISTO

European Commission, Brussels: Eurobarometer 76.2, September-November 2011¹³. TNS OPINION & SOCIAL, Brussels [Producer]; GESIS, Cologne [Publisher]: ZA5566, dataset version 2.0.1, DOI:10.4232/1.12006 (2014).

LÄHTEET

Tekstilähteet

Ahola, Anja (2009): Monta menetelmää, monenlaisia vastauksia. Hyvinvointikatsaus. (20) 2/2009, 54-58. Saatavana:

http://tilastokeskus.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2009_02.html, luettu 31.10.2016.

De Santis, Gustavo (2012): The Demographic Phases and the Almost Ideal Pension System (AIPS). Teoksessa De Santis, Gustavo (toim.): The Family, The Market, or The State? Intergenerational Support Under Pressure in Ageing Societies. Springer Netherlands. Dordrecht 2012, 5–34.

Eckstein, Taina (2001): Väestön ikääntyminen ja eläkejärjestelmäuudistukset EU-maissa. Suomen pankki. Helsinki. Kansantalouselämyksen työpapereita 1/2001. Saatavana: <http://www.suomenpankki.fi/pdf/100481.pdf>, luettu 15.8.2016.

Erola, Jani (2004): Suuret ikäluokat ja solidaarisuus. Teoksessa Erola Jani ja Terhi-Anna Wilska (toim.): Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus. SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä 2004, 181–198. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:952-5478-88-2>, luettu 1.9.2016.

Esping-Andersen, Gøsta (1990): The Three Worlds of Welfare Capitalism. Polity. Cambridge.

Euroopan komissio (2005): Green Paper ”Confronting demographic change: a new solidarity between generations” Euroopan komissio. Saatavana: http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_6_raporlar/1_2_green_papers/com2005_green_paper_confronting_demographic_change.pdf, luettu 15.4.2016.

¹³ Aineistonkeruuvuosi korjattu tekstiin 19.12.2016

- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2012). Intergenerational Solidarity. Publications Office of the European Union. Luxemburg.
- Forma, Pauli, Johanna Kallio, Jukka Pirttilä ja Roope Uusitalo (2007): Kuinka hyvinvointivaltio pelastetaan? Tutkimus kansalaisten sosiaaliturvaa koskevista mielipiteistä ja valinnoista. Kela. Helsinki. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 89.
- GESIS (2014): Eurobarometer 76.2 – Variable Report. GESIS – Leibniz Institute for the Social Sciences. GESIS Variable Reports No. 13/2014.
- Gil-Alonso, Fernando (2012): Ageing and Policies: Pension Systems Under Pressure. Teoksessa De Santis, Gustavo (toim.): The Family, The Market, or The State? Intergenerational Support Under Pressure in Ageing Societies. Springer Netherlands. Dordrecht, 35–58.
- Haavisto, Ilkka ja Pentti Kiljunen (2009): Kapitalismi kansan käräjillä: EVAn kansallinen arvoja asennetutkimus 2009. Taloustieto. Helsinki. Saatavana: http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2010/06/kapitalismi_kansan_karajilla.pdf, luettu 7.12.2015.
- Haavisto, Ilkka (2010): Työelämän kulttuurivallankumous: EVAn arvo- ja asennetutkimus 2010. Taloustieto. Helsinki. Saatavana: http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2010/06/tyoelaman_kulttuurivallankumous.pdf, luettu 7.12.2015.
- Haavisto, Ilkka ja Pentti Kiljunen (2011): Maailman paras maa: EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2011. Taloustieto. Helsinki. Saatavana: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2011/03/Maailman-paras-maa.pdf>, luettu 7.12.2015.
- Haavisto, Ilkka (2013): Kadonneen kasvun metsästäjät. EVAn arvo- ja asennetutkimus 2013. Taloustieto. Helsinki. Saatavana: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2013/03/Kadonneen-kasvun-metsastajat.pdf>, luettu 2.11.2016.
- Hietaniemi, Marjukka ja Suvi Ritola (toim.) (2007): Suomen työeläkejärjestelmä. Eläketurvakeskus. Helsinki. Käsikirjoja 5/2007.
- Jokivuori, Pertti ja Risto Hietala (2007): Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. WSOY.
- Julkunen, Raija (2003): Kuusikymmentä ja työssä. SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

- Julkunen, Raija ja Anna Pärnänen (2005): Uusi ikäsopimus. SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Jyrkämä, Jyrki, Anna Puustelli ja Minna Ylilahti (2009): Ikääntyvän väestön yhteiskunta – visiot, riskit ja ratkaisumallit sosiaaligerontologisessa keskustelussa. Teoksessa Vaarama, Marja (toim.): Ikääntyminen riskinä ja mahdollisuutena. Poliittisen kestävyysden alaryhmän raportti. Valtionneuvoston kanslian raportteja 3/2009. Valtionneuvoston kanslia. Helsinki 2009, 147–170. Saatavana: http://vnk.fi/documents/10616/622958/R0309_Ik%C3%A4%C3%A4ntyminen+riskin%C3%A4+ja+mahdollisuutena.pdf/365c507f-6983-48b0-9110-500d6a0b2453?version=1.0, luettu 15.4.2016.
- Kahma, Nina ja Mervi Takala (2012): Luottamus eläketurvaan. Eläketurvakeskus. Helsinki. Eläketurvakeskuksen raportteja 2012:01. Saatavana: http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/tutkimusjulkaisut/raportit/luottamus_elaketurvaan_7.pdf, luettu 5.3.2016.
- Kari, Matti (2008): Miksi Suomen työeläkejärjestelmä on erinomainen. Yhteiskuntapolitiikka. (73) 2008:1, 84–92.
- Kautto, Mikko (2010): Työurat ja eläketurvan kestävyys. Yhteiskuntapolitiikka. (75) 2010:3, 311–317.
- Kinnunen, Helvi ja Petri Mäki-Fränä (2016): Pitkittynyt taantuma heikentää nuorten sukupolvien asemaa Suomessa. Eurojatalous.fi – Suomen Pankin ajankohtaisia artikkeleita taloudesta. Saatavana: <http://www.eurojatalous.fi/fi/2016/artikkelit/pitkittynyt-taantuma-heikentaa-nuorten-sukupolvien-asemaa-suomessa/>, luettu 25.10.2016.
- Metsämuuronen, Jari (2006): Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. International Methelp Ky. Jyväskylä.
- Myles, John (2003): What justice requires: pension reform in ageing societies. Journal of European Social Policy. (13) 3/2003, 264–269.
- OECD (2011): Pensions at a Glance 2011. Retirement-income systems in OECD and G20 countries. OECD Publishing. Pariisi. Saatavana: http://dx.doi.org/10.1787/pension_glance-2011-en, viitattu 21.4.2016.

- Oksanen, Heikki (2014): Julkisen talouden kestävyysvaje ja eläkeiän nostaminen. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki. VATT tutkimukset 177.
- Palomäki, Liisa-Maria (2013): Suomalaisten mielipiteet eläkkeiden ja sosiaali- ja terveyspalvelujen riittävydestä eläkeaikana. Eläketurvakeskus. Helsinki. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 04/2013. Saatavana: http://www.etk.fi/wp-content/uploads/2015/10/Keskustelualoitteita_04_2013.pdf, luettu 20.8.2016.
- Policy Department A: Economic and Scientific Policy (2014): Pension Schemes. European Parliament. Directorate general for Internal Policies. Bryssel. Saatavana: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536281/IPOL_STU\(2014\)536281_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536281/IPOL_STU(2014)536281_EN.pdf), luettu 25.10.2016.
- Rita, Hannu (2004): Vetosuhde (*odds ratio*) ei ole todennäköisyyksien suhde. Metsätieteen aikakauskirja. 2/2004, 207–212.
- Roberts, Caroline ja Annette Jäckle (2012): Causes of Mode Effects: Separating out Interviewer and Stimulus Effects in Comparisons of Face-to-Face and Telephone Surveys. Institute for Social & Economic Research. New York. ISER Working Paper Series 27/2012.
- Roos, Jeja-Pekka (1987): Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Smith, Tom W. (2000): Public support for governmental benefits for the elderly across countries and time. OECD. Pariisi. Saatavana: <http://www.oecd.org/els/public-pensions/2535827.pdf>, luettu 19.4.2016.
- Soede, Arjan ja Cok Vrooman (2008): A Comparative Typology of Pension Regimes. European Network of Economic Policy Research Institutes. ENEPRI Research Report No. 54.
- Staubli, Stefan ja Josef Zweimüller (2011): Does Raising the Retirement Age Increase Employment of Older Workers? IZA. Bonn. IZA Discussion Paper No. 5863.
- Sukupolvityöryhmä (1994): Sukupolvien välinen tulonjako: sukupolvityöryhmän loppuraportti. Valtionneuvoston kanslia. Helsinki. Valtionneuvoston kanslian julkaisusarja 1994/3.

- Takala, Esa-Pekka, Jorma Seitsamo, Lea Henriksson, Mikko Härmä, Raija Gould, Satu Nivalainen ja Susan Kuivalainen (2015): Ikääntyvien työhön osallistuminen. Kirjallisuus-selvitys 2000-luvulla julkaistusta suomalaisesta tutkimuksesta. Työterveyslaitos. Helsinki. Saatavana: http://www.ttl.fi/fi/verkkokirjat/Documents/Ikaantyvien_tyohon_osallistuminen_raportti.pdf, luettu 3.11.2016.
- Torvi, Kai ja Pentti Kiljunen (2005): Onnellisuuden vaikea yhtälö. EVAn kansallinen arvo ja asennetutkimus 2005. Taloustieto. Helsinki. Saatavana: http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2010/06/onnellisuuden_vaikea_yhtalo.pdf, luettu 2.11.2016.
- Uusitalo, Hannu (toim.) (2011a): Työeläkejärjestelmän uudistamisen tavoitteiden mittaaminen – taustaselvitys työuryhmälle. Eläketurvakeskus. Helsinki. Eläketurvakeskuksen selvityksiä 2011:2. Saatavana: <http://www.etk.fi/julkaisu/tyoelakejarjestelman-uudistamisen-tavoitteiden-mittaaminen-taustaselvitys-tyouraryhmalle/>, luettu 9.8.2016.
- Uusitalo, Hannu (toim.) (2011b): Työurat pidemmäksi – selvityksiä työuryhmälle. Eläketurvakeskus. Helsinki. Eläketurvakeskuksen selityksiä 2011:1.
- Vaarama, Marja (2009): Poliittisesta kestävydestä. Teoksessa Vaarama, Marja (toim.): Ikääntyminen riskinä ja mahdollisuutena. Poliittisen kestävyuden alaryhmän raportti. Valtionneuvoston kanslian raportteja 3/2009. Valtionneuvoston kanslia. Helsinki 2009, 13–19. Saatavana: http://vnk.fi/documents/10616/622958/R0309_Ik%C3%A4ntyminen+riskin%C3%A4+ja+mahdollisuutena.pdf/365c507f-6983-48b0-9110-500d6a0b2453?version=1.0, luettu 15.4.2016.
- Valtiovarainministeriö (2016): Budjettikatsaus 2017. Valtiovarainministeriön julkaisu 34a/2016. Saatavana: <http://verkkokirjasto.vnm.fi/zine/98/article-14563>, luettu 27.10.2016.
- Vincent, John (1999): Politics, power and old age. Open University Press. Buckingham.

Internet-lähteet:

Akin menetelmäblogi

Akin menetelmäblogi (5.6.2014): Logistinen regressio 2. Kirjoittaja: Aki Taanila.
<https://tilastoapu.wordpress.com/tag/logistinen-regressio/>, luettu 5.7.2016.

Eläkeuudistus.fi

Uudistuksen sisältö.

<http://www.eläkeuudistus.fi/uudistuksen-sisalto.html>, luettu 30.4.2016.

Etk.fi a

Eläketurvakeskus. Vanhuuseläkeiät eri maissa.

<http://www.etk.fi/eläkejarjestelmat/kansainvalinen-vertailu/eläkeiat/>, luettu 29.4.2016.

Etk.fi b

Eläketurvakeskus. Lisää maita -osio johdattelee tiedon lähteille.

<http://www.etk.fi/eläkejarjestelmat/muut-maat/lisaa-maita/>, luettu 28.10.2016.

Etk.fi c

Eläketurvakeskus, tiedote (24.10.2016). Suomi neljänneksi kansainvälisessä eläkevertailussa.

<http://www.etk.fi/tiedote/suomi-neljanneksi-kansainvalisessa-eläkevertailussa/>, luettu 2.11.2016.

Etk.fi d

Eläketurvakeskus, tiedote (27.10.2016). Heikot talous- ja syntyvyysnäkömät luovat painetta eläkemaksuun.

<http://www.etk.fi/tiedote/heikot-talous-syntyvyysnakymat-luovat-painetta-eläkemaksuun/>, luettu 4.11.2016.

Eurostat

Eurostat. Unemployment statistics.

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics, luettu 24.4.2016.

Evan arvopankki

Kuvio 2 <http://www.eva.fi/arvopankki/perusnakyma.php?q=165> ja

Kuvio 4 <http://www.eva.fi/arvopankki/patteri.php?q=4063>, luettu 2.11.2016.

Hs.fi

Helsingin sanomat (24.2.2014): Työurien pidentäminen alusta ja lopusta ei riitä. Kirjoittaja: Piia Elonen.

<http://www.hs.fi/kotimaa/a1393133347814>, luettu 2.11.2016.

Kansanuutiset.fi

Kansan Uutiset (10.2.1012): ”Eläkeiän nostaminen ei ratkaise työuran pidentämistä. Kirjoittaja: Kari Leppänen.

<http://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/2734860-eläkeian-nostaminen-ei-ratkaise-tyouran-pidentamista>, luettu 2.11.2016.

Kela-blogi

Kela-blogi (25.2.2015): Naisen eläke-euro on 74 senttiä. Kirjoittaja: Olli Kangas.

<http://blogi.kansaneläkelaitos.fi/arkisto/2232>, luettu 22.9.2016.

KvantiMOTV

Kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto. Logistinen regressio.

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/logregressio/logistinen.html>, luettu 7.3.2016.

Nevalinna

Regressioanalyysi. Kirjoittaja: Antti Nevalinna (13.11.2002)

<http://www.helsinki.fi/~apploper/spssjatko/regressio/regressio.html>, luettu 5.7.2016.

Stat.fi

Tilastokeskus. Käsitteet: Koko kansantalous.

http://www.stat.fi/meta/kas/kok_kansantal.html, luettu 25.10.2016.

Tela.fi a

Tela. Eläkeuudistus 2017.

<http://www.tela.fi/elakeuudistus>, luettu 29.4.2016.

Tela.fi b

Tela. Työurien pidentäminen.

http://www.tela.fi/tyoelakeala/tyourien_pidentaminen, luettu 16.4.2016.

Tilastokeskus.fi

Tilastokeskus. Sosioekonominen asema 1989.

http://www.tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/sosioekon_asema/001-1989/index.html,
luettu 30.6.2016.

Työeläke.fi

Joustava vanhuuseläke.

<https://www.tyoelake.fi/fi/erilaisiaelakkeita/vanhuuselake/Sivut/default.aspx>, luettu
31.10.2016.

Uusisuomi.fi

Uusi Suomi (26.10.2016): ”Ovatko parhaatkin eläkkeet niin pyhiä, ettei niihin voi ikinä koskea?” – Eläkelupauksen rikkomista väläytellään Suomessa. Kirjoittaja: Teppo Ovaskainen.

<https://www.uusisuomi.fi/kotimaa/207023-ovatko-parhaatkin-elakkeet-niin-pyhia-ettei-niihin-voi-ikina-koskea-elakelupauksen>, luettu 2.11.2016.

Vm.fi

Valtiovarainministeriö. Julkinen talous.

<http://vm.fi/julkinen-talous>, luettu 25.10.2016.

Liite 1. Eurobarometri 76.2:n kysymyslomake käytettyjen muuttujien osalta**Q1 Kansalaisuus**

Mikä on kansallisuutenne? Olkaa hyvä ja kertokaa, mistä maasta (maista) olette kotoisin.

- 1 Belgia
- 2 Tanska
- 3 Saksa
- 4 Kreikka
- 5 Espanja
- 6 Ranska
- 7 Irlanti
- 8 Italia
- 9 Luxemburg
- 10 Alankomaat (Hollanti)
- 11 Portugali
- 12 Yhdistynyt kuningaskunta (Iso-Britannia, Pohjois-Irlanti)
- 13 Itävalta
- 14 Ruotsi
- 15 Suomi
- 16 Kypros (eteläosa)
- 17 Tshekin tasavalta
- 18 Viro
- 19 Unkari
- 20 Latvia
- 21 Liettua
- 22 Malta
- 23 Puola
- 24 Slovakia
- 25 Slovenia
- 26 Bulgaria
- 27 Romania
- 28 Turkki
- 29 Kroatia
- 30 Entinen Jugoslavia tasavalta Makedonia
- 31 Islanti
- 32 Norja
- 33 Joku muu maa/maat
- 34 EOS

QB12 Huoli yli 65-v osuuden lisääntymisestä

Jotkut ihmiset uskovat väestön ikääntyvän. Kuinka huolissaan olette henkilökohtaisesti 65-vuotiaiden ja sitä vanhempien ihmisten osuuden mahdollisesta lisääntymisestä [maassanne]. Oletteko..?

- 1 erittäin huolissanne
- 2 melko huolissanne
- 3 ette kovinkaan huolissanne
- 4 ette lainkaan huolissanne
- 5 EOS

QB13 Ikä, johon asti jaksaa nykyisessä työssä

Mihin ikään asti uskotte pystyvänne tekemään nykyistä työtänne?

QB16 Eläkeiän nosto

Missä määrin olette samaa tai eri mieltä siitä, että virallista eläkeikää [maassanne] PITÄÄ nostaa vuoteen 2030 mennessä? (MIKÄLI TARPEEN: KAIKKIEN, SEKÄ MIESTEN ETTÄ NAISTEN)

- 1 täysin samaa mieltä
- 2 samaa mieltä
- 3 eri mieltä
- 4 täysin eri mieltä
- 5 EOS

QB19 Oikeus työskennellä eläkeiän jälkeen

Tulisiko mielestänne ihmisten saada jatkaa työntekoa myös virallisen eläkeiän jälkeen vai tulisiko heidän lopettaa työnteko?

- 1 heidän tulisi saada jatkaa työntekoa
- 2 heidän tulisi lopettaa työnteko
- 3 EOS

QB20 Halu työskennellä eläkeiän jälkeen

Haluaisitteko jatkaa työntekoa sen jälkeen, kun saavutatte eläkkeeseen oikeuttavan iän?

- 1 kyllä
- 2 en
- 3 EOS

QB21 Pakollisen eläkeiän hyväksyntä

Riippumatta [maanne] virallisesta eläkeiästä, tulisiko olla joku ikä, jonka jälkeen ihmisten olisi pakko lopettaa työnteko?

- 1 kyllä
- 2 ei
- 3 EOS

QB23 Osa-aikaeläkkeen houkutus

Kuinka houkuttelevana pitäisitte osa-aikaisen työn ja osittaisen eläkkeen yhdistämistä täydelle eläkkeelle jäämisen sijaan?

- 1 erittäin houkuttelevana
- 2 jossain määrin houkuttelevana
- 3 jossain määrin vähemmän houkuttelevana
- 4 paljon vähemmän houkuttelevana
- 5 EOS

D7 Siviilisäät

Mikä seuraavista kuvaa parhaiten nykyistä elämäntilannettanne?

Naimisissa ensimmäistä kertaa tai uudelleen

- 1 asutte ilman lapsia
- 2 Asutte tästä avioliitosta olevien lasten kanssa
- 3 Asutte lasten kanssa, joista osa on tästä avioliitosta ja osa toisen puolison aikaisemmasta liitosta

Parisuhteessa elävä, ei naimisissa

- 5 Asutte ilman lapsia
- 6 Asutte tästä liitosta olevien lasten kanssa
- 7 Asutte aikaisemmasta liitosta olevien lasten kanssa
- 8 Asutte tästä liitosta ja aikaisemmasta liitosta olevien lasten kanssa

Naimaton

- 9 Asutte ilman lapsia
- 10 Asutte lasten kanssa

Eronnut tai asumuserossa

- 11 Asutte ilman lapsia
- 12 Asutte lasten kanssa

Leski

- 13 Asutte ilman lapsia
- 14 Asutte lasten kanssa

15 Muu

16 Kieltäytyy

D8 Ikä, jolloin koulutus loppunut

Minkä ikäisenä lopetitte täysipäiväisen opiskelun?

- 00 opiskelee edelleen
- 01 jos ei ole lainkaan opiskellut
- 4 – 55 ikä
- 98 jos kieltäytyy
- 99 jos EOS

D10 Sukupuoli

Vastaajan sukupuoli

- 1 Mies
- 2 Nainen

D11 Ikä

Minkä ikäinen olette?

D15a Sosioekonominen asema

Mikä on tämänhetkinen ammattinne?

- 1 vastuussa tavallisista ostoksista ja kodista huolehtimisesta, tai ilman mitään ammattia tällä hetkellä, ei työssä
- 2 opiskelija
- 3 työtön tai tilapäisesti työelämän ulkopuolella
- 4 eläkkeellä tai työkyvytön sairauden vuoksi
- 5 maanviljelijä
- 6 kalastaja
- 7 ammatinharjoittaja (lakimies, yksityisvastaanottoa pitävä lääkäri, kirjanpitäjä, arkkitehti)
- 8 kauppias, käsityöläinen, muu itsensä työllistävä henkilö
- 9 yrityksen tai liikkeen omistaja (ainut tai osaomistaja)
- 10 toisen palveluksessa / virassa oleva ammatinharjoittaja (lääkäri, lakimies, kirjanpitäjä, arkkitehti)
- 11 johtaja, ylin johto (toimitusjohtaja pääjohtaja, muu johtaja)
- 12 keskijohto, muu johto (osastopäällikkö, opettaja, teknikko)
- 13 työntekijä, lähinnä toimistotyössä
- 14 matkustava työntekijä / toimihenkilö (myyntiedustaja, autonkuljettaja)
- 15 palvelutyöntekijä / toimihenkilö (sairaala, ravintola, poliisi, palomies)
- 16 työnjohtaja
- 17 ammattitaitoinen ruumiillisen työn tekijä
- 18 muu (ammattitaidoton) ruumiillisen työn tekijä, palvelija

D61 Yhteiskunnallinen asema

Käyttäkää seuraavaa asteikkoa, jossa 1 tarkoittaa alhaisinta yhteiskunnallista asemaa ja 10 korkeinta yhteiskunnallista asemaa. Voisitteko sanoa, mihin kohtaan asteikolla asettaisitte itsenne?

- 1 Alhaisin yhteiskunnallinen asema
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10 Korkein yhteiskunnallinen asema
- 11 Kieltäytyi

Liite 2. Hierarkkisen binäärisen logistisen regressioanalyysin tunnusluvut

	sig.	Cox & Snell R²	Nagelkerke R²	Hosmerin ja Lemeshowin testi	Myönteisistä havainnoista oikein luokiteltu
Malli 1	***	0,043	0,059	0,010	13,50 %
Malli 2	***	0,111	0,153	0,000	31,90 %
Malli 3	***	0,123	0,169	0,193	34,50 %

Liite 3. Post-hoc -analyyseja

Taulukko 1. Keskeisimpiä selittäviä tekijöitä iän mukaan tarkasteltuna (% , EU27-maat, n=12 298)

	15 - 24 vuotta	25 - 34 vuotta	35 - 44 vuotta	45 - 54 vuotta	55 - 64 vuotta	65 - vuotta	Yhteensä
Ikä, jolloin koulutus loppunut							
ei kokoaikaista koulutusta	0,3	0,0	0,2	0,1	0,2	0,0	0,1
enint. 15 vuotta	5	4	8	11	22	34	10
16-19 vuotta	65	47	51	53	40	39	50
yli 20 vuotta	26	48	41	35	38	23	39
eos	4	1	1	1	1	3	1
Sosioekonominen asema							
yrittäjä	4	11	16	16	22	32	15
ylempi toimihenkilö	7	19	20	22	22	15	19
alempi toimihenkilö	42	34	35	31	29	33	33
työntekijä	47	36	29	32	28	20	33
Huoli yli 65-v osuuden lisääntymisestä							
ei huolissaan	60	52	51	52	57	54	53
huolissaan	38	46	47	47	42	45	45
eos	2	2	2	1	1	1	2
Halu työskennellä eläkeiän jälkeen							
ei halua	52	54	55	57	51	41	54
haluaa	33	31	30	32	40	48	33
eos	15	16	15	11	9	11	13
Osa-aikaeläkkeen houkutus							
ei houkuttele	28	26	29	29	30	27	28
houkuttelee	64	67	65	66	67	65	66
eos	8	8	6	5	3	8	6

Taulukko 2. Koulutuksen, ammatin ja työssäjaksamisen suhde ristiintaulukoituna (% , EU27-maat, n=12 298)

Riviprocentit									
	Ikä, jolloin koulutus loppunut					Sosioekonominen asema			
	ei koko- aikaista koulu- tusta	enint. 15 vuotta	16-19 vuotta	yli 20 vuotta	eos	yrittäjä	ylempi toimi- henkilö	alempi toimi- henkilö	työntekijä
Sosioekonominen asema									
yrittäjä	0,1	12	45	42	1				
ylempi toimihenkilö	0,0	3	27	69	1				
alempi toimihenkilö	0,1	7	52	40	1				
työntekijä	0,2	17	63	18	1				
Ikä, johon asti jaksaa nykyisessä työssä									
korkeintaan 59 v	0,2	3	55	40	3	7	13	37	43
50 - 54 v	0,0	6	56	38	1	9	11	37	43
55 - 59 v	0,0	9	57	33	0,4	9	13	37	41
60 - 64 v	0,1	9	53	37	1	10	19	36	34
65 - 60 v	0,1	12	46	41	1	13	23	35	29
70 v tai enemmän	0,2	10	40	49	1	37	25	20	18
Sarakeprosentit									
	Ikä, jolloin koulutus loppunut					Sosioekonominen asema			
	ei koko- aikaista koulu- tusta	enint. 15 vuotta	16-19 vuotta	yli 20 vuotta	eos	yrittäjä	ylempi toimi- henkilö	alempi toimi- henkilö	työntekijä
Sosioekonominen asema									
yrittäjä	14	18	13	16	12				
ylempi toimihenkilö	7	5	10	34	22				
alempi toimihenkilö	29	23	35	34	32				
työntekijä	50	54	41	15	35				
Ikä, johon asti jaksaa nykyisessä työssä									
korkeintaan 59 v	11	1	4	4	13	2	3	4	5
50 - 54 v	0,0	3	6	5	7	4	3	6	8
55 - 59 v	0,0	10	11	8	4	6	6	11	13
60 - 64 v	44	30	35	30	26	23	31	34	34
65 - 60 v	22	44	34	38	30	33	42	37	33
70 v tai enemmän	22	12	10	15	20	32	16	7	7

Taulukko 3. Regiimitarkastelu

		Eläkeregimi (%)				
		liberaali	korporatistinen	yksityinen	pakollinen maltilliset eläkkeet	Suomi
Eläkeiän nosto						
	myönteinen	52	32	43	25	30
Huoli yli 65-v osuuden lisääntymisestä						
	huolissaan	33	47	47	47	53
Ikä, johon asti jaksaa nyk. työssä						
	korkeintaan 50 v	4	3	7	3	4
	50 - 54 v	6	4	6	8	5
	55 - 59 v	6	9	9	21	6
	60 - 64 v	25	34	26	42	37
	65 - 69 v	34	40	37	22	39
	70 v tai enemmän	25	10	14	4	9
Oikeus työskennellä eläkeiän jälkeen						
	pitäisi olla	92	62	73	67	86
Halu työskennellä eläkeiän jälkeen						
	haluaa	60	31	43	30	39
Pakollisen eläkeiän hyväksyntä						
	hyväksyy	27	44	37	42	29
Osa-aikaeläkkeen houkutus						
	houkuttelee	86	67	78	66	82